

JAČANJE ULOGE PROFESIONALNIH UDRUŽENJA U OBLASTI PRAVOSUĐA U BOSNI I HERCEGOVINI – JUP BIH

AD

Asocijacija za demokratsku inicijativu Sarajevo

**Jačanje uloge profesionalnih udruženja u oblasti
pravosuđa u Bosni i Hercegovini – JUP BiH**

Za izdavača:

Snježana Ivandić

Izvršne urednice:

Snježana Ivandić,
Aida Vežić

Tematski urednik:

Faris Vehabović

Lektorica:

Maja Kaljanac

Dizajn i priprema:

Adnan Jasika

Izdavač:

Asocijacija za demokratske inicijative (ADI), Sarajevo

<http://www.adi.org.ba>

Štampa:

Glas Srpski, Grafika A.D.

Tiraž:

500 kom

Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo

Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo, jeste predstavništvo međunarodne nevladine organizacije, koje je od 2000. godine aktivno u Bosni i Hercegovini, kao Sekretarijat Balkanske mreže za ljudska prava i kao nevladina organizacija, koja predstavlja centar izvrsnosti u oblasti izgradnje kapaciteta organizacija iz sva tri sektora društva: vladinog, nevladinog i poslovnog sektora.

Više informacija o ADI, Sarajevo, možete naći na www.adi.org.ba

Sprovedenje ovog projekta i izdavanje ove publikacije finansijski je omogućila Vlada Velike Britanije. Stavovi i mišljenja koji su izneseni u ovoj publikaciji jesu stavovi pojedinačnih autora i ne reflektuju nužno stavove Vlade Velike Britanije.

I

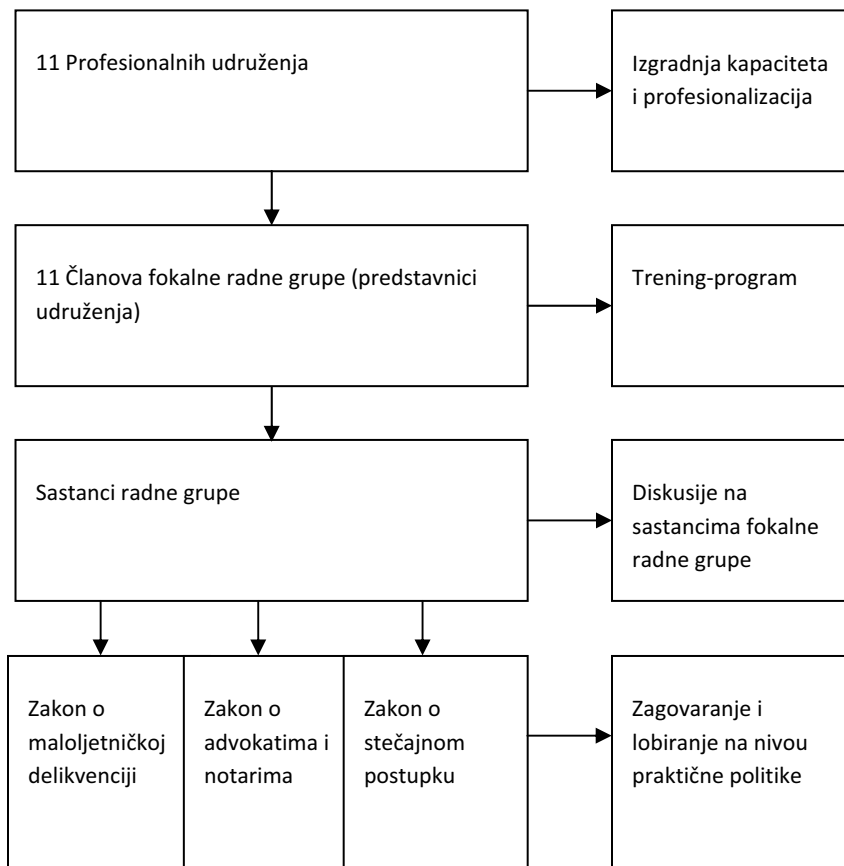
Uvod

Predgovor

Poštovani čitaoci,

Pred vama se nalazi publikacija koja je rezultat realizacije projekta *Jačanje uloge profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini – JUP BiH*. Projekat je podržala Vlada Velike Britanije, a realizovala ga je Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo, tokom četrnaest mjeseci.

Cilj projekta bio je jačanje profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa (udruženja sudija, tužilaca, advokata, notara i udruženje medijatora), kao organizacija civilnog društva, koje trebaju aktivnije učestvovati u procesima reforme pravosuđa i uključiti se u šire društvene trendove. Organizacija ADI Sarajevo, doprinijela je jačanju kapaciteta profesionalnih udruženja u oblastima pravde i pravosuđa tako što je, u sklopu ovog projekta, organizovala edukativne programe za predstavnike profesionalnih udruženja, ali i zajednički rad predstavnika u radnim grupama. Jedanaest bosanskohercegovačkih profesionalnih udruženja, koje djeluju u oblasti pravosuđa, delegirali su svog predstavnika/cu. Delegirani predstavnici/ce udruženja su činili fokalnu radnu grupu. Članovi/ce fokalne radne grupe pohađali/e su ciklus od četiri tematska treninga i imali/e su četiri radna sastanka na kojima su raspravljali o aktuelnim pitanjima u oblasti pravosuđa, i to radeći u tri tematske radne grupe, koje su se bavile pitanjima vezanim za sadržaj i implementaciju zakona o maloljetničkoj delinkvenciji, zakona o advokatima i notarima, te zakona o stečajnom postupku. Pravac pri realizaciji procesa izgradnje kapaciteta išao je od pojedinačnih članova/ca ka njihovim udruženjima i od profesionalizacije udruženja, kao organizacija civilnog društva, ka njihovoj zagovaračkoj ulozi na nivou praktične politike (policy-ja), kao što je prikazano na slijedećoj shemi:

Projektom *Jačanje uloge profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini – JUP BiH* predviđena je i saradnja s nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima iz oblasti pravde i pravosuđa. Zbog toga je tokom sprovođenja projekta ostvarena direktna saradnja s dvije organizacije: Udruženjem Vaša prava u Bosni i Hercegovini i Centrom za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.

Pored pobrojanih, *rezultate projekta JUP BiH* predstavljaju i umrežavanje profesionalnih udruženja, te iniciranje procesa međusobnog upoznavanja i razmjene informacija. Također, projektnim aktivnostima, koje su uključivale prisustvo medija i druge vidove komunikacije s javnošću, značajno je povećana vidljivost profesionalnih udruženja iz oblasti pravosuđa u javnosti. Sprovedenjem ovog projekta profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa dobila su mogućnost da zajednički iskazuju svoje stavove o određenim pitanjima u javnosti i da pokrenu određene suštinski značajne aktivnosti, koje će poboljšati njihov status u društvu i doprinijeti rješavanju problema u Bosni i Hercegovini.

Sadržaj publikacije koja se nalazi pred vama oslikava ciljeve, strukturu i rezultate projekta *Jačanje uloge profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini – JUP BiH*. Tako se unutar njenog sadržaja najprije bavimo pitanjima: šta predstavlja civilno društvo u Bosni i Hercegovini; kako razumijemo ulogu i strukturu civilnog društva, posebno razjašnjavajući ulogu profesionalnih udruženja; kakva je uloga profesionalnih udruženja u razvoju civilnog društva u Bosni i Hercegovini; koje su posebnosti profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini i kakva je njihova tipologija; šta su ciljevi i programska načela profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa; šta je potrebno uraditi kako bi se ojačala uloga profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa; šta je javno zagovaranje; kako uspješno zagovarati društvene promjene; kakva je uloga profesionalnih udruženja u javnom zagovaranju u Bosni i Hercegovini?

U drugom dijelu se osvrćemo na program edukacije kroz koji su prošli predstavnici/ce profesionalnih udruženja iz oblasti pravosuđa, a koji je sadržavao slijedeće teme: koncept interneta kao virtualne agore, pravilno struktuiranje baza podataka pri organizovanju podataka u svakodnevnom radu, značaj predavljanja udruženja putem web prezentacija, osnove organizovanja i odabira sadržaja predavljenog putem web sajtova, definisanje pojma praktična politika (policy), proces kreiranja praktične politike, uloga profesionalnih udruženja u procesu kreiranja praktične

politike, te značaj aktivnosti lobiranja i zagovaranja.

Rezultati rada u radnim grupama predstavljeni su u trećem dijelu publikacije, koji nudi analizu zakona o kojima su radne grupe diskutovale s akcentom na primjenu tih zakona u praksi. Dodatak ovom dijelu je članak o procesu javnih konsultacija pri izradi pravnih propisa. Profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa, u dosadašnjoj praksi, su, donekle, već bila uključena u proces javnih konsultacija, no ovaj tekst je uključen kako bi se uticalo na intenzitet njihovog sudjelovanja u ovom procesu i dao kratak pregled stanja u kojem se nalazi proces javnih konsultacija pri izradi pravnih propisa u Bosni i Hercegovini, naglašavajući načine njegove efikasnije i efektivnije provedbe.

Završni dio publikacije posvećen je profesionalnim udruženjima iz oblasti pravosuđa kao organizacijama civilnog društva, gdje su predstavljeni osnovni podaci o svakom udruženju u Bosni i Hercegovini, njihova misija i vizija, aktivnosti i kontakt informacije.

Nadamo se da će ovu publikaciju koristiti veći broj institucija, organizacija i pojedinaca, prije svega Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo pravde Federacije BiH i Ministarstvo pravde Republike Srpske, centri za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i Republici Srpskoj, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, donatorske organizacije zainteresovane za usmjeravanje svojih resursa ka pravosudnom sektoru i njegovoj reformi, kao i mnogobrojne nevladine organizacije, studenti, članovi akademske zajednice i zainteresovani pojedinci.

Aida Vežić,

Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo

Uloga profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa

Faris Vehabović

Ustavni sud FBiH

Uvod

Civilno društvo predstavlja jedan od elemenata trodijelnog okvira kojeg, zajedno s njim, čine država i ekonomija. Ono je primarni lokus kreiranja ideologije za izgradnju konsenzusa i legitimiziranje moći, što znači, kreiranja i održavanja kulturalne i socijalne hegemonije dominantne grupe putem saglasnosti, a ne prisilom.

Civilno društvo je arena u kojoj se natječu konfliktni interesi (zapravo, klasni interesi). To podrazumijeva da država i tržište, ne koristeći direktnu dominaciju i prisilu, za svoju legitimnost moraju pridobiti saglasnost civilnog društva. Ono se sastoji se od akcija građana, pojedinačnih i zajedničkih, usmjerenih poboljšanju svoje zajednice i društva. Takve akcije su temelj na kojem počiva demokratija, pluralizam, poštovanje ljudskih prava, dobra vladavina i kohezivnost društva.

Sfera civilnog društva jeste područje institucija, organizacija, mreža i pojedinaca smješteno između porodice, države i tržišta unutar kojeg se ljudi udružuju dobrovoljno radi zagovaranja svojih zajedničkih interesa. U svojoj najjednostavnijoj formi, civilno društvo jeste skup institucija i udruženja/organizacija koje građanima omogućava sponu s vladom i privatnim sektorom.

Postoji mnoštvo definicija civilnog društva, ali sve one u suštini imaju zajednički nazivnik. Pod time se misli na *organizacije* civilnog društva koje se nazivaju volonterskim, nezavisnim, neprofitnim, nevladinim i trećim

sektorom, te im je zajednička sloboda udruživanja i djelovanje u kojem se prepoznaje opće dobro. Tu se, naravno, ne ubrajaju političke stranke koje se bore za vlast. Ukratko rečeno, civilno društvo je antiteza državi, jer je ono svojevrsna opozicija državi i njena kontrola.

Najčešće se pod pojmom civilno društvo podrazumijeva prostor besprisilne kolektivne akcije okupljene oko zajedničkih interesa, ciljeva, vrijednosti. Civilno društvo se smješta u prostor drugačiji od prostora države, tržišta i porodice. Sastoji se od formalnih i neformalnih organizacija - građanskih inicijativa. Razvijeno civilno društvo osnovni je preduslov za nastajanje i održavanje pravne i demokratske države.

Civilno društvo obuhvaća organizacije kao što su: registrirane humanitarne organizacije, organizacije za zaštitu ljudskih prava (žena, djece), religijske, ekološke, **profesionalna udruženja**, poslovna udruženja, sindikati, grupe samopomoći, društveni pokreti, zagovaračke grupe, koalicije i druge.

Bosna i Hercegovina i civilno društvo

Nedostatak političke kulture u Bosni i Hercegovini, diskriminacija, nedostatak transparentnosti i isključenost civilnog društva iz procesa donošenja odluka nastavlja se i usporava izgradnju demokratskih institucija. Tokom posljednjih desetak godina postignuto je veoma malo uspjeha u procesu izgrađivanja demokratskih institucija. Rješavajući brojne probleme u različitim oblastima u postratnom i tranzicijskom periodu, izvršna i zakonodavna vlast u Bosni i Hercegovini zanemarila je svoje odgovornosti prema građanima i građankama, a sva važna pitanja rješavala su se unutar uskih političkih krugova, daleko od očiju javnosti, često i izvan institucija sistema.

Zakonodavni proces, koji podrazumijeva donošenje i izmjenu zakona, politika, strategija različitih reformi, budžeta i slično, naročito je nedostupan javnosti. Osnovni problemi na koje nailaze organizacije civilnog društva

prilikom aktivnog uključivanja u zakonodavni proces jesu: nepostojanje konkretnih i pravovremenih najava za pripremu i izradu zakona; neobjavlivanje nacrtu zakona unaprijed, nego tek po usvajanju; potpuni izostanak, ili vrlo rijetke kvalitetne javne rasprave i savjetovanja, bez jasno utvrđenih kriterija za njihovo sprovođenje; ograničen pristup informacijama; postojanje tek minimalnog pravnog okvira za saradnju; donošenje velikog broja zakona po hitnom postupku, čime se izbjegava mogućnost javne rasprave o predloženom tekstu; svođenje uloge parlamenata na najmanju moguću mjeru; nepouzdanost i izostanak informacija o tome kakav će u konačnici biti sadržaj usvojenog zakona. Kada se zakon konačno donese, ostaje problem njegovog (ne)primjenjivanja u praksi. Tako je samo de iure učinjen iskorak ka ostvarivanju ljudskih prava, a de facto stanje se ne mijenja, ili je, čak, i gore.

Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Evrope i, trenutno, se nalazi u fazi procesa pridruživanja Evropskoj uniji. Takva situacija uzrokovala je pokretanje brojnih reformi dosadašnje državne i zakonodavne strukture, ali i drastične promjene u životima običnih ljudi. Stoga je za članove profesionalnih udruženja, kao jednog od segmenata civilnog društva, od suštinske važnosti da se informišu o reformskim procesima i da se u njih aktivno uključe.

Profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini

Profesionalna udruženja su važan segment civilnog društva. Ona moraju biti istinski nezavisna, strukovna udruženja koja djeluju unutar jednog područja, ali imaju i razvijene profesionalne odnose s drugim sličnim udruženjima u regiji i međusobno su povezana s njima, kako bi mogli, u određenom trenutku, zajednički djelovati radi postizanja određenih ciljeva.

Najviši organi profesionalnih udruženja najčešće su skupština i predsjedništvo, ili upravni odbor, pri čemu skupštine biraju članove

predsjedništva koji su za svoj rad odgovorni tijelu koje ih je izabralo. Nadalje, profesionalna udruženja mogu biti formirana i za pojedina područja, ona predstavljaju područne organizacije. Osim ovih najviših organa udruženja, često se, zavisno od prirode udruženja, formiraju i druga tijela, čiji je prevashodni zadatak očuvanje digniteta profesije zbog koje je profesionalno udruženje i formirano, a to su sud časti i nadzorni odbor. Međutim, jedni od možda najvažnijih, a na prvi pogled ne tako bitnih, elemenata jesu način organizovanja i osposobljenost sekretarijata udruženja sačinjenog od osoba koje svoju egzistenciju vezuju za rad profesionalnog udruženja, a, zapravo, predstavljaju operativce koji svakodnevno imaju priliku unaprijediti rad udruženja. Bez stručno osposobljenog sekretarijata udruženja, nema ni uspješne inicijative, niti pravovremenog izvršenja ciljeva postavljenih od strane organa udruženja.

Kako profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa, uglavnom, nastoje ostvariti određene ciljeve u svrhu postizanja nezavisnosti, nepristrasnosti i finansijske samostalnosti, tako i organi tih udruženja nastoje odražavati takva nastojanja formiranjem odbora prioritetno zaduženih za odnose s javnošću i praćenje implementacije relevantnih zakona koji se odnose na sektor pravosuđa. Ukoliko se analizira struktura profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa u regionu, može se doći do zaključka da sva ova udruženja, manje ili više, imaju veoma sličnu organizacijsku strukturu, no sasvim drugo pitanje jeste da li, i na koji način, ona funkcionišu? Zapravo, prava pitanja koja treba postaviti jesu: da li ona svojim djelovanjem zaista i ostvaruju postavljene ciljeve, te da li u radu udruženja učestvuje veliki broj članova, ili se odluke donose unutar uskog kruga članova?

Ciljevi i programska načela profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa

Jedan od osnovnih ciljeva svakog profesionalnog udruženja jeste

masovnost članstva, jer se na taj način obezbjeđuje dodatna „težina“ profesionalnog udruženja u ukupnim društvenim odnosima. Međutim, i pored toga što se u okviru ciljeva profesionalnih udruženja navode plemeniti ciljevi, najčešće se uloga udruženja svodi na učešće uskog kruga ljudi u aktivnostima vezanim za obezbjeđivanje materijalne podrške sudijama ili tužiocima (kao i za druga pitanja materijalne i finansijske prirode), što nije zanemarljiv cilj, ali je daleko od uloge koju udruženja trebaju imati, kao i od ciljeva koje udruženja sebi postavljaju. Kao primjer mogu se uzeti ciljevi bilo kojeg profesionalnog udruženja iz regije. Ti ciljevi se, uglavnom, svode na zalaganje za dosljednu primjenu ustava, jačanje nezavisnosti profesionalnih udruženja), afirmaciju ljudskih prava, stručno usavršavanje kroz organizovanje seminara i drugih edukativnih aktivnosti, davanje mišljenja o nacrtima zakona i iniciranje izmjena zakona i drugih propisa čijim se ostvarivanjem doprinosi jednom od vrhovnih ciljeva – vladavini zakona. Međutim, ukoliko se analiziraju aktivnosti bilo kojeg profesionalnog udruženja, može se doći do zaključka da ove aktivnosti pretežno obavljaju neke druge organizacije, a da u tim sferama uloga udruženja ostaje minorna. Tako su, na primjer, u sferi edukacije prisutni centri za edukaciju sudija i tužilaca, dok su, u oblasti organizacije pravosuđa, izmjena zakonodavstva i slično, aktivna visoka sudska i tužilačka vijeća.

Nešto drugačija situacija jeste sa udruženjima koja nisu direktno vezana za sudska i tužilačka funkcija, kao što su, na primjer, notarske ili advokatske komore. Ova udruženja imaju poseban interes dodatno ojačati svoju poziciju u bosanskohercegovačkom društvu s obzirom na dešavanja i kontroverze koje su se pojavile od početka djelovanja notara u Bosni i Hercegovini, te za vrijeme dugogodišnjeg postojanja advokatskih komora. Naime, nakon uspostave funkcije notara, advokatske komore i njihovi pojedini članovi su se usprotivili zakonskim rješenjima kojima su prenesene neke funkcije sa advokata na notare i time ih lišili dijela prihoda npr. u odnosu na promet nekretnina, sklapanje ugovora itd. Međutim, i članovi notarskih komora se, uglavnom, brinu o obezbjeđivanju materijalnih uslova za svoj rad, a manje energije ulažu u, na primjer, ujednačavanje

zakonodavstva u ovoj oblasti u cijeloj Bosni i Hercegovini. Ovakvo ujednačavanje zakonodavstva treba biti jedan od osnovnih ciljeva svakog profesionalnog udruženja u sektoru pravosuđa u Bosni i Hercegovini, jer bi to u najvećoj mjeri predstavljalo ostvarenje postavljenih ciljeva, poput poštivanja ljudskih prava, poštivanja Ustava BiH, koji Bosnu i Hercegovinu tretira kao jedinstven teritorijalni prostor s nešto specifičnijom unutrašnjom organizacijom. Upravo ovakve ciljeve su, između ostalih, postavila udruženja, a oni uključuju i iniciranje izmjena i dopuna zakona, te upravo bi masovnost članstva bila značajna u tim situacijama.

Osim ovoga, neke od najznačajnijih manjkavosti u ovoj sferi jesu nedostatak sektorskog pristupa identifikaciji problema i, uopće, stvaranje sistema politika na osnovu kojih bi mogli utvrđivati prioritete i prijedloge za prevazilaženje nastalih problema, a prvenstveno nepostojanje strategija razvoja pravosuđa u Bosni i Hercegovini.¹

Iz navedenog, evidentno je da ne postoje snažna profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa koja imaju jak uticaj i položaj u ukupnim društvenim zbivanjima. Dodatno, ni opća percepcija javnosti, kao jedno od značajnih mjerila uloge i snage profesionalnih udruženja u društvu, ne nudi osnove za tvrdnje kako ova udruženja imaju jak uticaj u društvu. Profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa postaju aktivna onda kada se rješavaju pitanja materijalnog statusa grupacija koje predstavljaju što, samo po sebi, šalje vrlo lošu poruku javnosti u cjelini.

1 Istina, tek nedavno je u okviru Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine usvojena Strategija razvoja sektora pravde 2008.-2012, dostupna na http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/SRSP_u_BiH_-_BJ.pdf Međutim, iako nedavno usvojena, ova strategija je proizvod pritiska koji vrši međunarodna zajednica na domaće vlasti i nije rezultat političke volje i potreba domaćih aktera, među koje spadaju i članovi profesionalnih udruženja u ovoj oblasti i njihova aktivna uloga.

Šta je potrebno uraditi da se ojača uloga profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa?

Kako bismo osnažili ulogu profesionalnih udruženja iz oblasti pravosuđa potrebno je:

- Iznutra ojačati profesionalna udruženja, u smislu jačanja organizacijske/profesionalne strukture udruženja;
- Motivisati sve članove udruženja i ponuditi im aktivniju ulogu u radu udruženja;
- Razviti sektorski pristup u okviru udruženja;
- Da udruženje agresivnije i pravovremeno nastupa u javnosti;
- Agresivnije se nametati u proces donošenja odluka;
- Ujediniti i povezati profesionalna udruženja u neformalnu mrežu profesionalnih udruženja koja bi zagovarala usvajanje formalnih mehanizama učešća i konsultacija u procesima donošenja zakona i politika na svim nivoima vlasti, a koji će olakšati učešće i uključivati profesionalna udruženja;
- Uključiti profesionalna udruženja u rad drugih organizacija civilnog društva;
- Da profesionalna udruženja aktivno učestvuju u procesima donošenja zakona i politika, što podrazumijeva neophodnost prikupljanja informacija i znanja o regionalnim i međunarodnim uspješnim praksama i iskustvima vezanim za formalno i neformalno učešće udruženja u ovim procesima;
- Da organizacije prikupljaju informacije i znanja o postojećim (ne)formalnim mehanizmima za učešće u procesima donošenja zakona i politika na domaćem nivou, kao i o mogućim načinima

njihovog učešća u procesu pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji;

- Prije nego što započnu zagovaranje nekih krupnih i ozbiljnih reformi, udruženja trebaju u većoj mjeri raditi istraživanja, procjene potreba i slične pripremne aktivnosti;
- Raditi mnogo intenzivnije na informisanju javnosti o tome šta su profesionalna udruženja i šta je uloga ovih organizacija u društvu, kao i u većoj mjeri javno predstavljati svoje djelovanje, uspjehe, te koristi koje društvo i građani imaju od njihovog djelovanja;
- Pronaći efikasne metode saradnje sa građanima/javnosti, te obezbijediti i jačati podršku građana i javnosti za svoje djelovanje i aktivnosti.

S druge strane, vlasti bi trebale uspostaviti formalne mehanizme za učešće profesionalnih udruženja u procesima donošenja odluka na svim nivoima vlasti, te u većoj mjeri uvažavati i koristiti postojeća znanja i iskustva profesionalnih udruženja pri uspostavljanju formalnih mehanizama za učešće i konsultacije. Naravno, uspješna saradnja između vlasti i profesionalnih udruženja nije moguća bez uvažavanja stavova i mišljenja profesionalnih udruženja kod važnih pitanja, poput ustavne reforme, sprovođenja zakona, odluka vezanih za javne budžete i slično.

Sevima Sali-Terzić

Zagovaranje u oblasti pravosuđa: prema kome je usmjereno i u koju svrhu zagovaraju profesionalna udruženja

Sevima Sali-Terzić

Ustavni sud FBiH

Civilno društvo – savremeno razumijevanje

Izgradnja civilnog društva podrazumijeva slobodno i interesno udruživanje građana u različite organizacije tzv. trećeg (nevladinog) sektora i predstavlja, pored političke demokratizacije i tržišne ekonomije, element tranzicije prema općeprihvaćenim savremenim teorijama. Novije analize o tranzicijskim zemljama srednje Evrope polaze od koncepcije triangularnog modela, odnosno koncepcije «trokuta blagostanja». Prema tom modelu, društvo se temelji na odnosu između tri područja interesa: države, koja djeluje putem moći (politički kapital); tržišta, koje djeluje putem novca (ekonomski kapital); i civilnog društva, koje djeluje putem solidarnosti (socijalni kapital).¹ Koncept civilnog društva može se posmatrati na osnovu negativnog aspekta, kao ograničavanje miješanja države u društvena dešavanja, kako bi se spriječila kontrola nad društvenim aktivnostima, te na osnovu pozitivnog aspekta, koji predstavlja ideju o postojanju brojnih nezavisnih centara samoorganizovanja unutar društva, putem kojih ljudi zajednički rade na rješavanju svojih problema i koji djeluju kao kanali javnog mišljenja, ali mogu služiti i kao zaštita protiv zloupotrebe vlasti.

¹ Paul Stubbs, Povjerenje u tranziciju? Nevladine udruge i vlade u razdoblju globalizacije, u *STATUS Magazin zapolitičku kulturu i društvena pitanja*, broj 10/2006, Davorka Vidović: Nevladine organizacije kao oblik civilnog društva, str. 137-153.

Teško je odrediti strukturu civilnog društva. Zabuni često doprinosi i svojevrsna fascinacija nevladinim organizacijama, naročito, takozvanim *zagovaračkim grupama* (advocacy groups) koje se bave zagovaranjem raznih pitanja od javnog interesa, kao što su grupe koje se bave izbornim monitoringom, zaštitom okoliša, ljudskih prava, prava žena i sl. Zbog toga se pojam civilno društvo često poistovjećuje isključivo s nevladinim organizacijama (NVO), odnosno nevladine organizacije se smatraju jednim oblikom civilnog društva. Međutim, kako ispravno kaže Thomas Carothers, takvo shvatanje je pogrešno, jer civilno društvo predstavlja širi pojam koji se odnosi na sva udruženja i organizacije koje postoje izvan državnih struktura, uključujući i političke stranke i tržište.² Iako nevladine organizacije, nesumnjivo, imaju jednu od najvažnijih uloga u procesu učvršćivanja demokratije, naročito u zemljama koje prolaze kroz tranziciju u demokratsko društvo, civilno društvo, ipak, uključuje široku lepezu organizacija koje politička nauka svrstava u *interesne grupe*: sindikate, trgovačke komore, profesionalna udruženja i sl. Dodatno, civilno društvo povezuje i mnoge druge organizacije čija svrha nije postizanje specifičnih društvenih i političkih ciljeva, kao što su religijske organizacije, studentska udruženja, kulturne, sportske i druge organizacije.

S druge strane, Evropski ekonomski i socijalni komitet definiše organizacije civilnog društva kao:

«[...] one organizacije čiji su ciljevi i aktivnosti od opšteg interesa i koje djeluju kao posrednici između vlasti i građana. Njihova efektivnost je suštinski zavisna od sposobnosti njihovih članova da postignu konsenzus kroz javnu i demokratsku debatu i da prihvate rezultate demokratskog procesa odlučivanja o javnim politikama. Organizacije civilnog društva uključuju:

² Thomas Carothers, Think Again: Civil Society, *Foreign Policy Magazine*, Winter 1999-2000 (<http://www.globalpolicy.org/ngos/civsoc.htm>)

- tzv. aktere tržišta rada tj. socijalne partnere (sindikati, udruženja poslodavaca);
- organizacije koje predstavljaju socijalne i ekonomske aktere ali nisu socijalni partneri u užem smislu (strukovna udruženja);
- nevladine organizacije koje okupljaju ljude oko zajedničke vizije društva (zaštita ljudskih prava, ekologija, obrazovanje, zaštita potrošača...)
- organizacije koje okupljaju članove oko zajedničkog problema na nivou lokalne zajednice (omladinske organizacije, udruženja roditelja i sve druge organizacije kroz koje građani učestvuju u životu zajednice);
- religijske zajednice.»³

Profesionalna udruženja i njihova uloga u razvoju civilnog društva u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini, u postratnom periodu, nastale su se brojne nevladine organizacije. Na žalost, razlog tome nije bila potreba i želja građana da se okupe oko pitanja koja ih međusobno povezuju i vezano za koja žele postići određenu društvenu promjenu, već on, u najvećoj mjeri, stoji u činjenici što su međunarodni donatori smatrali nevladine organizacije centralnim segmentom civilnog društva, putem kojeg će se nepolitičkim sredstvima promovirati demokratski procesi. Stoga i ne čudi što je finansijska pomoć međunarodnih donatora razvoju civilnog društva u Bosni i Hercegovini bila usmjerena, uglavnom, na stvaranje i/ili jačanje nevladinih

³ Mišljenje Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta o ulozi i doprinosu organizacija civilnog društva u izgradnji Evrope

organizacija. Za to vrijeme, druge vrste organizacija, svojstvene razvijenom civilnom društvu, koje su postojale prije rata, ili su svoj rad mogle prilagoditi poslijeratnom okruženju i uslovima, bile su zapostavljene ili, čak, sasvim zanemarene.⁴ U takvu vrstu organizacija, svakako, spadaju različita profesionalna udruženja, koja su postojala prije, ili koja su nastala nakon rata, među kojima su, naravno, i profesionalna udruženja pravnika.

Već je rečeno da profesionalna ili stručna udruženja predstavljaju dio civilnog društva shvaćenog u širem smislu. Ovo je veoma važno razumijeti, jer uloga ovih udruženja u ostvarivanju ciljeva civilnog društva općenito, a naročito u segmentu javnog zagovaranja, može biti nezamjenjiva, bez obzira da li se radi o udruženjima koja se osnivaju kao rezultat zakonske obaveze (advokatske i notarske komore, na primjer) ili o udruženjima osnovanim dobrovoljno, voljom članova (udruženja sudija, tužilaca i sl.). Zajednička karakteristika im je što su prvenstveno društvene, a ne političke organizacije, te što djeluju bez uticaja ideologije i dogmatizma, odnosno vođene principima struke kojoj pripadaju. To podrazumijeva da profesionalna udruženja pravnika moraju biti vođena principima demokratije, vladavine prava, ustavnosti i zakonitosti, a to su, ujedno, i vrijednosti koje su ova udruženja i njihovi članovi obavezni promovisati kako lično, tako i putem udruženja.

Na žalost, uloga profesionalnih udruženja u Bosni i Hercegovini, naročito pri kreiranju javnih politika, do sada nije bila izražena. Ovo je prilično zabrinjavajuće, naročito kad se uzme u obzir sveobuhvatna zakonodavna reforma i reforma sudstva, koja je u našoj zemlji permanentan proces. Razloga za ovakvo stanje je, svakako, više, a spomenut ćemo samo neke od najvažnijih. Prije svega, nosilac aktivnosti unutar procesa reformi zakona i sudstva bila je međunarodna zajednica. Bez obzira na činjenicu da je u proces izrade novih zakona bio uključen popriličan broj domaćih stručnjaka,

⁴ Sevima Sali-Terzić, *Civil Society, International Aid Policies to SEE countries – Lessons (not) Learned in BiH* (www.soros.org.ba)

općepoznato je da je reforma u ovim oblastima sprovedena pod direktnim vođstvom međunarodne zajednice.⁵ U procesu donošenja zakona koji su se ticali pravosuđa ili procesnih zakona, konsultovane su advokatske komore, ali proces njihovog učešća bio je netransparentan i nije sasvim jasno koliki su uticaj imala ova profesionalna udruženja na konačne rezultate u relevantnim zakonima.⁶

Drugo, profesionalna udruženja pravnika, ne samo da nemaju značajan uticaj na dešavanja u području pravosuđa i zakonodavstva, već je mali i njihov uticaj na dešavanja u državi i društvu, ako uopšte i postoji, i to u oblastima u kojima bi mogli dati svoj puni društveni doprinos. Neka od takvih pitanja su ustavna reforma, rješavanje problema maloljetničke delikvencije, narkomanije, borba protiv korupcije, organizovanog kriminala i sl. Naime, ova udruženja u našem društvu, naročito ona čije je osnivanje zakonski propisano (advokatske i notarske komore u BiH i udruženja medijatora), tradicionalno se ne doživljavaju direktnim akterima društvenih procesa, odnosno elementom civilnog društva, već se smatraju samo nezaobilaznim faktorom u obavljanju profesije. Na žalost, čini se da ni sami članovi profesionalnih udruženja pravnika sebe ne vide u toj ulozi. Naime, nisu se uspjeli nametnuti kao nezaobilazan društveni faktor, iako u današnjem bosanskohercegovačkom društvu i državi postoje brojni problemi koji bi morali privući njihovu pažnju i motivisati ih na aktivnost. Svakako, ovo nije

⁵ Očigledan primjer je, na primjer, Komentar Zakona o krivičnom postupku u kojem domaći stručnjaci, koji su bili direktno uključeni u izradu tog zakona, pišući komentar određenih odredaba, imaju rezerve prema usvojenim rješenjima (npr., pitanje mogućnosti saslušanja optuženog kao svjedoka, pitanje sporazuma o krivnji i njegove primjene u praksi, pitanje agenta-provokatora i sl.).

⁶ Od donošenja novih zakona u oblasti krivičnog prava, 2003. godine, Krivični zakon BiH je izmijenjen sedam puta, dok je ZKP (Zakon o krivičnom postupku) izmijenjen čak jedanaest puta, a unutar njega su predložene i nove promjene, jer se u praksi javljaju problemi. Stoga, nije pogrešno pretpostaviti da bi značajnije uključivanje profesionalnih udruženja pravnika u proces donošenja zakona vodilo kvalitetnijim rješenjima, te da ne bi bilo potrebe stalno mijenjati usvojene zakone.

jedini razlog erozije pravne struke u određenom smislu, danas, u Bosni i Hercegovini, a profesionalna udruženja su ta koja ovakve trendove trebaju prepoznati i njima se ozbiljno baviti.

Da bi se ovakva pozicija promijenila, profesionalna udruženja pravnika, kako ona čije je osnivanje propisano zakonom, tako i dobrovoljna, moraju izgraditi unutrašnje kapacitete pomoću kojih će se nametnuti kao nezaobilazan partner vlastima u procesu kreiranja javnih politika, prvenstveno, onih koje se tiču njihove struke i profesije, a zatim i drugih društveno važnih pitanja. Profesionalna udruženja moraju postati vidljivija u društvu pokretanjem suštinskih aktivnosti koje će poboljšati njihov društveni i profesionalni status, te doprinijeti rješavanju nagomilanih društvenih problema. Kako bi to postigli, profesionalna udruženja trebaju koristiti sredstva koja tradicionalno koriste organizacije civilnog društva u svrhu postizanja društvenog uticaja i promjena, a jedno od najvažnijih i najefikasnijih je, svakako, javno zagovaranje.

Javno zagovaranje: pojam i značaj

Javno zagovaranje okuplja grupe i pojedince koji žele da podstaknu, osmisle, izvrše i promijene bilo koju javnu politiku, društvenu situaciju i načine ponašanja institucija u kojima se donose odluke važne za njihovu zajednicu i postojanje. Ovaj proces se odigrava u onim demokratskim društvima u kojima su, i formalno i stvarno, građanima obezbijeđeni uslovi i mehanizmi pomoću kojih mogu uticati na institucije i vlast u procesu donošenja odluka. Ono podstiče poželjnu i potrebnu razmjenu informacija u lokalnoj zajednici i obezbjeđuje da se čuje glas zainteresovanih građana koji vode računa o onome što utiče, ili može loše uticati, na zajednicu i na odnose među ljudima. Pri tome je važno, i u tome javno zagovaranje igra odlučujuću ulogu, da se njihov glas čuje onda kada imaju jasnu viziju boljeg života za koji je potrebna promjena zakona, javnih politika ili odluka.

Javnim zagovaranjem dopunjava se zvanični politički sistem, jer se otvara mogućnost da se kroz stalni dijalog čuje riječ građana, naročito u godinama kada se ne dešavaju izbori, kada je kontakt između političkih stranaka i birača mnogo manjeg intenziteta, nego u vrijeme kada se partije u izbornoj trci bore za naklonost i glasove građana. Također, ono je korisno i u slučajevima kada izabranu vlast treba podsjetiti na data obećanja u predizbornoj periodu, ili pozvati na odgovornost zbog propusta.

Oni koji se bave javnim zagovaranjem, a to su najčešće organizacije civilnog društva, doprinose stvaranju i razvijanju drugačije političke kulture, jer podstiču izabrane predstavnike vlasti da se ponašaju odgovornije i budu transparentniji, poštujući vladavinu prava. Tako se podstiče i javno mnjenje da razmišlja o ključnim društvenim pitanjima, poput: društvene nejednakosti, nezaposlenosti, kršenja ljudskih prava, porasta kriminala, korupcije, bolesti ovisnosti, uništavanja čovjekove okoline, kvalitete hrane, položaja manjina u društvu i mnogih drugih tema. Ovim putem «na dnevni red» se stavljaju važne, a možda zapostavljene, teme i nude alternativna rješenja.

Postoji barem onoliko definicija javnog zagovaranja, koliko ima organizacija koje se zagovaranjem bave. Međutim, sve te definicije imaju zajedničku suštinu. Prije svega, zagovaranje je proces koji traje kroz različite vremenske periode. Nekada je to veoma kratak, a nekada veoma dug proces. Javno zagovaranje je skup strateških i pažljivo ciljanih aktivnosti usmjerenih prema donosiocima odluka, ali i prema javnosti. Ono što je za zagovaranje, kao značajnu aktivnost civilnog društva, karakteristično i što ga razlikuje od ostalih aktivnosti jeste da se putem njega uvijek utiče na javne politike, zakone, propise, programe, budžete, dakle na odluke koje se donose na raznim nivoima vlasti. Drugim riječima, zagovaranjem se uvijek želi postići neka društvena promjena.

Sama definicija pojma i nije tako važna, jer ona ne bi smjela postaviti neke čvrste okvire i sputati djelovanje građana na stalnom razvoju zajednice i

širenju demokratske prakse. Naprotiv, definicija se mora prilagođavati novim okvirima koje stvara svakodnevna praksa i aktivan pritupe nevladinih organizacija i građana. Stalno proširujući prostor za svoje djelovanje i čineći zajednicu mjestom ugodnijim za življenje njenih članova, aktivni građani, ne samo da stalno mijenjaju svoj odnos s predstavnicima državnih institucija, već na sebe preuzimaju i veliki dio odgovornosti za dobrobit narednih generacija.

Kako uspješno zagovarati društvene promjene?

Iako javno zagovaranje nije uvijek linearan proces koji se odvija po tačno zamišljenom planu i programu, svi koji se njime bave, ili imaju određeno iskustvo u ovom polju, složiti će se da je zagovaranje najuspješnije kada je strateški planirano. Naime, neke od najuspješnijih organizacija koje se bave zagovaranjem uspjehe postižu prilagođavajući se prilikama u haotičnom okruženju. Međutim, sposobnost korištenja povoljne prilike kako bi se pokrenuo neki proces ne umanjuje značaj pravovremenog i brižljivog planiranja. Naprotiv, to pokazuje sposobnost zagovaranja i mogućnost da se dobro osmišljena strategija zagovaranja stalno prilagođava datim prilikama i okolnostima.

Zagovaranje, uglavnom, počinje identifikovanjem i odabirom pitanja/problema kojim će se zagovaranje baviti i u odnosu na koje se želi promovirati promjena. To je najčešće veoma široko postavljen problem koji treba pokrenuti proces javnog zagovaranja. Tome slijedi definisanje ciljeva, dugoročnih i kratkoročnih, a zatim identifikovanje ciljnih grupa koje čine, kako donosioci odluka prema kojima se aktivnosti zagovaranja usmjeravaju, tako i svi oni čija se podrška može dobiti i koji mogu doprinijeti zagovaranju. Slijedeći važan korak je osmišljavanje poruke zagovaranja koja treba biti prilagođena interesima određenih ciljnih grupa, pomoću koje treba argumentovano definisati problem i akciju koja se od donosioca odluka traži. Poruka treba motivirati i one koji su podrška aktivnostima zagovaranja, ali i

one koji su neodlučni u odnosu na definisano pitanje koje je u fokusu zagovaranja, kako bi ih privukli da daju svoju podršku. Ovu poruku treba prenijeti ciljnim grupama putem pažljivo odabranih kanala komunikacije, koji uključuju: konferencije za štampu, informacijske pakete koji sadržavaju sažete i bitne informacije o pitanju koje je u fokusu zagovaranja, javnu debatu, okrugle stolove, panel diskusije, intervjue, letke, postere i druge kanale koje zagovarači smatraju efikasnim da poruka dospije do ciljnih grupa.

Ključno je razumjeti kako proces zagovaranja nije proces u kojem učestvuje pojedinac, već mora biti grupni poduhvat koji uključuje i stalno proširuje bazu podrške. Zbog toga se često formiraju mreže i koalicije koje okupljaju sve one koji su zainteresovani za promovisanje i zagovaranje određenog pitanja, što omogućava podjelu rada, udruživanje finansijskih sredstava potrebnih za aktivnosti zagovaranja, veći kredibilitet u javnosti i veće izgleda za uspjeh.

Također, iako se nekada može uspješno zagovarati i bez velikih finansijskih sredstava, dobro osmišljena strategija zagovaranja podrazumijeva i plan prikupljanja sredstava, što podrazumijeva ne samo novac, već i mobilisanje svih drugih raspoloživih resursa, kao što su znanje i vještine sudionika, zatim oprema, prostor, materijali, volonteri i drugo što je neophodno za ostvarenje ciljeva zagovaranja.

Postoje dvije ključne aktivnosti koje nisu usmjerene na sam proces zagovaranja i postizanje cilja, ali se moraju odvijati kontinuirano tokom procesa javnog zagovaranja. To su nadgledanje procesa (monitoring) i ocjena uspješnosti (evaluacija). Nadgledanje je rutinski proces prikupljanja informacija o svim aspektima kampanje zagovaranja unutar kojeg trebamo odgovoriti na pitanje da li smo kao zagovarači proveli sve aktivnosti prema planu, što omogućava bolje odlučivanje o daljim aktivnostima. S druge strane, evaluacija je sistematska i objektivna interna analiza rada i rezultata, efikasnosti i uticaja s obzirom na postavljene ciljeve. Evaluacija odgovara na pitanje da li smo aktivnostima zagovaranja postigli željene ciljeve. Odgovori

na ova pitanja omogućavaju prilagođavanje okolnostima, iskorištavanje prilika koje su se iznenada pojavile, promjenu pristupa ili, čak, cijele strategije, zavisno od eventualno identifikovanih problema, ali i bolju podjelu zadataka prema znanju i sposobnostima pripadnika zagovaračke mreže ili koalicije.

Dakle, proces javnog zagovaranja strateški je osmišljen i planiran proces koji doprinosi jačanju demokratskih procesa i omogućava građanima kreiranje i realizaciju prava da mijenjanju društvo u kojem žive tako što će mijenjati institucije, ili njihove politike i odluke, čime se doprinosi stvaranju pravednijeg društva koje je sposobno odgovoriti na potrebe svih pripadnika, a naročito marginalizovanih grupa kako bi bili ravnopravno tretirani i zastupani.

Uloga profesionalnih udruženja u javnom zagovaranju u Bosni i Hercegovini

Vlasti u Bosni i Hercegovini su još prilično zatvorene prema organizacijama civilnog društva, ali se, ipak, u skorije vrijeme osjete promjene. One su naročito vidljive po tome što se javno govori o važnosti civilnog društva, kao i o potrebi vlasti da sarađuje sa organizacijama civilnog društva, tj. da omogući participatorne procese u kreiranju i realizaciji javnih politika. To je, stoga, prilika koju profesionalna udruženja svakako trebaju iskoristiti. Djelovanje profesionalnih udruženja, kao organizacija civilnog društva, može se kretati u nekoliko pravaca i može biti usmjereno prema različitim donosiocima odluka. Ovo nije sporno za udruženja pravnika koja su osnovana dobrovoljno, voljom članova, jer se ona lakše prepoznaju kao akteri civilnog društva. S druge strane, za ovakav angažman i djelovanje profesionalnih udruženja pravnika osnovanih kao rezultat zakonske obaveze, svakako, postoji i pravni osnov. Zakon o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o advokaturi Republike Srpske propisuju da advokatska

komora predstavlja i zastupa advokate i pripravnike i da, između ostalog, «razvija i unapređuje advokatsku djelatnost», «obezbjeduje profesionalnu samostalnost advokata», «sarađuje sa zakonodavnom, sudskom i izvršnom vlašću u cijeloj Bosni i Hercegovini» i «sarađuje sa državnim i međunarodnim organizacijama, institucijama i udruženjima». Slično tome, Zakon o notarima Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o notarima Republike Srpske propisuju, između ostalog, da «[n]otarska komora predstavlja notare kod nadležnih organa vlasti, čuva ugled, čast i prava notara [...]». Ovo su, svakako, značajne odredbe za pozicioniranje ovih profesionalnih udruženja pravnika i njihovo uključivanje u procese koji se direktno tiču, kako udruženja, tako i njegovih članova.

No, izgraditi kapacitete za djelovanje u oblasti zagovaranja ne znači samo poslati članove udruženja na neku obuku ili seminar. Efikasno djelovanje u oblasti zagovaranja podrazumijeva ljudske, tehničke i finansijske resurse udruženja putem kojih će se, u saradnji s drugim sličnim udruženjima, stalno raditi na strategijama zagovaranja i prijedlozima aktivnosti, te na javnoj promociji udruženja i njegovih aktivnosti.

Međutim, ovo, svakako, ne može biti konačni cilj i rezultat ovakvog angažmana profesionalnih udruženja pravnika. Naime, profesionalna udruženja, dobro osmišljenim programima javnog zagovaranja, o čemu je već bilo riječi, mogu i trebaju uticati na razvoj vladavine prava općenito, naročito kroz aktivno učešće u procesima donošenja i/ili promjene zakona, reforme sudstva i tužilaštva, ali i na jačanje zaštite ljudskih prava građana, kao i na promociju drugih vrijednosti demokratskog društva, kao što su jednakost pred zakonom, sigurnost, zaštita od samovolje i zloupotrebe vlasti, sloboda savjesti i mišljenja, sloboda okupljanja i udruživanja, te druge slobode koje država garantuje svakom čovjeku.

Na ovaj način, postepeno, jačanjem profesionalnih udruženja pravnika, kao organizacija civilnog društva, ova udruženja će dobiti na značaju, ne samo u korist njihovih članova, već i u korist društva, uopće.

II

Program edukacije

Informacijsko-komunikacijske tehnologije za profesionalce iz oblasti prava: internet i baze podataka

Saša Madacki i Anđela Lalović

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

Internet : koncept virtuelne agore¹

Opozicije stvarno/virtuelno, um/tijelo, vrijeme/prostor i čovjek/tehnologija u paralelnom cyber svijetu dobivaju potpuno drugačije značenje.

Ono što je fikcija u stvarnom svijetu, u virtuelnom vrlo lako može postati faktom. Na primjer, u cyber svijetu Istočni Timor je slobodan, kineski disidenti zagovaraju demokratiju, žene u Afganistanu slobodno izražavaju svoje mišljenje, a kosovske izbjeglice se spajaju sa svojim porodicama². Mogli bismo pomisliti da je internet, zapravo, oslobađajući medij, da je virtuelni svijet dugo očekivano utočište za sve ugrožene, povrijeđene i oštećene ovog svijeta.

Ronald Reagan je, nedugo nakon imenovanja na predsjedničko mjesto Sjedinjenih Američkih Država, izjavio: «Golijat totalitarizma će biti

¹ Agora - trg u antičkoj Grčkoj

^{1a)} Prva tri paragrafa ovog teksta predstavljaju skraćeno izdanje teksta Nove informacijsko-komunikacione tehnologije i ljudska prava: Internet U://Ljudska prava za nepravnike, Podgorica, 2003

² Ekatarina Drozdova: *On Liberty in Cyberspace : Impact of the Internet on Human Rights*, Stanford Journal of International Relations, Vol 2, No 1, 1999.

potučen Davidom mikročipa»³. No, na žalost, to je samo djelomično tačno. David se još uvijek bori sa Golijatom. Golijatova strana medalje otkriva puno značenje fraze: *An equal opportunity* – neonacisti slobodno razmjenjuju informacije, rasisti imaju svoje web prezentacije, forumi na kojima je zastupljen govor mržnje doživljavaju procvat, a autoritarni (pa i oni demokratski) režimi na tehnološki jednostavan način mogu kontrolisati ko, šta, gdje i kada priča. David još uvijek traži načine da potuče Golijata.

Veliki brat, Pandora sa svojom kutijom i Sloboda žive složno na jednom mjestu. Stara latinska izreka: *Contradictio in adjecto* dobiva puni smisao, možda najpotpunije do sada.

Postoje nedoumice kako se snaći u tom haosu, kako se kretati po tom nepredvidivom svijetu dobra i zla. Dobra vijest je da i Arijadna živi u tom istom susjedstvu sa svojim klupkom. Nit postoji⁴.

Virtuelna strana Istorije

Internet je jedinstven komunikacijski medij, koji podržava skoro svaku ljudsku aktivnost koju možemo zamisliti: od šopinga do seksa, od istraživanja do pobune⁵.

³ Caught in the net, Economist, January 23, 2003
http://www.economist.com/business/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=1534249

⁴ Mitovi o Pandori i Arijadni se mogu naći kod Roberta Grevisa: Grčki mitovi, Nolit, Beograd, 1990. (Arijadna: mit 39; detaljnije: Hesiod:Poslovi i dani 42-105 i Teogonija 565-616); (Pandora: mit 98; detaljnije: Plutarh: Tesej, 29)

⁵ Patricia Wallace: *The Psychology of the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge, 1999. str. 1.

Začetke ovog komunikacijskog fenomena romantični historičari će potražiti u sedmom stoljeću prije nove ere kada je registrovana prva upotreba goluba pismonoše u drevnoj Grčkoj. Može se reći da je s tim činom (lansiranjem goluba) počelo komuniciranje na daljinu⁶. Tragajući za korijenima fenomena globalne komunikacije, ljubitelji tehnologije će dospjeti do izuma telegrafa (1840. godine), a oni malo napredniji do izuma telefona (1875. godine). Generacije rođene u posljednja četiri desetljeća prošloga stoljeća, držat će se samo interneta i mrežnih tehnologija.

Internet je prošao put od anonimnosti do slave u veoma kratkom vremenu. «Mnoge su priče napisane o virtualnim zajednicama, nesocijalnim hakerima, altruizmu i seksizmu, demokratiji, demokratskoj anarhiji i frustrirajućoj konfuziji. Zvuči previše fantastično da bi bilo istinito, previše komplicirano da bi bilo korisno i previše važno da bi bilo ignorirano – sve u isto vrijeme.»⁷

Začet je i rođen kao kreatura hladnoga rata. Nakon iznenađenja američke nacije uslijed uspješnog lansiranja sovjetskog satelita Sputnik, američko Ministarstvo odbrane (United States Department of Defence – DOD) osjetilo je da je ulaganje u tehnološki napredak neophodno za pobjedu u utrci sa Sovjetima. Kao odgovor na lansiranje Sputnika, prvog vještačkog satelita⁸, DOD uspostavlja Agenciju za napredna istraživanja (Advanced Research Project Agency – ARPA) za unapređenje američke vojne tehnologije.

⁶ Naravno, pristizanje informacije u pravo vrijeme ovisilo je o iscrpljenosti prenosioca informacija (goluba), vremenskim prilikama, kao i o mogućnosti presretanja prenosioca informacija.

⁷ Steven E Miller: *Civilizing Cyberspace : Policy, Power, and the Information Superhighway*. ACM Press, s.a, str. 43.

⁸ Conor Foley: *Human Rights and the Internet*. U:// *Liberating Cyberspace : Civil liberties, Human Rights & The Internet* (ed. By Liberty). Pluto Press, Sterling, 1999. str., 267.

ARPA, godine 1969., ustanovljava ARPANET, mrežu kompjutera koja će moći funkcionisati i kada jedan njen dio, uslijed napada ili tehničke neispravnosti, prestane funkcionisati. Uprošteno, ukoliko jedan kompjuter u mreži iz bilo kojeg razloga bude blokiran, internet će pokušati pronaći način da zaobiđe blokadu i prenese informaciju do prvog kompjutera u mreži koji je u potpunosti ispravan. Idejni začetnik ove tehnologije jeste J.C.R. Licklider, koji je još davne 1962. godine postavio koncept tzv. Galaktičke mreže, preko koje će svako moći brzo pristupiti kompjuterskim podacima i programima na nekom drugom računaru⁹.

Prva mreža namijenjena vojnim i naučnim potrebama, sastojala se od četiri međusobno povezana kompjutera locirana na Kalifornijskom univerzitetu u Los Anđelesu, Instraživačkom institutu Stanford, Kalifornijskom univerzitetu u Santa Barbari i Univerzitetu Utah. Godine 1972., nastaje prvi program elektronske pošte, a na mreži je više od 20 kompjutera. Slijedeće, 1973. godine, ostvarena je međukontinentalna veza s kompjuterima u Norveškoj i Engleskoj¹⁰. Ostalo je istorija¹¹.

Posmatrajući internet (Mrežu) danas, možemo zaključiti da se, unatoč vojnom porijeklu, razvio u anarhičnu instituciju. Svako ko posjeduje telefonsku liniju i modem u svom kompjuteru može biti dijelom ove virtualne agore, komunicirati i razmjenjivati ideje.

⁹ Drazen Dragicević: *Kompjuterski kriminalitet i informacijski sustavi*, Informator, Zagreb, 1999. str. 30.

¹⁰ Ibidem, str.31

¹¹ Za detaljniju istoriju razvoja interneta posjetite www.isoc.org (Internet Society)

Bit, biće, internet

Da li nevjеровatan razvoj interneta zaista znači revoluciju i evoluciju u ljudskim odnosima i komunikaciji, omogućavajući stvarni demokratski pristup informacijama i idejama?¹².

Internet tehnologije mogu promijeniti skoro svaki aspekt naših života – privatni, socijalni, kulturni, ekonomski i politički. U nekim područjima, ove promjene mogu biti marginalne, ali većinom će biti korjenite i nepredvidive¹³. Razlog leži u tome što nove elektronske tehnologije zadiru u same esencije ljudske zajednice: komunikaciju između ljudi.

Baze podataka

U radu svake organizacije i udruženja raspolaže se s mnoštvom podataka koje je potrebno, radi lakšeg pronalaženja i funkcionisanja same organizacije, razvrstati i „posložiti“ u srodne grupe. Pri tome od velike pomoći mogu biti baze podataka.

Baza podataka predstavlja skup podataka organizovanih u skladu sa logičkim, fizičkim i konceptualnim modelom čitavog informacijskog sistema. Sistem za upravljanje bazama podataka (Database Management System - DBMS) omogućava korištenje, odnosno rad sa bazom podataka. DBMS, kroz svoje funkcije, osigurava definisanje baze podataka (preko standardnog jezika za rad s relacijskim bazama podataka, poput SQL-a (Structured Query Language), te posebnog jezika za mrežne i hijerarhijske baze podataka), manipulaciju podacima u bazi, kao i upravljanje bazom podataka (zaštita od neovlaštenog korištenja podataka, zaštita od mogućih oštećenja kroz tzv. backup ili sigurnosne kopije, obnavljanje podataka preko tzv. recovery opcije, te statističko praćenje rada baze podataka).

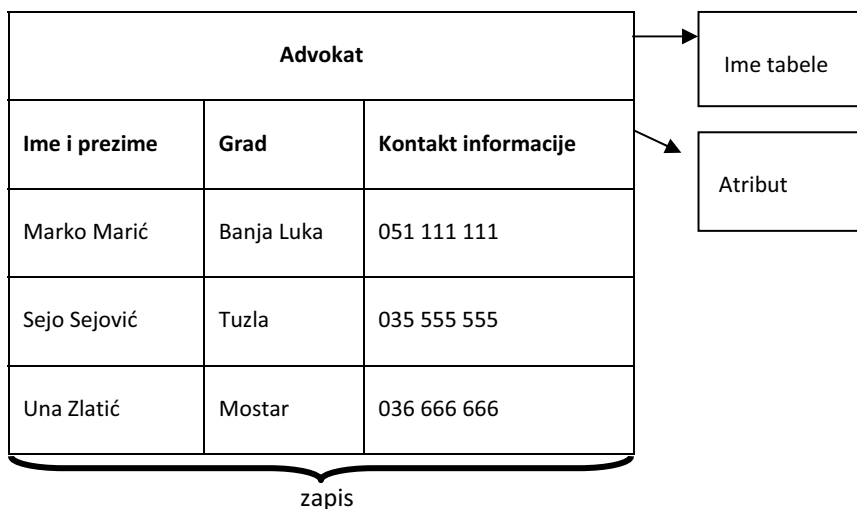
¹² National Council for Civil Liberties: *Librating Cyberspace*, London, 1999

¹³ David Manasian, *The Economist*, Januar 2003.

Relacijski model baza podataka može se koristiti u svrhu pohranjivanja i manipulacije podacima koji se odnose na, recimo, članove udruženja, njihove karakteristike (npr., ukoliko je riječ o članovima jedne advokatske komore, podaci koji se mogu pratiti su broj slučajeva na kojima je radio advokat XY, njegova stručna oblast u polju prava: da li je to porodično pravo, krivično pravo itd.), kontakt detalje i dr. U relacijskim bazama podataka svi podaci se smještaju u tabele i svakoj tabeli se dodjeljuje ime. U okviru tabele, svakoj koloni se dodjeljuju atributi kojima se opisuju podaci smješteni u toj koloni, dok svaki red predstavlja jedan zapis u bazi podataka. Između tabela koje napravimo mogu postojati veze (upravo zbog toga se ovaj model zove *relacijski*, jer koristi odnose između podataka).

Primjer jednostavne baze podataka:

Uzmimo za primjer da želimo napraviti bazu podataka članova neke advokatske komore s detaljima o svakom advokatu – članu komore, kontaktima, mjestu gdje živi, stručne oblasti i sl.

Stručna oblast		
Kod	Broj slučajeva	Stručna oblast
POR	20	Porodično pravo
RAD	37	Radno pravo
KRI	49	Krivično pravo

Firma		
AIP	EKod	Naziv firme
Marko Marić	POR	PRO «Marić»
Sejo Sejović	RAD	Legis
Una Zlatić	KRI	Advokatska kancelarija «Zlatić»

Ako u našoj bazi podataka uspostavimo relacije između ovih tabela, možemo, prema potrebi, da „ukrštamo“ tabele i da izvlačimo one podatke koji su nam potrebni. Tako, na primjer, ukoliko klijent radi na slučaju iz

oblasti kršenja radnog prava, on će u bazi podataka advokatske komore tražiti onu firmu, odnosno advokata, čija je stručna oblast radno pravo i pronaći će njihove kontakt informacije, a sve to će učiniti putem upita koji omogućava kombinovanje/ukrštanje podataka iz, recimo, tabele „Advokat“ i „Firma“. Na ovaj način, klijentima je omogućen lakši pristup podacima, samoj advokatskoj komori (i njenima članovima), kao i bolja komunikacija advokatske komore sa korisnicima.

Jedna baza podataka može sadržavati veliki broj tabela s mogućnošću uspostavljanja odnosa između njih. Kako bi se izbjegla pojava prevelikih tabela (s većim brojem kolona u kojima ne postoje svi podaci za svaki red), te eliminisali suvišni podaci (npr., za klijenta je potpuno irelevantan podatak na kojem je fakultetu diplomirao advokat ili slično) potrebno je, prije svega, dizajnirati bazu podataka koja neće sadržavati suvišne podatke, unutar koje se na veoma jednostavan način mogu pronaći pojedinačni podaci i koja je jednostavna za održavanje. Prilikom kreiranja i manipulisanja bazama podataka bitno je imati u vidu anomalije koje se mogu pojaviti. Anomalije su problemi koji se pojavljuju s podacima zbog greške u dizajnu baze podataka. Tako postoje¹⁴:

- Anomalije pri unošenju podataka: kada pokušavamo unijeti podatke u neispravnu tabelu;
- Anomalije pri dopunjavanju podataka: kada mijenjamo podatke u neispravnoj shemi. Zamislite da Udruženje sudija BiH odluči promijeniti naziv u Sudije BiH. U tom slučaju morali bismo promijeniti ovaj podatak za svakog člana. Pri tome postoji velika mogućnost da ispustimo podatak za nekog člana. Ako ispustimo jedan ili više ovakvih podataka, radi se o anomaliji pri dopuni;

¹⁴ Više o anomalijama na: Database anomalies, dostupno na <http://www.dbnormalization/database-anomalies>

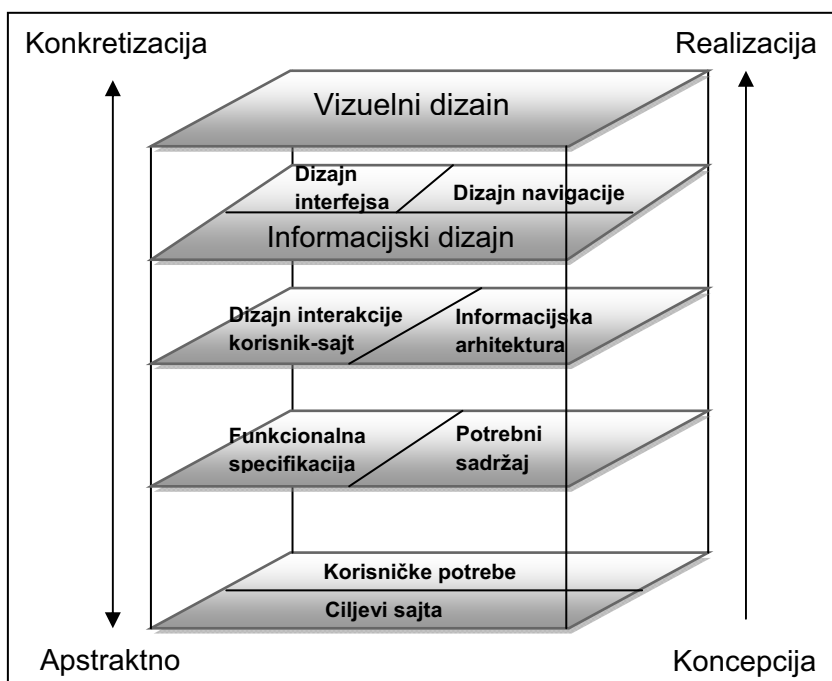
- Anomalije pri brisanju podataka: u slučajevima kada obrišemo podatak iz sheme. Zamislite da svi članovi Upravnog odbora Udruženja sudija BiH istupe sa funkcije istog dana. Kada obrišemo podatke o ovim članovima, onda više ne posjedujemo podatke da Upravni odbor Udruženja sudija BiH postoji ili koji je njegov naziv. Ovakav primjer predstavlja anomaliju pri brisanju.

Prilikom dizajniranja baze podataka trebamo obratiti pažnju i na popunjenost kolona, odnosno atributa. Cilj je dobiti jednostavnu bazu podataka i izbjeći „prazan hod“. Na primjer, ako želimo zabilježiti da jedan od stotinu naših članova ima neke posebne kvalifikacije, nećemo dodavati kolonu u tabelu članova kako bismo pohranili ovu informaciju, jer će za ostalih 99 članova to biti NIŠTAVNO. Umjesto toga, dodat ćemo novu tabelu u kojoj ćemo pohraniti samo podatke o kvalifikacijama tog člana i onih članova koji imaju iste kvalifikacije.

Web prezentacija

Danas, u svijetu informacija, skoro je nezamislivo da postoji organizacija, a da ne posjeduje svoju web prezentaciju. Kako se svakim danom povećava broj ljudi koji koriste internet i World Wide Web (WWW), tako se povećava i broj organizacija koje prepoznaju neophodnost predstavljanja svoga rada, kao i upoznavanja šire javnosti o svom postojanju putem web prezentacije. Predstavljanje organizacije putem web prezentacije može biti mač s dvije oštrice u zavisnosti od pristupa prilikom njene izrade. Prilikom dizajniranja web prezentacije potrebno je, prije svega, obratiti pažnju na informacijsku arhitekturu. Kao što se kuća gradi od temelja do krova, tako je i web prezentaciju potrebno graditi od same osnove, odnosno od postavke koja podrazumijeva odluku koje informacije želimo da budu vidljive i šta konkretno želimo postići sa prezentacijom, da bi tek na kraju odabrali njen vizuelni izgled (oblici, boje, okviri i slično). Ne treba zaključiti da je vizuelni izgled potpuno nebitan, naprotiv, no sadržaj je uvijek bitniji od izgleda.

Informacijska arhitektura omogućava dizajniranje web prezentacije na način da korisniku pruži potrebne informacije, te da mu pronalaženje tih informacija bude relativno brzo i jednostavno. Koraci koje je potrebno proći u procesu kreiranja web prezentacije vidljivi su na slijedećem grafičkom prikazu:

Slika 1: Garrettov model informacijske arhitekture

<http://www.jjg.net/elements>

Kod informacijske arhitekture web prezentacije na čijoj izradi radite, veoma je bitno da se i sami postavite u ulogu korisnika. Na taj način ćete

najbolje identifikovati potrebe korisnika, strukturu koja je „orijentisana ka korisniku“ i ispunjava očekivanja korisnika.

SHVATITE DA KORISNICI NE ČITAJU – ONI SKENIRAJU.

Prilikom određivanja sadržaja web prezentacije, odnosno informacija koje će ona sadržavati, trebamo postaviti slijedeća pitanja: da li sadržaj izražava ciljeve i misiju naše organizacije i da li odgovara korisniku. Dakle, potrebno je pronaći određene dodirne tačke/tačke presjeka između onoga što mi nudimo i što je korisniku potrebno. To možemo identifikovati i vrednovanjem sadržaja odgovarajući na pitanja¹⁵:

- 1) Da li je sadržaj u skladu s ciljevima i misijom organizacije (dokument odražava korisničke potrebe, te ciljeve i misiju organizacije)? Ukoliko je odgovor NE, potrebno je eliminisati sadržaj iz prezentacije;
- 2) Da li struktura odgovara korisniku (dokument je pristupačan i odgovarajućeg stila, kako vizuelno tako i jezički)? Ukoliko je odgovor NE, potrebno je preraditi sadržaj.

¹⁵ više o informacionoj arhitekturi pogledati Peter Morville, Louis Rosenfeld: Information Architecture for World Wide Web, O'Reilly, 2006

Analize web prezentacija

Web prezentacija **Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine** (www.mpr.gov.ba) predstavlja primjer kompleksnog sistema namijenjenog različitim korisničkim skupinama, što je vidljivo na osnovu izbornika (menija) na početnoj (home) stranici. Grafički interfejs (sučelje) postavljen je tako da se lako uočljivo nudi pristup klasterima informacija (*Stručna literatura* i *Publikacije* – za pravne profesionalce; *Projekti/Strategije* – za eksperte u oblasti reforme pravosuđa, te za djelatnike nevladinih organizacija zainteresiranih za sektor pravosuđa; *Info/Pristup informacijama* – za građane). Pored ovog, centralni prostor prezentacije rezervisan je za aktuelne probleme ili projekte.

Ovaj sajt predstavlja primjer dobre prakse ne samo sa sadržajnog, već i

sa aspekta informacijske arhitekture, te vizuelno (odnos boja, fontova i rasporeda grafičkih elemenata na stranici).

Notarska komora Federacije Bosne i Hercegovine

[Notari](#) [Notarska komora](#) [Glasilo notara](#) [Usluge](#) [Kontakt](#)

Dobro došli na zvaničnu stranicu Notarske komore FBiH

Višestoljetna tradicija u zemljama zapadne Evrope, od 4. maja ove godine uvedena i u Federaciji Bosne i Hercegovine, prema Zakonu o notarima iz 2002. godine. Notari su danas prisutni u svim zemljama u tranziciji, kao i zemljama u okruženju Slovenije, Makedonije i Hrvatske. U Srbiji, kao i u Crnoj Gori priprema se uvođenje notarijata, a u Republici Srpskoj provodi se obuka notara koji bi uskoro trebali početi sa radom. Implementacija ovog reformskog zakona jedan je od predujeta za pridruživanje naše zemlje evro-atlanskim integracijama.

Postovni notari u Federaciji BiH

Notarska komora Federacije Bosne i H

[Notari](#) [Notarska komora](#) [Glasilo notara](#) [Usluge](#) [Kontakt](#)

[Zakon o notarima](#)

[Pravilnik o radu](#)

[Tarife o naknadama i nagradama](#)

[Statut Notarske komore](#)

[Organigram notarske komore FBiH](#)

[Korisni linkovi](#)

[Aktuelnosti](#)

Notarska komora Federacije BiH

Sjedište Notarske komore FBiH je u Sarajevu.

Adresa:

Notarska komora Federacije Bosne i Hercegovine

Skenderija 52,

71000 Sarajevo

Tel: ++387 33 222 115, 222 116

Web prezentacija **Notarske komore Federacije Bosne i Hercegovine** (www.nkfbih.ba) predstavlja sajt minimalne usluge, odnosno minimalnog nivoa informacija. Po prirodi je statički HTML dokument¹⁶ koji nudi osnovne informacije, ali ne i detaljna objašnjenja sadržaja. Unutar sadržaja ove web prezentacije svi linkovi na druge sadržaje nisu aktivni, što kod korisnika može ostaviti utisak da sajt nije dovršen.

¹⁶ Statički HTML dokument je tekstualna datoteka koja se ne mijenja, odnosno sadržaj web prezentacije koji se ne mijenja i ostaje isti na svakoj stranici sajta.

Legalis (www.legalis.hr) jeste portal iz oblasti prava koji predstavlja savršen primjer entropijskog sajta, odnosno web prezentacije unutar koje se nudi previše informacija na početnoj stranici, te korisnik vrlo teško može doći do sadržaja koji mu je potreban. Podijeljen je na četiri kolone koje sadrže, čak, petnaest aktivnih (vidljivih) sekcija sa sadržajem, te četiri linka na druge sadržaje u glavnom meniju. Ovako struktuiran, ovaj portal je izuzetno težak za snalaženje, ali nudi obilje vrlo korisnih informacija.

Zaključak

Upotreba informacijsko-komunikacijskih tehnologija (ICT) u svakodnevnom životu nije više stvar izbora, već neophodnosti. Korištenje ICT-a u modernom svijetu komunikacija i poslovanja postalo je imperativ u svim oblastima, pa tako i za profesionalce iz oblasti prava. Danas je skoro nezamislivo baviti se određenim poslom, istraživati, informisati sebe o drugima i druge o svom radu i angažmanu, a da se pri tome ne koristi neki segment ICT-a koji je na raspolaganju. Profesionalna udruženja, naročito iz oblasti prava, mogu iskoristiti prednosti web prezentacija i baza podataka, kako bi ojačali vlastite interne kapacitete.

Kreiranje praktičnih politika u oblasti pravosuđa¹

Anđela Lalović

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

Šta je praktična politika?

Riječ *politika* u Bosni i Hercegovini nerijetko se shvata isključivo u smislu real politike, kao odnosa političkih subjekata i djelovanje vlasti u državi. Međutim, termin *politika* ima i druga značenja, a jedno od njih odnosi se na praktičnu politiku, koja podrazumijeva donošenje odluka i rješavanje konkretnih problema. U engleskom jeziku ova dva termina su jasno razdvojena kao *politics* (politika kao djelovanje političkih subjekata) i *policy* (praktična politika). Stoga, potrebno je biti svjestan razlike u značenju termina *politika* i *praktična politika*.

Praktična politika (eng. *policy*) je svrsishodni tok djelovanja koji poduzima jedan ili više aktera putem kojeg se rješava neki problem ili značajno pitanje².

Akteri u provedbi praktične politike su najčešće vladini predstavnici i tijela, ali osim njih u proces može biti uključeno i više različitih aktera. Tako, na primjer, kada govorimo o realizaciji Strategije reforme sektora pravde BiH možemo se osvrnuti i na ulogu koju su sama profesionalna udruženja iz

¹ Tekst je pripremljen na osnovu publikacije *Pisanje djelatovnih prijedloga za javne politike: Vodič za policy savjetnike u zemljama Središnje i Istočne Europe*, autora Eoin Young i Lisa Quinn

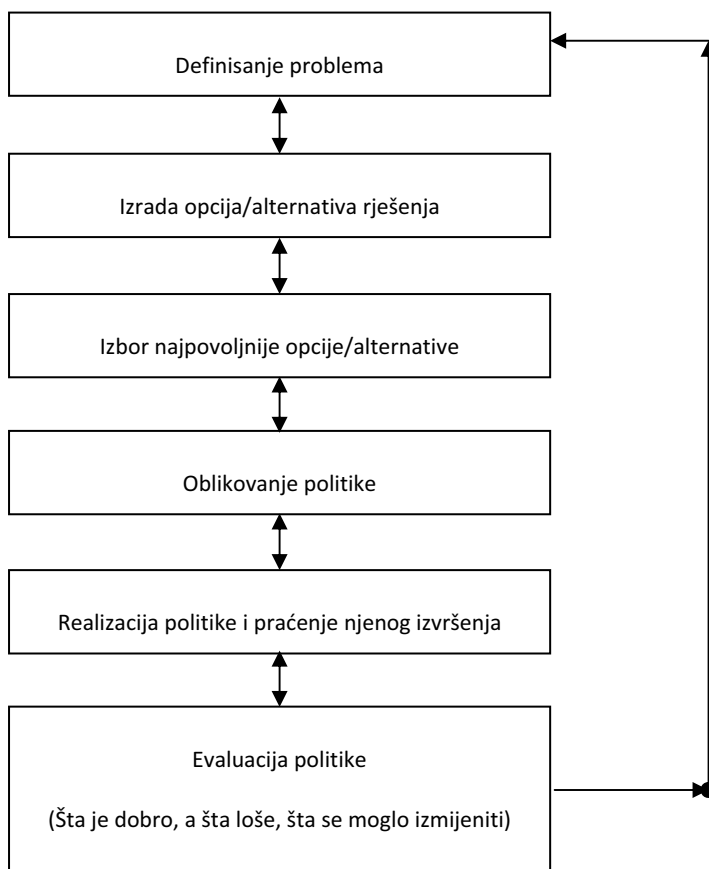
² E.Young, L.Quinn. *Pisanje djelatovnih prijedloga za javne politike: Vodič za policy savjetnike u zemljama Središnje i Istočne Europe*. Zagreb, 2007

oblasti pravosuđa (udruženja sudija, tužilaca, advokatske i notarske komore, udruženje medijatora) imala u procesu kreiranja Strategije, te bi, isto tako, njihovi članovi trebali učestvovati i u donošenju drugih strateških i dokumenata praktične politike, koji se odnose na ovaj sektor. U slučaju reforme pravosuđa bitno je učestvovanje svih relevantnih aktera uključujući ministarstva na svim nivoima vlasti, profesionalna udruženja, organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu, medije itd. Profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa i njihovi članovi, kroz svoje svakodnevno djelovanje kao sudije, tužioc, advokati, medijatori, notari, mogu znatno uticati na procese izmjena trenutačnog stanja u pravosuđu, kao i na izgradnju novog, poboljšanog pravosudnog sektora na svim nivoima vlasti. Jedan od načina uključivanja u ove procese jeste i kreiranje prijedloga praktične politike za izmjene i dopune zakona, kao što je zakon o poboljšanju položaja sudija i tužilaca u pravosuđu, te mnogi drugi zakoni vezani za relevantne teme koje će uticati na povećanje efikasnosti i efektivnosti institucija u pravosudnom sektoru.

Proces kreiranja praktične politike

Proces kreiranja praktične politike počinje od identifikovanja i definisanja problema nakon čega slijedi izrada mogućih opcija/alternativa usmjerenih na otklanjanje uočenog problema i njegovih uzroka. Od identifikovanih opcija odabire se ona koja ima prednost nad ostalim, pri čemu se vodimo kriterijima: djelotvornosti, efikasnosti, odnosa troškova i koristi, izvodljivosti i mogućnosti poboljšavanja. Izabrana opcija se zatim, uz adekvatnu argumentaciju, oblikuje u praktičnu politiku koja će se sprovesti. Nakon toga slijede aktivnosti realizacije politike i praćenje (monitoring) njenog provođenja. Na kraju se vrši evaluacija koja daje povratne informacije za njeno konstantno poboljšavanje, pa evaluacija čini završni korak prethodnog i početak novog ciklusa kreiranja politike. Svaki od ovih koraka se može ponavljati, preispitivati i prilagođavati.

Koraci u procesu kreiranja politike:

Proces kreiranja prijedloga praktične politike

Jedan od najvažnijih segmenata pri kreiranju praktičnih politika jeste, svakako, izrada prijedloga praktične politike, koji sadrži analizu problema i trenutne situacije u sektoru (politički, ekonomski, sociološki i tehnološki uslovi), te prijedloge za rješavanje tog problema. Prijedlog praktične politike

predstavlja se u obliku operativnog plana sa tačno definisanim pojedinačnim koracima koji vode ka rješenju konkretnog problema. Prijedlog praktične politike može biti izrađen u vidu studije ili analize. U oba slučaja prijedlog se zasniva na uvjerljivoj argumentaciji koja govori u prilog odabira određenih rješenja ili preporuka, predstavljenih u samoj studiji/analizi. Unutar prijedloga praktične politike nalazi se opis samog problema koji je, zapravo, predmet prijedloga, te identifikacija mogućih opcija za rješenje istog. Izbor najbolje opcije za koju će se argumentovano zalagati u prijedlogu, slijedi tek nakon detaljne analize ponuđenih opcija i davanja argumenata „pro et contra“ za svaku.

Svaki prijedlog praktične politike sadrži: naslov, rezime, kontekst i značaj problema, opis problema, kritiku opcija za rješenje problema, preporuke za rješenje problema, dodatke, izvore (konsultovane i preporučene).

Naslov prijedloga praktične politike jeste od izuzetne važnosti za formiranje prvog utiska o samom prijedlogu. Poput naslova neke knjige i naslov prijedloga treba biti što upečatljiviji, kako bi privukao pažnju potencijalnih čitalaca i zainteresovao ih da nastave sa proučavanjem ponuđenog materijala. Naslov treba da nudi naznake o tome šta je konkretna tema prijedloga, odnosno koji je problem koji se obrađuje u datom prijedlogu. Tako, na primjer, naslov „Reforma sektora pravde u BiH: stvaranje okvira za efikasniji sistem besplatne pravne pomoći“ direktno upućuje na namjeru autora da se bave pitanjem uspostavljanja efikasnijeg sistema besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini u okviru reforme sektora pravde.

Rezime (kratak sadržaj, operativni sažetak) prijedloga sadrži kratko objašnjenje koja je to svrha samog prijedloga praktične politike koja se nalazi pred čitaocem, definiciju problema kojim se prijedlog bavi i njegov opis, evaluaciju rješenja do kojih je moguće doći, zaključak i preporuke za rješenje problema. Da li će autor koristiti kratak sadržaj ili operativni sažetak, to ostaje samom autoru na volju. Kratak sadržaj, u odnosu na operativni

sažetak, obično je kraći i koncizniji i ne ulazi u detalje problematike koja se obrađuje u nastavku prijedloga, već daje samo kratak pregled sadržaja prijedloga.

Uvod (kontekst i značaj problema) je dio prijedloga praktične politike koji će najvjerojatnije, zajedno sa rezimeom i zaključkom, biti upravo i najčitaniji dijelovi prijedloga. Stoga je neophodno da uvod pruži sve ključne informacije koje bi mogle zainteresovati i ohrabriti čitaoce da pročitaju cijeli prijedlog. Uvod treba da obuhvati problem u širem društvenom kontekstu. Tako, na primjer, problem besplatne pravne pomoći može se povezati, kako sa potrebama građana koji nemaju mogućnost da sami sebi obezbijede pravnu pomoć (socijalni položaj, siromaštvo itd.), tako i sa potrebom usklađivanja našeg zakonodavnog okvira sa evropskim standardima kojima Bosna i Hercegovina teži na svom putu ka pridruživanju Evropskoj uniji. Takođe, u uvodu se tačno definiše problem kojim se prijedlog bavi, pri čemu se vodi računa o tome da se istakne očigledna hitnost njegovog rješavanja. U ovom segmentu bitno je ponuditi odgovore na nekoliko ključnih pitanja: kakav je uticaj opisanog problema na društvo, na koga se problem odnosi, te koji su aspekti i otvorene nedoumice vezane za problem? Slijedeći segment na koji je bitno obratiti pažnju u samom uvodu jeste predstavljanje istraživačke metodologije kojom smo se koristili i uz koja ograničenja.

Opis problema je detaljnija razrada onoga što smo već naveli u samom uvodu. To podrazumijeva identifikaciju problema i njegovo detaljno i precizno formulisanje, naglašavanje relevantnosti njegovog rješavanja, kao i postavljanje u konkretan kontekst bez previše teoretisanja. Na primjer, formulacija: „Trenutni Prijedlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Bosni i Hercegovini bavi se pitanjem uspostavljanja sistema...” više je fokusiran pristup problemu od formulacije: „Bosna i Hercegovina teži ispunjavanju evropskih standarda, uključujući i pitanje besplatne pravne pomoći“). Opisu problema pristupa se argumentovano uz iznošenje relevantnih podataka na osnovu kompetentnih izvora. Potrebno je iznijeti i uzroke problema, jer oni mogu biti polazna tačka za formulisanje preporuka za rješanje problema.

Opcije praktične politike (kritika opcija) podrazumijeva predstavljanje mogućih načina za rješavanje prethodno opisanog problema. S obzirom da se od opcija koje se identifikuju treba izabrati ona koja, po mišljenju samog autora prijedloga praktične politike, najviše odgovara za rješavanje problema u datim uslovima, prema tome se u ovom dijelu prijedloga daje kritički osvrt na postojeće opcije kako bi se identifikovala ona koja je zadovoljavajuća. Svaku opciju, potrebno je prethodno analizirati i evaluirati u smislu rezultata koje će ponuditi, te, nakon toga, uporediti jednu s drugom kako bi se mogao izvršiti izbor. Evaluacija se vrši na osnovu dobro potkrijepljene argumentacije koja se, osim na vlastitoj, može zasnivati i na argumentaciji drugih autora. Veoma je bitno da se dobro argumentuje izabrana opcija, odnosno da se pojasni zbog čega autor prijedloga smatra da je upravo ta opcija ona koja će ponuditi odgovarajuće rezultate u rješavanju problema kojim se bavi praktična politika.

Zaključak i preporuke predstavljaju sintezu svega što je prethodno rečeno unutar prijedloga praktične politike, a uobičajeno na način da se izdvoje ključni momenti iz teksta i predstavi konačno rješenje problema. Kao što je već napomenuto, zaključak je, zajedno sa uvodom i rezimeom, najčešće čitani segment prijedloga praktične politike. Stoga je bitno da se u njemu navedu najbitniji dijelovi iz prethodnog opisa problema i opcija praktične politike kako bi se jasno moglo uvidjeti na osnovu čega se donosi konkretan zaključak i preporuka. Nakon toga, slijedi set preporuka za rješenje problema kojim se bavi praktična politika. Ključno je da se preporuke predstave na jednostavan, lako razumljiv način, kao i da su konkretne, ostvarljive, uvjerljive i utemeljene na prethodno iznesenim dokazima bez teoretisanja, već vrlo praktično orijentisano.

Profesionalna udruženja i praktična politika

Pošto smo u kratkim crtama sagledali proces izrade praktične politike i prijedloga praktične politike, postavlja se pitanje kakvu ulogu u tom procesu

moгу imati profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa i na koji način se mogu angažovati. Posebnu ulogu profesionalna udruženja trebaju imati u procesu izrade nacrtа zakona. Upravo članovi ovih udruženja će primjenjivati donešene zakone, pa samim tim mogu uočiti sve nedostatke i potrebe koje bi mogle proizaći iz primjene istih. Kroz proces javnih konsultacija, udruženja mogu argumentovano predstaviti i zastupati svoje mišljenje kod donošenja ili izmjene određenog zakona, strategije (ili nekog njenog dijela) koja je u interesu udruženja i njegovih članova. Tako npr., udruženje sudija i udruženje tužilaca mogu oformiti zajedničku grupu za donošenje prijedloga zakona o maloljetničkoj delikvenciji. Kako bi se izbjegla zamka taksativnog navođenja problema koji postoje u ovoj oblasti, potrebno je da tim/grupa izabranih članova određenih udruženja pristupi rješavanju postojećih problema kroz izradu prijedloga praktične politike.

Izrada prijedloga praktične politike za donošenje/izmjenu određenog zakona trebala bi započeti detaljnom analizom i pregledom postojećih zakonskih odredbi (ako postoje) i pozitivnog/negativnog uticaja njihove primjene na interesnu grupu, zatim bi dobro bilo napraviti uporedni pregled evropskih standarda (konvencija, preporuka, povelja i sl.) koji se tiču oblasti koju treba da uređuje taj zakon, te primjere prakse drugih zemalja. Tako se, na primjer, kod pitanja maloljetničke delikvencije mogu iskoristiti Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda, postojeći krivični zakon, Ustav BiH, zakonska rješenja koja postoje u drugim državama i dr. Nakon detaljne analize potrebno je odabrati ono rješenje koje se u bosanskohercegovačkom kontekstu čini odgovarajuće za realizaciju, te argumentovano objasniti zbog čega bi to rješenje bilo najprihvatljivije. U slučaju maloljetničke delikvencije, među argumentima za izbor/kritiku pojedine opcije može se koristiti broj neriješenih slučajeva, statistike koje pokazuju porast djela maloljetničke delikvencije, te može poslužiti poređenje relevantnih statističkih podataka iz drugih zemalja (gdje postoji zakon koji se odnosi na maloljetničku delikvenciju) sa podacima koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu itd. Preporuke koje će tim/grupa predložiti na kraju svoje praktične politike trebaju se oslanjati na prethodno razrađenu argumentaciju. Tako, na primjer, u navedenom slučaju koji se odnosi na pitanje maloljetničke delikvencije

preporuke mogu biti: donošenje izmjene konkretnih članova postojećih krivičnih zakona koji su na snazi u Bosni i Hercegovini koje bi bile u skladu sa evropskim standardima i praksom drugih zemalja, pitanje tretiranja maloljetnih delikvenata, smještajnih kapaciteta, oblika sankcija koje se prema njima mogu primijeniti i dr.

Međutim, bitno je i nakon što se izradi konkretan prijedlog praktične politike isti iskomunicirati sa ciljnim grupama. U ovom slučaju, to bi bila izvršna i zakonodavna vlast na nivou Bosne i Hercegovine i na nižim nivoima (Vijeće ministara BiH, Parlamentarna skupština BiH, Ministarstvo pravde BiH i entitetska ministarstva), Zakonodavna komisija Parlamenta, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, te entitetske vlasti. Predstavljajući svoj prijedlog ciljnim grupama, tim koji je radio na izradi prijedloga praktične politike uključuje se u aktivnosti lobiranja i zagovaranja za realizaciju njihovih preporuka. Profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa na ovaj način postaju aktivni učesnici u poboljšanju svog sektora i okruženja, te pravnog okvira u kojem rade, te ispunjavaju svoju funkciju zbog koje su osnovana i zbog koje postoje.

Anđela Lalović

Lobiranje i zagovaranje: korisno sredstvo za profesionalna udruženja¹

Anđela Lalović

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

Zagovaranje i lobiranje: plus ili minus?

Bosna i Hercegovina je jedna od tzv. „zemalja u tranziciji“. U okviru tranzicijskog procesa neminovne su mnogobrojne promjene u svim segmentima i porama našeg društva i sistema u kojem živimo. To uključuje i promjene u oblasti pravosuđa, počevši od reforme pravosudnog sistema, pa do mnogobrojnih izmjena i donošenja novih zakona, prilagođenijih efikasnijem zakonskom okviru. U svim ovim procesima profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa mogu imati ulogu kao zagovarači promjena u kontekstu izmjena politika, zakona i donošenja novih, jer su sposobni da na osnovu svog iskustva u direktnoj primjeni istih, detektuju nivo efikasnosti postojećih i potrebu za donošenjem novih zakonskih odredbi i politika u oblasti pravosuđa. Međutim, u našem društvu pojmovi lobiranja i zagovaranja često su shvaćeni u negativnom kontekstu, kao nešto loše. Ponekad se, čak, smatra da ove aktivnosti podrazumijevaju podmićivanje u svrhu ostvarivanja interesa i ciljeva određenih grupa. Za razliku od konotacija

¹ Tekst je pripremljen na osnovu publikacija: *Zagovaranje uspostavljanja adekvatnog modela učešća studenata/ica u procesu donošenja odluka i osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju*, ACIPS, 2005. (<http://www.acips.ba/bhs/index.php?strana=publikacije>) i *An Introduction to Advocacy: training guide*, Ritu R. Sharma, SARA/AED (http://www.globalhealthcommunication.org/tool_docs/15/an_introduction_to_advocacy_training_guide_full_document.pdf)

koje zagovaranje i lobiranje, ponekad, ima kod nas, u Sjedinjenim Američkim Državama i Evropskoj uniji postoji razvijena zajednica lobista koji su plaćeni da vrše aktivnosti lobiranja u parlamentima i drugim organima vlasti u ovim zemljama.

Šta je zapravo zagovaranje, a šta lobiranje? Da li su to dva pojma sa istim ili sličnim značenjem? Da li jedno isključuje drugo, ili ne? **Zagovaranje** (eng. *advocacy*) predstavlja proces davanja podrške određenom pitanju/problemu kroz niz aktivnosti kojima se donosioci odluka nastoje uvjeriti u važnost pružanja podrške i djelovanja za rješenje tog pitanja/problema. **Lobiranje** (eng. *lobbying*) je tehnika zagovaranja, često opisivana kao „umjetnost ubjeđivanja“. Prema enciklopediji Britannici lobiranje je svaki pokušaj grupe ili pojedinca da utiče na odluke vlasti. Riječ lobiranje je izvedenica od engleske riječi *lobby*, što znači predvorje. Etimologija ove riječi vezana je za englesku istoriju. U prošlosti su pojedinci i/ili interesne grupe čekali parlamentarce u predvorju Donjeg doma Parlamenta kako bi pokušali uticati na njih da djeluju u njihovu korist povodom određenog pitanja od interesa za tog pojedinca, ili grupu. Dakle, zagovaranje predstavlja proces pripreme, dok je lobiranje sam čin komunikacije s ciljnom skupinom, obično donosiocima odluka. Jedno uključuje drugo!

Aktivnosti zagovaranja: priprema – pozor – start

Zagovaranje kao proces obuhvata tri aktivnosti koje predstavljaju njegovu osnovu: zastupanje, mobilizacija i osnaživanje. Svaka od ovih aktivnosti je uključena u zagovaračku kampanju koja se pokreće s ciljem stvaranja podrške određenom pitanju/problemu. Zastupati znači govoriti u javnosti u svoje ime ili u ime drugih. Tako na primjer, advokat na sudu zastupa, odnosno govori u ime svog klijenta. Mobilizacijom uključujemo i druge u svoje aktivnosti, tako da i oni u javnosti podrže naše aktivnosti i teže ka ostvarenju naših ciljeva. To praktično znači uključiti u proces zagovaranja i

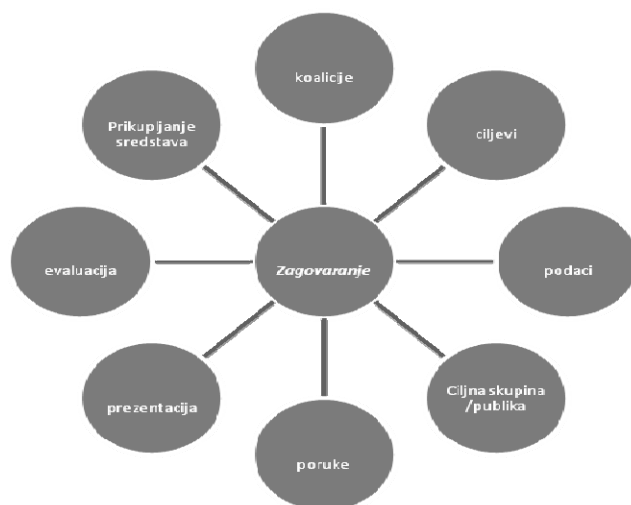
one na koje se određeni problem direktno ne odnosi, kako bi se njime pozabavili, jer utiče na njih indirektno. Ovdje se u suštini poštuje princip „zajedno smo jači“, odnosno činjenica da je grupa ljudi uvijek snažnija i ostavlja ubjedljiviji efekat na one kojima se obraćamo, nego kada nastupamo sami i bez podrške.

Treća aktivnost, osnaživanje, u stvari, nije ništa drugo do osvjeđavanja drugih da imaju pravo govoriti u javnosti i da imaju pravo da ih se čuje.

U suštini, pri realizaciji zagovaračke kampanje u stvarnosti ove tri aktivnosti su isprepletene i ne postoji jasno definisana razlika između njih.

Planiranje i priprema zagovaračkih aktivnosti

Međutim, kao što se zgrada gradi od temelja, tako je prije same realizacije najbitnije planiranje i priprema zagovaračkih aktivnosti. Planiranje aktivnosti zagovaranja se bazira na elementima čija priprema utiče na kvalitet samih aktivnosti i djelovanja, to su:

U procesu planiranja aktivnosti zagovaranja bitno je dobro definisati koji je to naš cilj, odnosno na koje pitanje konkretno želimo skrenuti pažnju i koliko je taj naš cilj uopšte moguće dostići, da li je realan. Na primjer, za određena profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa to bi moglo biti donošenje zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Postoji velika vjerovatnost da nismo jedini koji smatraju da je donošenje ovakvog zakona bitno i da se treba zagovarati. Tako da možemo identifikovati i druge grupe/pojedince (npr. grupa građana koja bi imala direktne koristi od ovakvog zakona, poput socijalnih kategorija i dr.) kojima je taj isti cilj bitan i sa njima kreirati koaliciju. Umrežavanje i stvaranje koalicija često doprinosi jačem uticaju na ciljnu grupu prilikom zagovaranja. Ciljna grupa može biti primarna i sekundarna. Primarnu ciljnu grupu čine donosioci odluka, odnosno oni koji imaju moć da naprave promjenu koju zagovarate. Sekundarnu ciljnu grupu čine oni koji mogu uticati na primarnu ciljnu grupu da poduzme nešto povodom pitanja koje zagovarate. U navedenom primjeru gdje je cilj donošenje zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, primarnu grupu bi činila izvršna i zakonodavna vlast (npr., Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i parlamentarci), dok bi sekundarna grupa mogli biti političari, strukovna udruženja, akademska zajednica. Naravno, sve što radimo u procesu zagovaranja mora biti potkrijepljeno odgovarajućim podacima kojima raspolažemo. Stoga je neophodno izvršiti analizu postojećeg stanja i mogućih rješenja (a to se, upravo, može uraditi kroz izradu jednog prijedloga praktične politike za čija se rješenja dalje može zagovarati). Kako bi ciljnoj/im grupi/ama bilo jasno šta zagovaramo, potrebno je osmisliti set ubjedljivih poruka putem kojih bismo na što jednostavniji i razumljiviji način objasnili šta želimo i zašto je bitno to što zagovaramo.

Pravac „predvorje“

Često, naše zagovaračke aktivnosti neće doprijeti do primarne ciljne grupe, odnosno do donosioca odluka, ukoliko se ne služimo tehnikom lobiranja. U zavisnosti od efekta koji želimo postići i pristupačnosti donosioca

odluka, možemo se koristiti *lobiranjem putem pisma i neposrednim (face-to-face) lobiranjem*.

Ukoliko se odlučimo za lobiranje prutem pisma, to znači da je donosiocima odluka potrebno uputiti kratko i jasno pismo koje će argumentovano obrazložiti potrebu za rješavanjem pitanja za koje lobiramo i značajnost njihovog uključivanja u njegovo rješavanje. Pismo putem kojeg lobiramo kod donosioca odluka ne bi trebalo da bude duže od dvije stranice, imajući u vidu činjenicu da osobe kojima se obraćamo nisu voljne da čitaju «epove», već konkretne i koncizne poruke koje im upućujemo. Bitno je da navedemo razlog zašto se baš njima obraćamo, argumente zbog čega je naše pitanje bitno da se riješi (ne više od tri), zatim, koja je naša ključna poruka koju želimo prenijeti, te šta konkretno oni mogu da učine, odnosno koje mjere očekujemo od njih.

Neposredno lobiranje licem u lice, s druge strane, je mnogo efikasnije, jer pitanje je da li će donosioci odluka uopšte pročitati naše pismo ili da li će obratiti pažnju na one stvari na koje bismo mi željeli. Naravno, neposredno lobiranje, praktično, znači „ići na noge“ donosiocima odluka i djelovati u njihovom okruženju. Ukoliko uspijemo organizovati sastanak sa donosiocima odluka, bitno je da imamo tačno određen tim ljudi koji će prisustvovati sastanku, tj. lobi tim. Obično su to dvije najsposobnije osobe u čitavom zagovaračkom timu, koje posjeduju sposobnost ubjeđivanja. Za ovakvu vrstu lobiranja neophodna je dobra priprema. To znači pripremiti se i na neočekivano, uključujući i set potencijalnih pitanja koja bi nam donosioci odluka mogli postaviti vezano za našu argumentaciju. Pored toga, priprema podrazumijeva da odredimo ključnu poruku koju ćemo im proslijediti, te raspored uloga osoba u lobi timu kako ne bi bilo preklapanja i ponavljanja. I ovdje je potrebno poštovati princip kratkoće i jasnoće, odnosno što kraće govoriti, bez rasplinjavanja i razvodnjavanja suštine.

Za bilo koji način lobiranja da se odlučite, ključ je u pripremi. I naravno, nakon što ste imali svojih pet minuta pred donosiocima odluka, pozitivna gesta bi bila da im uputite pismo zahvalnosti za podršku, izdvojeno vrijeme,

jer na taj način kod njih ostavljate otvorena vrata da vam i ubuduće izađu u susret. U krajnjem slučaju, nije bitno do **koliko** ljudi direktno dopirete vašim aktivnostima zagovaranja, već **na koje** ljude u različitim zajednicama ste ostvarili uticaj, jer oni dalje mogu uticati na druge i tako širiti krug uticaja.

Da li je profesionalnim udruženjima mjesto u „predvorju“?

Praksa lobiranja i zagovaranja kod nas, još uvijek, nije na onom stepenu razvoja kao što je to u Sjedinjenim Američkim Državama i Evropskoj uniji. Međutim, to ne bi trebalo spriječiti interesne grupe da zajednički djeluju na donosiocima odluka koristeći se aktivnostima zagovaranja i tehnikom lobiranja. Interesnom grupom u ovom kontekstu mogu se smatrati i profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa. Na primjer, tužioci, kroz svakodnevnu praksu, imaju mogućnost detektovanja „rupa u zakonu“. Na osnovu toga, oni mogu uočiti potrebu za donošenjem novih zakona u određenom području (kao što je to npr., zakon o maloljetničkoj delinkvenciji, jer se krivični zakoni koji su na snazi u Bosni i Hercegovini ne bave detaljno ovim pitanjem) i sl. Tako se udruženje tužioca, kao posebna interesna grupa, može angažovati na zagovaranju za rješavanje pitanja koja se ukažu kao neophodna u daljem obavljanju njihovih dužnosti. Ukoliko je to, na primjer, pitanje donošenja zakona o maloljetničkoj delinkvenciji, tada je potrebno izgraditi ubjedljivu argumentaciju koristeći statističke podatke, preporuke nekog prijedloga praktične politike koji se bavi tom problematikom (ukoliko postoji, ili ga je, upravo, udruženje, odnosno neki njegov član napisao), te identifikovati kome se udruženje treba obratiti povodom tog pitanja. Treba se obratiti donosiocima odluka na onom nivou na kojem se zagovara donošenje tog zakona, dakle entitetskoj vladi ili Vijeću ministara, odnosno resornim ministarstvima (pravde, sigurnosti/unutrašnjih poslova i sl.), te poslanici u parlamentima/skupštinama. Dalji tok aktivnosti zagovaranja tekao bi po razrađenom planu djelovanja.

Profesionalna udruženja u oblasti pravosuđa imaju mogućnost da, u okviru svog djelovanja, utiču na donosiocce odluka u pravcu poboljšanja zakonskog, pa, na kraju krajeva, i društvenog sistema u kojem živimo. Kao i sve druge interesne grupe, udruženja mogu naći svoje mjesto i svojih «pet minuta u predvorju» angažujući se na zagovaranju rješavanja bitnih pitanja u sferi njihovog svakodnevnog djelovanja.

III

Rezultat rada radnih grupa

Uporednopravni prikaz podjele nadležnosti između advokata i notara u Bosni i Hercegovini, te zemalja u regionu

Advokat

mr.sc.iur. Adnan Novo

predstavnik Upravnog odbora Advokatske/Odvjetničke komore Federacije Bosne i Hercegovine u Projektu „Jačanje uloge profesionalnih udruženja u sektoru pravosuđa u Bosni i Hercegovini“

Uvod

Donošenjem zakonâ o notarima u Bosni i Hercegovini, u periodu od 2002. do 2004. godine, došlo je i do jedne od najvećih promjena u dotadašnjem pravnom, odnosno pravosudnom sistemu. Posljednji zakon iz ove oblasti, Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije (*Službene novine Kraljevine Jugoslavije, broj 220/30 od 26.9.1930.*), faktički je prestao važiti stupanjem na snagu Zakonske odredbe o ukidanju javnih bilježnika (*Narodne novine Nezavisne države Hrvatske, broj 21/41 od 18.4.1941.*), te i formalnopravno donošenjem Zakona o nevažnosti pravnih propisa donijetih prije 6. aprila 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije (*Službeni list Federativne narodne republike Jugoslavije, broj 86/1946 i 105/1947.*)

S druge strane, advokatura kao profesija ima svoj neprekinut kontinuitet od donošenja austro-ugarskog „Advokaten Ordnunga“, 1883. godine, do donošenja danas važeće legislativne osnove koja se sastoji od Zakona o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine FBiH, broj 25/02, s izmjenama i dopunama...*) i Zakona o advokaturi Republike Srpske (*Službeni glasnik RS-a, broj 37/02.*)

Političke promjene i proces tranzicije, svakako, bespogovorno nameću

potrebu uspostave javnobilježničke profesije i službe, kako u svjetlu navedenih promjena, tako i na planu trasiranja puta ka evropskim integracijama.

Istovremeno, etabliranje notarijata, kao nove institucije u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, izaziva i niz pitanja na koja će se odgovor morati tražiti seriozno, analitički i odgovorno. S faktičkim početkom rada notara u Bosni i Hercegovini (FBiH: 04.4.2007.; RS: 11.3.2008.), traganje za odgovorima bit će sve teže izbjeći.

U ovom tekstu, bit će, između ostalog, prezentirane osnovne postavke profesije advokata i profesije notara, te segmenti zakonske regulative koji ukazuju na potrebu uspostavljanja svrsishodne i održive podjele nadležnosti između notarske službe i advokatske djelatnosti.

Postavljanje problema, kontekst i važnost

Na brojne načine definiraju se pojmovi notara i advokata, njihov odnos i podjela nadležnosti. Tako je, u ovoj sferi, kao i u ovakvoj vrsti teksta, neminovna određena generalizacija. Bez namjere odabira najbolje definicije, mogu se izdvojiti dvije. Prva, koja definira pojam i ulogu notara, jeste iz Kodeksa notarijalnog prava, usvojenog 1995. godine na Konferenciji notara Evropske unije:

***Notar** je nosilac javne funkcije. Njemu država prenosi ovlašćenja da sastavlja javne isprave. Na ovaj način se obezbjeđuje povoljnije dokazna snaga i mogućnost izvršenja ovakvih isprava.*

Da bi se obezbjedila neophodna nezavisnost njegove funkcije, notar vrši sve one funkcije koje bi, po redovnom toku stvari, trebalo da obavlja sud u vanparničnom postupku.

Notar savjetuje učesnike na nepristrastan način. Takođe, nepristrastan

je i u sastavljanju isprava, što svim učesnicima u notarijalnom postupku obezbjeđuje pravnu sigurnost i izvjesnost.

Djelatnost notara služi sprečavanju nastajanja sporova i ona predstavlja neophodni i nužni uslov za nesmetano i pravično funkcionisanje pravosudnog sistema.¹

Definicije pojmova advokata i advokatura još su brojnije i razuđenije, tako da će se, prije nego što se daju zakonske definicije pojmova i notar i advokat, ovdje navesti najopćije definicije, prenesene iz također danas najopćije enciklopedije (uz sve ograde koje ovakvo citiranje nosi; op.a.):

Odvjetnik je osoba koja pruža pravnu pomoć fizičkim i pravnim osobama u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava i pravnih interesa.²

Odnosno:

Advokat (m. lat. zastupnik, branilac) je osoba koja ima dozvolu od države da zastupa klijente u pravnim sporovima i pred sudovima.³

Zakoni o advokaturi i notarima pojmove advokata i notara zapravo definiraju kroz poslove kojim se ova služba bavi, odnosno kroz djelatnosti koje obuhvata. Član 3 stav 1 Zakona o advokaturi glasi:

Advokatska djelatnost, između ostalog, obuhvata:

¹ Definicija je prenesena iz «Putokaza: časopisa za pravna, politička i kulturna pitanja evropskih integracija», broj 4, decembar 2006., odnosno članka „Povratak notara“, autorice Ane Hrnjak (specijaliste evropskog prava), str. 23; dostupno na:

http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/16.Putokaz-Reforma_pravosudja_i_policije_u_EU_i_Srbiji.pdf

² Dostupno na: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Odvjetnik>

³ Dostupno na:

<http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82>

1. Davanje pravnih savjeta;
2. Sastavljanje različitih podnesaka (zahtjevi, tužbe, predstavke, molbe, žalbe i dr);
3. Sastavljanje raznih isprava (ugovori, testamenti i dr);
4. Zastupanje stranaka u svim parničnim, upravnim i ostalim postupcima pred svim redovnim i drugim sudovima, drugim državnim organima, arbitražama te pravnim osobama;
5. Odbranu i zastupanje okrivljenog u krivičnom, prekršajnom i drugim postupcima u kojima se odlučuje o odgovornosti fizičkih i pravnih osoba; i
6. Pružanje i drugih oblika pravne pomoći fizičkim i pravnim osobama kako bi se zaštitili njihova prava i interesi.

Odredbe člana 69 Zakona o notarima ovlaštuju notara da „poduzima notarsku obradu isprava, izdaje potvrde, kao i da ovjerava potpise, rukoznake i prepise“. Drugi stav istog člana normira da notar može obavljati i ostale poslove koji su prema zakonu dopušteni.

Pitanje da li postoji potreba za ove dvije profesije u savremenim društvima se i ne postavlja. Bez obzira na razlike u pravnim sistemima, značajna većina modernih država poznaje obje djelatnosti, uz sve specifičnosti političko-pravnih tradicija.

Uzevši u obzir pravnu prazninu u prisutnosti notarijata kao profesije na ovim prostorima, koja je, kako je naznačeno, trajala od 1941. godine do početka 21. stoljeća, kao i neprekinuti pravni kontinuitet advokature u trajanju od 125 godina, sasvim je logično da će se i u bliskoj budućnosti javljati nedoumice u raščlanjivanju nadležnosti notarijata i advokature. U praksi obje profesije, svakodnevna je pojava da stranke „lutaju“ u traganju za osobom koju trebaju angažovati za svoj problem, jer ne znaju da li su notari

ili advokati nadležni za njihov slučaj. Razrješenju osnovnih nedoumica nimalo ne doprinose često isuviše jednostrani istupi i rasprave u medijima, a još manje forumski pokušaji pronalaženja odgovora na često postavljena pitanja.

S druge strane, važnost problema (kojeg vrlo vjerovatno ne bi trebalo zvati tako, op.a.) jasne podjele nadležnosti profesije advokata i profesije notara, također, se nameće sama po sebi. U postavkama ciljeva, vizije i misije svih udruženja, odnosno komora koje okupljaju notare i advokate, prisutni su pojmovi vladavine prava, pravna država, pravne sigurnosti i predvidljivosti. Međutim, bez jasno postavljenih polja djelovanja, ali i obostrano zadovoljavajućeg položaja i jedne i druge profesije, sasvim je lako predvidjeti da će se gore navedeni ciljevi teško, ili nikako, ostvariti.

Obavezna notarska obrada isprava u Bosni i Hercegovini

Tri zakona normiraju institut notarijata u Bosni i Hercegovini: federalni Zakon o notarima (*Službene novine FBiH, broj 45/02*), Zakon o notarima u Republici Srpskoj (*Službeni glasnik RS, broj 86/04*) i Zakon o notarima Distrikta Brčko (*Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 09/03*).

U ovom tekstu predočit će se tek dio legislative vezane za notarsku službu, ali, vjerovatno, i najkontraverzijnija rješenja koja su od donošenja zakona do njihove stvarne primjene izazivala raspravu, dok su nakon faktičkog početka rada notara proizvela pravu buru reakcija.

Riječ je o obavezi notarske obrade isprava.

Sva tri zakona predviđaju obaveznu notarsku obradu isprava.⁴ Odredbe člana 73 federalnog Zakona i člana 68 Zakona o notarima u Republici Srpskoj

⁴ U daljem izlaganju izostavit ćemo rješenja iz Brčko distrikta, ali treba napomenuti kako su odredbe člana 47 Zakona o notarima Brčko distrikta i člana 73 federalnog Zakona potpuno identične. Istraživanje faktičkog stanja stvari oduzelo bi isuviše vremena.

razlikuju se u jednom normativnom stavu, odnosno Zakon o notarima u Republici Srpskoj ima jedan stav više (šesti stav) u odnosu na Zakon iz Federacije BiH.

Oba zakona, u navedenim članovima, prvim stavom normiraju za koje je pravne poslove obavezna notarska obrada isprava:

- 1. pravni poslovi o regulisanju imovinskih odnosa između bračnih drugova, kao i između lica koja žive u vanbračnoj životnoj zajednici,*
- 2. raspolaganje imovinom maloljetnih i poslovno nesposobnih lica,*
- 3. pravne poslove kojima se obećava neka činidba kao poklon s tim što se nedostatak notarske forme, u ovom slučaju, nadomješta izvršenjem obećane činidbe,*
- 4. pravne poslove, čiji je predmet prenos ili sticanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama,*
- 5. osnivačka akta privrednih društava i utvrđivanje njihovih statuta, kao i svaka promjena statuta.*

Ne potcjenjujući značaj raspolaganja imovinom maloljetnih i poslovno nesposobnih lica, kao i institut poklona, uz napomenu da će pravni poslovi regulisanja imovinskih odnosa bračnih i vanbračnih partnera u budućnosti imati sve značajnije mjesto, najviše reakcija je izazvala, i još uvijek izaziva, obavezna notarska obrada isprava koje se odnose na pravne poslove vezane za nekretnine i statusna pitanja privrednih društava. I kod ovog pitanja postoji razmimoilaženje entitetskih zakona o notarima. Dok je u Federaciji obavezna obrada isprava od strane notara i u slučaju utvrđivanja i bilo koje promjene statuta privrednog društva, u Republici Srpskoj potvrđivanje i sve izmjene statuta zahtijevaju (tek) notarsku potvrdu.

Stav 2 navedenih članova je nedvosmislen: *Pravni poslovi za koje protivno stavu 1. ovog člana nisu sačinjene notarski obrađene isprave, ništavi su.*

Na ovaj način uspostavljena je isključiva nadležnost notara u oblastima pravnog sistema u kojima su do nedavno, ili same stranke obavljale pravne poslove, ili su se, po logici stvari, obraćali pravnim stručnjacima, odnosno advokatima.

Već pomenuta razlika po pitanju obavezne notarske obrade isprava između entitetskih zakona prisutna je u stavu 6 pomenutih članova. Zakon o notarima u Republici Srpskoj, član 73 sadrži i dodatni stav:

Priprema akata za notarsku obradu i ovjeru isprava, kao i za zastupanja stranaka pred notarima, mogu vršiti advokati.

Na prvi pogled je uočljivo da je svrha ovog pridodatog stava ublažavanje monopolističkog položaja notara, odnosno namjera da se u ovoj fazi pravnog razvoja advokatura ne isključi u potpunosti iz pravnih poslova koji su, kako je rečeno, po logici stvari pripadali ovoj profesiji. S druge strane, na ovaj način se, svakako, otvara i pitanje ostvarivanja jedinstva pravnog sistema u Bosni i Hercegovini koje je u jednom periodu razvijano tako što su entitetska, zakonodavna tijela usvajala zakone iz svoje nadležnosti u pojedinim oblastima (skoro) istovremeno i (skoro) u istom tekstu.⁵

Na osnovu izmjena prilikom samog usvajanja zakona ili amandmanskim izmjenama, pa makar one bile i u jednom stavu, vidljivo je da ovakav pristup harmonizaciji zakonodavstva u Bosni i Hercegovini nije i apsolutno rješenje pitanja mogućih konflikta zakona.

⁵ U oblasti građanskog prava, to su, prije svih, zakoni o parničnom postupku, izvršnom postupku, zemljišnim knjigama itd.

Zakoni o notarima u Hrvatskoj i Crnoj Gori

U susjednim zemljama, kao i, uostalom, u svim državama u tranziciji, zakoni o notarima su usvojeni, ili su u fazi usvajanja. Hrvatska je prva od susjednih zemalja koja je usvojila zakon o notarima, odnosno Zakon o javnom bilježništvu⁶ 1993. godine. Pored nekoliko izmjena i dopuna, hrvatska legislativa je ostala pri stavu da su pravni poslovi koji zahtijevaju javnobilježnički akt slijedeći: ugovori o raspolaganju imovinom maloljetnih osoba i osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost, darovni ugovori bez predaje stvari u neposredan posjed daroprimca i svi pravni poslovi među živima koje lično poduzimaju gluhe osobe koje ne znaju čitati, ili nijeme osobe koje ne znaju pisati (čime se ne zadire u pravila mjeničnog i čekovnog prava).

Međutim, crnogorski Zakon o notarima⁷, također, već je prilikom samog donošenja i stvarnog stupanja na snagu izazvao slične kontraverze kao u Federaciji Bosne i Hercegovine. I u ovom je Zakonu predviđeno da u formi notarskog zapisa moraju biti sklopljeni slijedeći pravni poslovi: ugovori o imovinskim odnosima između bračnih drugova i lica koja žive u vanbračnoj zajednici; ugovori o raspolaganju imovinom maloljetnih lica i lica kojima je oduzeta poslovna sposobnost; ugovori o raspodjeli i ustupanju imovine za života; ugovori o doživotnom izdržavanju i nasljedničke izjave; obećanja poklona i ugovori o poklonima u slučaju smrti; ugovori o kupovini sa zadržavanjem prava vlasništva; pravni poslovi koje preduzimaju slijepa, gluha, nijema ili gluhonijema lica; pravni poslovi za koje je zakonom određeno da moraju biti sklopljeni u pisanoj formi. I crnogorski Zakon o notarima predviđa da gore navedeni pravni poslovi, koji nisu sačinjeni u formi notarskog zapisa, ne proizvode pravno dještvo.

⁶ Narodne novine Republike Hrvatske, brojevi 78/1993, 29/1994 i 16/2007; Zakon dostupan na: <http://www.hjk.hr/LinkClick.aspx?fileticket=NVL%2fGOnE65I%3d&tabid=36&mid=433>

⁷ Službeni list Crne Gore, broj 68/2005; Zakon o notarima, uz Pravilnik o mjestu i službenim sjedištima notara, dostupan na: http://213.149.103.11/download/zakon_o_notarima.pdf

Zaključne napomene

Bez namjere da se u ovom tekstu daju konkretni i eksplicitni prijedlozi izmjena postojećeg legislativnog okvira koji se odnosi na djelatnosti advokata i notarske službe, u ovom dijelu teksta bit će navedeni određeni prijedlozi za dalja razmišljanja na ovu temu.

Svi dosadašnji pokušaji izmjena postojećih zakonskih rješenja nisu doveli do bilo kakvih suštinskih promjena, transparentan dijalog nije uspostavljen⁸, kao što je izostala i, javnosti dostupna, mjerljiva evaluacija dosadašnje primjene pomenutih propisa.

Sasvim je izvjesno da će advokatske komore i dalje raditi na pokušajima izmjenama, po njima, spornih odredbi zakona o notarima. Veoma signifikantna bi bila analiza stvarne primjene različitih odredbi entitetskih zakona o notarima.⁹ Bez kvalitetne i sveobuhvatne analize, svaki dalji napor, usmjeren prema izmjenama, ili prema zadržavanju postojećeg stanja, kao što se i do sada mogao steći utisak, činit će se proizvoljnim, paušalnim i pristrasnim.

Namjera ovog teksta nije, kako je navedeno, davanje konkretnih prijedloga da li, i na koji način, mijenjati legislativna rješenja. No, kako ne bismo ostali samo na postavljanju problema i analizi pozitivnog stanja, u nastavku će biti navedeni neki od eventualnih pravaca kojim bi se mogao kretati dalji razvoj advokature i notarijata u Bosni i Hercegovini:

⁸ U prilog ovoj tvrdnji idu i dosljedni izostanci predstavnika notarskih komora sa svih sastanaka (osim uvodnog) i treninga održanih u sklopu projekta „Jačanje uloge profesionalnih udruženja u sektoru pravosuđa u Bosni i Hercegovini“.

⁹ Ovdje se, prije svega, misli na odredbe člana 68 stav 6 Zakona o notarima Republike Srpske, prema kojima „pripreme akata za notarsku obradu i ovjeru isprava, kao i za zastupanje stranaka pred notarima, mogu vršiti advokati“, kao i na pitanje valjanosti notarskih isprava na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine, bez obzira u kojem entitetu su sačinjene.

- a. preuzimanje, *mutatis mutandis*, rješenja iz hrvatskog zakonodavstva;
- b. omogućavanje advokatima da, istovremeno, budu i notari, te notarima da budu advokati;
- c. ograničavanje broja advokata na simularan način, kao i broja notara na određen broj stanovnika i/ili ukidanje odredbe o ograničenom broju notara;
- d. ograničavanje notarske tarife na analogan način kao i ograničavanje nagrade advokatima za pruženu pravu pomoć; dakle, da visina nagrade za rad notara, po jednoj pravnoj radnji, ne može prelaziti iznos jednomjesečnog prosječnog ličnog dohotka;
- e. itd. ...

Nesumnjivo bi svaki od ovih prijedloga izazvao lavinu reakcija, tako da autor ovog teksta smatra da bi, prije nego što bi se ijedan od njih uputio u proceduru, bilo neophodno provesti temeljna istraživanja pomenuta u ovom tekstu.

Tome bi u prilog išlo dalje istraživanje i prikaz nadležnosti notara i advokata u državama članicama Evropske unije, što uveliko prevazilazi okvire ovog rada.

Maloljetnička delinkvencija: Zakon o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i maloljetnika - stvarno stanje, problemi u praksi i preporuke

Hajrija Hadžiomerović - Muftić

Federalna tužiteljica Federalnog tužilaštva Federacije Bosne i Hercegovine

Maloljetničko prestupništvo je prepoznato i u Bosni i Hercegovini kao veoma opasna, društveno negativna pojava, s dugotrajnim posljedicama, veoma štetnim, kako za pojedinca, tako i za društvo uopšte, jer ugrožava mir i spokoj građana, te podriva temelje svakog demokratskog društva. To nalaže obavezu svakoj državi da preduzme sve mjere i aktivnosti na sprečavanju i suzbijanju maloljetničkog prestupništva.

Dužnosnici u institucijama nadležnim za ovaj problem u Bosni i Hercegovini prepoznali su da su djeca u sukobu sa zakonom i djeca koja su pod rizikom da dođu u sukob sa zakonom (djeca društveno neprihvatljivog ponašanja) članovi društva kojima je potrebna posebna zaštita.

U tom cilju pokrenuta je i inicijativa za izradu Strategije protiv maloljetničkog prestupništva u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Strategija), koja je nastala kao rezultat rada velikog broja stručnjaka u ovoj oblasti iz Bosne i Hercegovine, kao i iz međunarodnih organizacija (Fond Otvoreno društvo, Save the Children, Velika Britanija i UNICEF), u periodu između 2001. i 2004. godine. U februaru 2005. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i Ministarstva pravde BiH, usvojilo je obavještenje o izradi strateškog dokumenta i prihvatilo predloženi način izrade. Na taj način je data institucionalna potvrda važnosti inicijativa za izradu strategije i njene

operacionalizacije, koja će, kroz donošenje akcijskih planova, obezbijediti sprovođenje strateških aktivnosti do 2010. godine.

Ključne aktivnosti koje je obuhvatila Strategija jesu istraživanja čiji rezultat predstavljaju dvije studije o analizi situacije u oblasti maloljetničke delinkvencije u Bosni i Hercegovini i BiH Simpozijum o maloljetničkom prestupništvu, koji je održan u oktobru 2003. godine, sa pratećim Završnim sastankom, održanim u decembru iste godine.

Strategiju protiv maloljetničkog prestupništva u Bosni i Hercegovini usvojilo je Vijeće ministara BiH, 27. jula 2006. godine (Službeni glasnik BiH, broj 14/08). Kako je već navedeno, ovaj strateški dokument nastao je kao rezultat razumijevanja složenosti pojave maloljetničkog prestupništva i potrebe da se na ovu pojavu reaguje na odgovarajući način, kako bi se dugoročno spriječile posljedice uzrokovane sve učestalijom pojavom maloljetničke delinkvencije. Isto tako, ova Strategija predstavlja ispunjavanje dijela obaveza organa i institucija u BiH, na svim nivoima, u ostvarivanju preuzetih obaveza iz međunarodnih konvencija o ljudskim pravima, posebno o pravima djeteta, uključujući pravosudne organe nadležne za maloljetničku delinkvenciju, organe unutrašnjih poslova, centre za socijalni rad. Dodatno, ona je i odraz ulaganja napora u nastojanju da se zakonodavstvo, politika i praksa u oblasti maloljetničkog prestupništva prilagodi međunarodnim standardima, u kontekstu postojećih i procijenjenih kretanja socijalnih, ekonomskih, kulturnih, političkih i zakonskih faktora u Bosni i Hercegovini.

Za svaku od identifikovanih pet strateških tema unutar Strategije, relevantnih za situaciju u Bosni i Hercegovini, definisani su specifični strateški ciljevi.

Prvi strateški cilj je zakonodavstvo, koji obuhvata stvaranje uslova za usvajanje i implementaciju nacrtu zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela, koji objedinjuje procesni, materijalni i izvršni pravni aspekt, a baziran je na međunarodnim standardima i rezultatima dobre prakse u drugim zemljama i poštuje pravnu, socijalnu i kulturnu osnovu Bosne i Hercegovine.

Drugi strateški cilj jeste definisanje alternativnih mjera koje će osigurati da u radu sa maloljetnicima koji su prekršili zakon, u svakoj fazi, od dolaska u sukob sa zakonom, preko pripremnog postupka, u toku suđenja i nakon donošenja presude, postoji mogućnost primjene alternativnih modela rada u zajednici, usmjerenih ka rehabilitaciji i reintegraciji.

Treći strateški cilj je institucionalni tretman, koji podrazumijeva interventno transformisanje ustanove sistema u kojima se izvršavaju mjere institucionalnog karaktera, s ciljem njihove humanizacije i osavremenjavanja tretmana u radu sa maloljetnicima u sukobu sa zakonom, prateći međunarodne standarde vezane za lišavanje slobode, kao i za uslove i režime u institucijama za prevaspitavanje.

Četvrti strateški cilj je obezbijediti sprovođenje aktivnosti usmjerenih ka promociji prevencije maloljetničkog prestupništva, uz paralelno donošenje programa prevencije maloljetničkog prestupništva za Bosnu i Hercegovinu, koji bi predstavljao okvir za rad na prevenciji na entitetskim, kantonalnim i opštinskim nivoima.

Peti strateški cilj obuhvata primjenu krivičnog zakonodavstva za maloljetnike u praksi, kojom bi se obezbijedila bolja zaštita prava maloljetnih prestupnika i poboljšao kvalitet prakse kroz povećanje specijalizacije za rad sa mladima, zatim putem koje bi se osigurali bolji uslovi za rad i veći stepen koordinacije između policije, sudova, tužilaštava, advokata i centara za socijalni rad.

Sprovođenje aktivnosti putem kojih će se u potpunosti ispuniti postavljeni specifični ciljevi strategije, znači i ispunjenje osnovnog cilja Strategije. S tom namjerom, Ministarstvo pravde BiH formiralo je radnu grupu koja je u martu 2008. godine sačinila Nacrt zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i maloljetnika (u daljem tekstu Nacrt zakona).

Nakon toga, 20. maja 2008. godine, djelatnici Odjeljenja za ljudska prava Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, koji su bili uključeni u praćenje maloljetničkog prestupništva u BiH, sačinili su komentare na ovaj Nacrt zakona, ocjenjujući da on sadrži niz pozitivnih rješenja koja su usmjerena ka stvaranju djelotvornijeg sistema maloljetničkog pravosuđa u Bosni i Hercegovini, kako u pogledu zakonodavnog okvira, tako i njegove praktične primjene, s ciljem postizanja bolje usklađenosti sa međunarodnim standardima, ali je ukazano i na određene nepreciznosti i nedorečenosti u Nacrtu zakona. Prije svega, ukazano je na proces usaglašavanja i sprovođenja zakona na nivou entiteta. Kod rješavanja ovog problema, preporuka je da se Nacrt zakona smatra i koristi i dalje kao okvirni zakon, sa izričitom namjerom njegovog usvajanja u punom obliku na nivou entiteta i Brčko distrikta. Pri tome je preporučeno da se entitetski predstavnici i predstavnici Brčko distrikta uključe u završnu fazu izrade Nacrta zakona, a da Ministarstvo pravde BiH koordinira aktivnosti zajedno sa entitetskim ministarstvima pravde i Pravosudnom komisijom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u okviru koordinacijskog tijela za sprovođenje Strategije protiv maloljetničkog prestupništva. Zbog predloženih novina u pogledu organizacije sudova, imenovanja sudija i specijalizovane obuke za tužioce i sudije, preporučene su konsultacije sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu VSTV BiH). Pored toga, u ovom procesu završnih konsultacija predloženo je da se uključe i predstavnici iz socijalnih sektora, kao i policije. Ovim je jasno ukazano da je u Nacrtu zakona prisutna tendencija uvođenja multidisciplinarnog pristupa u rješavanje problema maloljetničkog prestupništva, umjesto rješavanja ovog problema samo sa aspekta krivičnog pravosuđa, i on bi bio sadržan u jednom zakonu. Zbog toga je ukazano da odredbe, koje se odnose na proceduru pred policijom kada su u pitanju maloljetnici u sukobu sa zakonom, treba dopuniti. Isto tako, ukazano je da treba dopuniti i dodati odredbe koje regulišu ulogu i nadležnost centara za socijalni rad, posebno u pogledu sprovođenja vaspitnih mjera, kao i odredbe koje bi pojasnile ulogu centara za socijalni rad u radu sa djecom, ispod 14 godina starosti, koja su počinila krivična djela, a prema kaznenom zakonu

nisu krivično odgovorna. Prema ovim uputama ukazano je da se neka osnovna i suštinska pitanja u Nacrtu zakona trebaju usaglasiti u saradnji sa ministarstvima za rad i ministarstvima unutrašnjih poslova, što bi zatim poslužilo kao zakonski osnov za naknadnu izradu pravilnika o ovim pitanjima. Skrenuta je i pažnja da bi Nacrt zakona trebao sadržavati odredbu koja bi zahtijevala usklađivanje i s drugim relevantnim zakonima, kao što su: zakoni o socijalnoj zaštiti, zakoni o sudovima, zakoni o tužilaštvima, zakoni o prekršajima itd.

U daljem tekstu komentara, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini ukazuje na potrebu specijalizacije i obuke sudija i tužilaca. Naime, Nacrt zakona je propisao uvođenje sudije za maloljetnike i vijeća za maloljetnike, ali ne postoji slična odredba koja bi regulisala postojanje specijalizovanog tužioca unutar svakog okružnog i kantonalnog tužilaštva. Ovi tužioci bi u svojim nadležnostima radili na svim predmetima koji se odnose na maloljetne prestupnike, kao i na maloljetne žrtve, tj. oštećene u krivičnim djelima, predviđenim posebnom glavom Nacrta zakona.

U okviru specijalizacije i obuke sudija i tužilaca preporučeno je i da se u Nacrt uključi odredba koja predviđa da sudije za maloljetnike, tužioci i vijeća trebaju dati prioritet procesuiranju predmeta u koje su uključeni maloljetnici, u odnosu na ostale predmete koji su im dodijeljeni. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH bi isto trebalo podržati kroz standardni sistem za upravljanje predmetima i nadzor nad individualnim brojem predmeta sudija. Također, ukazano je i na potrebu specijalizacije službenika policije, a Nacrt bi trebao sadržavati odredbu koja će propisati uspostavu specijalizovanih jedinica unutar lokalnih policijskih stanica.

Također, skrenuta je pažnja da Nacrt treba sadržavati odredbe o specijalizovanim braniteljima, te za precizno određivanje momenta od kada je potreban branitelj u postupku, odnosno da se odredi da branitelj treba biti angažovan tokom cijelog trajanja postupka, tj. u svim njegovim fazama.

Naglašena je i potreba jasnog definisanja nadležnosti i zadataka stručnih saradnika sudova i tužilaštava, te definisanja saradnje sa centrima za socijalni rad, kao i uspostavljanja jasne podjele poslova između stručnih saradnika i centara za socijalni rad, u smislu njihove različite uloge i prirode osnovnih funkcija.

Uz sve to, ukazano je da Nacrt jasno treba naglasiti da je djeci mlađoj od 14 godina, koja su osumnjičena da su počinila krivično djelo, neophodno obezbijediti zaštitu i učiniti je dostupnom.

Unutar komentara, pažnja je usmjerena i na potrebu da Nacrt sadrži jasnu hijerarhiju mjera, kao i fleksibilnost, kod izricanja odgojnih preporuka i sankcija za maloljetnike. Prije svega, tu se misli na redoslijed kojim sudija i tužilac trebaju razmatrati mjere, tako da se najprije razmotre najblaže mjere, dok bi strožije sankcije trebalo razmotriti samo kada je blaža opcija neadekvatna i nedovoljna da pomogne maloljetniku u korigovanju ponašanja.

Preporučena je potreba eksplicitnog navođenja mjera prema hijerarhiji, i to:

- Princip oportuniteta – nepokretanje postupka;

- Odgojne preporuke;

- Odgojne mjere;

- Sudski ukor;

- Posebne obaveze;

- Upućivanje u disciplinski centar;

- Pojačani nadzor: od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja (ako je potrebno, s dodatnim nadzorom centara za socijalni rad), u drugoj porodici (ako je potrebno, s dodatnim nadzorom centara za socijalni rad);

- Institucionalne mjere: upućivanje u posebnu ustanovu za osposobljavanje, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojno-popravni dom;

- Kazna maloljetničkog zatvora.

U svrhu stimulisanja korištenja odgojnih mjera, preporučeno je da entitetska ministarstva pravde i Pravosudna komisija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine što prije usvoje nacрте uredbe o primjeni odgojnih preporuka, ne čekajući na usvajanje Nacrta, uz mogućnost da se usaglasi sa zakonom o maloljetnim počiniocima krivičnih djela, nakon što se taj zakon usvoji.

U dijelu teksta koji sadrži odredbe o lišavanju slobode i pritvoru za maloljetnike, u svojim komentarima Misija OSCE-a u BiH preporučuje da se u Nacrt uključe i novi članovi, koji će propisivati minimalne standarde za određivanje pritvora za maloljetnike, i to:

- Maloljetnici se ne mogu smjestiti u istu prostoriju, niti imati kontakt, sa odraslim osobama;
- Maloljetnici moraju biti privedeni na način koji štiti njihovo dostojanstvo i pretpostavku o nevinosti;
- Maloljetnicima se mora omogućiti zadržavanje ličnih stvari u toku lišavanja slobode;
- Maloljetnicima se mora obezbijediti odgovarajuća medicinska njega, uključujući liječnički pregled nakon lišavanja slobode.

Dodatno, ukazano je i na potrebu uvođenja jasnijih odredbi za određivanje istražnog pritvora, kao i o uslovima u istražnom pritvoru, te da se u okviru proceduralnih mjera zaštite uvede odredba kojom će se propisati obaveza svih učesnika u postupku da maloljetnog počinioca krivičnog djela i

maloljetne svjedoke upoznaju sa njihovim pravima u svim fazama postupka, na jeziku koji razumiju i na način koji odgovara uzrastu maloljetnika.

U komentarima Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini preporučuje se i uvođenje u Nacrt jasnih odredbi koje se odnose na učešće roditelja/staratelja u postupku protiv maloljetnika, zatim hitnost postupka, vođenje evidencije i prikupljanje podataka, te nadzor nad maloljetnicima.

I na kraju, predloženo je usklađivanje i utvrđivanje međusobnog odnosa Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, kao *lex specialis*, s poglavljem VI Nacrta, koji je posvećen krivičnim djelima učinjenim na štetu djece i omladine.

Ovdje treba napomenuti da je Odlukom Vijeća ministara BiH donesenom na 46. sjednici, održanoj 8. maja 2008. godine, formirano i imenovano Koordinacijsko tijelo za praćenje sprovođenja Strategije protiv maloljetničkog prestupništva za Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu Koordinacijsko tijelo) i to kao stručno, savjetodavno tijelo zaduženo za praćenje aktivnosti koje provode nadležne institucije na nivou Bosne i Hercegovine.

Zakon o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine usvojen je u formi prijedloga od strane Vijeća ministara BiH (u daljem tekstu Zakon) na 60. sjednici, održanoj 25. septembra 2008. godine. Nakon usvajanja Zakon je prosljeđen u parlamentarnu proceduru, prije provođenja adekvatne javne rasprave, tokom koje profesionalci iz oblasti, prvenstveno sudije i tužioci, imaju priliku davati sugestije i primjedbe na Nacrt.

Na sastanku Koordinacijskog tijela za praćenje sprovođenja Strategije protiv maloljetničkog prestupništva za BiH, koji je održan u u Banja Luci 7. i 8. oktobra 2008. godine, utvrđeno je da nije bilo adekvatne pravne rasprave, zbog čega je donesen zaključak da se uputi inicijativa Predstavničkom domu i Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH da se

Nacrt zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine povuče iz parlamentarne procedure, što je i učinjeno 22. oktobra 2008. godine.

Imajući u vidu značaj ovog zakona uopće, kao i novih prijedloga¹ u komentarima Nacrta, izostanak primjedbi, prijedloga i sugestija od strane profesionalaca u ovoj oblasti je bio potpuno neprihvatljiv. U cilju dobijanja potpunih informacija radi iznalaženja adekvatnih mjera i aktivnosti na suzbijanju maloljetničkog prestupništva koje bi bile ugrađene u Nacrt navedenog zakona, Federalno tužilaštvo Federacije BiH je 28. novembra 2008. godine, pismeno obavijestilo kantonalna tužilaštva u Federaciji BiH da je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine na svojoj sjednici, održanoj 20. novembra 2008. godine, razmatralo inicijativu koju glavni tužilac Federacije Bosne i Hercegovine, Zdravko Knežević, uputio, aktom broj: A-320/08 od 27.10.2008. godine. Ova Inicijativa je uslijedila nakon donošenja Zaključaka IV Konferencije tužilaca u Bosni i Hercegovini, održane u Mostaru 21. i 22. oktobra 2008. godine, a odnosila se na problem maloljetničke delinkvencije. Nakon što je inicijativa prihvaćena, donesen je zaključak da VSTV BiH uputi identičnu inicijativu prema svim relevantnim institucijama kako bi se prijedlog navedenog Zakona povukao iz parlamentarne procedure, odnosno kako bi se provela adekvatna javna rasprava. Imajući u vidu da pojedina tužilaštva, poput Tužilaštva Unsko-sanskog kantona, Tužilaštva Bosansko-podrinjskog kantona i Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona, već primjenjuju i izriču odgojne preporuke, a kako jedan, od pet strateških ciljeva Strategije protiv maloljetničkog prestupništva za BiH, predstavlja –

¹ U prvom redu, značajni su slijedeći prijedlozi/komentari: da se ovlaštenja za vođenje pripremnog postupka prenose sa sudija za maloljetnike na tužioce, a posebno da se kod utvrđivanja novih ovlaštenja tužioca u pripremnom postupku prišlo proizvoljno, jer uopće nije sačinjena prethodna analiza mogućih posljedica koje mogu nastati u pogledu efikasnosti vođenja pripremnih postupaka; koliko će to dodatno opteretiti tužilaštva, da li postoji dovoljan broj tužioca u tužilaštvima, te kakav će uticaj to imati na unutrašnju organizaciju tužilaštava.

alternativne mjere, te kako na osnovu njega i tužilaštva, između ostalih, imaju obavezu pratiti primjenu zakonskih odredbi koje regulišu ovu oblast, zatraženo je od kantonalnih tužilaštava da u što kraćem roku dostave odgovore na slijedeća pitanja:

- Da li se u praksi izriču alternativne mjere – odgojne preporuke i koje; od kada se upotrebljava ova mogućnost;
- U kojim slučajevima se sprovodi postupak izricanja odgojnih preporuka; ko ga sprovodi i na koji način;
- Koje su prednosti ovog postupka; da li se o tome vodi evidencija; koje vrste; da li je primijećeno smanjenje broja recidivista (ako jeste, u kojem procentu); poželjno je da se iznesu i druga zapažanja i dileme uočene prilikom izricanja odgojnih mjera;
- Da li je nakon završenog pripremnog postupka, prilikom predlaganja izricanja neke od mjera pojačanog nadzora, predlagano i određivanje „posebnih obaveza“ iz člana 93, Kaznenog zakona FBiH; koje mjere su najčešće predlagane; ukoliko nisu, zbog kojih razloga to nije učinjeno; da li sud prihvata takve prijedloge; ako ih ne prihvata, zašto to ne čini (Pitanja se odnose na postupke vezane za petu aktivnost strateškog cilja, koji je unutar Strategije naveden pod rednim brojem dva, koja predviđa analizu uzroka nesprovođenja „posebnih obaveza“).

Nakon što su od kantonalnih tužilaštava u Federaciji BiH dobiveni traženi odgovori, Federalno tužilaštvo F BiH je povodom javne rasprave, koja je zakazana za 16. decembar 2008. godine, dostavilo Parlamentarnoj skupštini BiH i Ustavnompravnoj komisiji, prijedloge i primjedbe na Prijedlog zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine, ukazujući da tokom cjelokupne procedure donošenja i usvajanja navedenog Zakona nije sačinjena analiza koja bi ponudila odgovore na slijedeća pitanja:

- Koliko predmeta je u fazi pripremnog postupka;
- Koliko će taj broj predmeta uticati na povećanje obima rada tužilaštava;
- Za koliko će se morati povećati broj tužilaca u tužilaštvima;
- Za koliko će se morati povećati broj uposlenih u tužilaštvima, s obzirom da je predviđeno i zapošljavanje stručnih saradnika, te posebnog stručnog profila (psiholozi, socijalni radnici, pedagozi-defektolozi i dr.);
- Kakav uticaj će nova nadležnost tužioca/tužilaštva imati na unutrašnju organizaciju tužilaštava (obrazovanje odjela za maloljetnike);
- Kako će se ovi poslovi obavljati u manjim tužilaštvima (do pet tužilaca);
- Da li je neophodna dodatna edukacije sudija i stručnog osoblja za rad na predmetima maloljetničke delinkvencije;
- Kakav uticaj će predložena rješenja imati na porast budžetskih troškova.

Ukazano je da bi sve navedeno moglo predstavljati problem i prilikom primjene odredbi koje se tiču novih zakonskih rješenja vezanih za neformalne vansudske postupke i pristupe, te prilikom primjene tzv. diverzijskih postupaka, odnosno postupaka odvratanja, kako je to posebno predviđeno mogućnošću primjene odgojnih preporuka i posebnih obaveza. **(član 16 i 23)**

Pored navedenih primjedbi kantonalna tužilaštva su predložila slijedeće:

- **Član 10 i 11** je potrebno predvidjeti kao jedan član, te navesti da „sudiju za maloljetnike i tužioca za maloljetnike, na prijedlog predsjednika suda/glavnog kantonalnog tužioca, postavlja kolegij sudija/tužilaca, vodeći računa o životnom iskustvu, sklonosti za rad na ovoj vrsti predmeta, te o posebnom znanju iz oblasti maloljetničke delinkvencije;
- Postoji potreba da se izričito propiše da neke od odgojnih preporuka, kao što je „naknada štete oštećenom“, imaju snagu izvršne isprave (**član 16**);
- Mjera upozorenja i usmjeravanja: „upućivanje u disciplinski centar“ treba biti jedna od mjera pojačanog nadzora (**član 20**);
- U tekstu zakona se kao odgojna mjera ne treba ponovo predviđati „sudski ukor“ (**član 22**), jer se on sadržajno, i na osnovu svoje svrhe, može svrstati u neke od propisanih odgojnih preporuka;
- U slučaju mjere pojačanog nadzora roditelja potrebno je predvidjeti njihovu obavezu da podnose izvještaj nadležnoj službi socijalne zaštite (**član 25**);
- Propisana kraća kazna zatvora, u trajanju od šest mjeseci do pet godina, trebala bi ostati, kao do sada, od jedne do deset godina zatvora, posebno kod težih krivičnih djela (**član 39**);
- U slučaju zastare izvršenja kazne maloljetničkog zatvora treba predvidjeti i izuzetak od pravila u odnosu na vrijeme, ne samo od dana pravomoćnosti presude, već i od dana kada je prestupnik pobjegao iz zatvora (**član 44**);
- Potrebno je provjeriti da li u **stavu 1, člana 54**, treba stajati „23 godine“ ili „21 godina“;

- Granica krivične neodgovornosti djeteta treba se spustiti sa 14 na 13 godina (**član 55**). Zatim, treba predvidjeti poseban stav da je potrebno, ukoliko maloljetnik u dobi od 13 do 18 godina počini teža krivična djela protiv života i tijela, pribaviti nalaz o njegovoj psihofizičkoj sposobnosti, koji će se procjenjivati sa svim ostalim okolnostima kako bi se moglo odrediti da li da u tom slučaju sudi sudija za maloljetnike, ili da se primijeni redovan postupak, kao prema punoljetnim počiniocima, kako to predviđaju zakonodavstva pojedinih zemalja zapadne Evrope i Sjedinjenih Američkih Država;
- Branioca treba postavljati tužilac, s obzirom da maloljetnik mora imati branioca prilikom prvog ispitivanja, te tokom čitavog postupka, a radi se o hitnom postupku (**član 59, stav 4**);
- Ovim Zakonom je potrebno regulisati otvaranje prihvatnih centara (**član 76**);
- Ponuđen je prijedlog da na ročištu i glavnom pretresu obavezno bude prisutan tužilac ili stručni saradnik po ovlaštenju. Također, mogućnost da se održavaju sjednice, umjesto glavne rasprave, jeste inkvizitorska komponenta, jer nedostaje neposredna ocjena dokaza i njihove kontradiktornosti, a sudija za maloljetnike ne poznaje dovoljno ni predmet, niti ličnost maloljetnika, s obzirom da, shodno novim zakonskim rješenjima, neće voditi pripremni postupak, već je to u nadležnosti tužioca (**član 82 i 83**);
- Potrebno je zakonski utemeljiti obavezu zajedničkog djelovanja, koordinacije i međusobnog obavješćavanja o radu sa maloljetnicima, između sektora obrazovanja, organa unutrašnjih poslova i organa socijalne zaštite;

- Prije stupanja na snagu ovog Zakona treba raditi na stručnom usavršavanju i specijalizaciji svih aktera koji su uključeni u rad sa djecom i mladima u sukobu sa zakonom. Posebno je potrebna dodatna edukacija osoba koje rade sa djecom - žrtvama počinjenog krivičnog djela, naročito sa žrtvama seksualnog nasilja, prvenstveno zato što će se ove odredbe primjenjivati i na punoljetne osobe koje su krivična djela počinili nad maloljetnicima i djecom (**član 172**).

Shvatajući važnost dostavljenih prijedloga i sugestija navedenih u komentarima Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini i komentara tužilaštava, sudova i svih onih koji trebaju biti uključeni u implementaciju ovog Zakona, 16. decembra 2008. godine, Šefik Džaferović je zakazao javnu raspravu na prijedlog Ustavnopravne komisije Parlamentarne skupštine BiH. Posebno su značajni i poticajni za pokretanje javne rasprave bili prijedlozi iz komentara Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Prije svega, radi se o prijedlogu da se ovlaštenje za vođenje pripremnog postupka prenosi sa suda na tužilaštvo, te da je izostanak prijedloga i sugestija od strane profesionalaca u ovoj oblasti neprihvatljiv. Na javnoj raspravi učestvovala je i federalna tužiteljica Federalnog tužilaštva F BiH Jasna Pečanac, koja je usmeno izložila prijedloge, koje je Federalno tužilaštvo F BiH ranije dostavilo Parlamentarnoj skupštini BiH i Ustavnopravnoj komisiji u pismenoj formi. Na javnoj raspravi učestvovala je i Jasna Kosović, sutkinja Suda BiH. Ona je, kao član radne grupe za izradu navedenog zakona i amandmana u koje su ugrađeni svi navedeni prijedlozi i sugestije, detaljno izložila Prijedlog zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine. Nakon toga, zaključeno je da se ovaj novi tekst zakona treba usaglasiti, da se prijedlog zakona treba dostaviti Ministarstvu pravde BiH i predsjedniku Ustavnopravne komisije Parlamentarne skupštine BiH.

I ovom prilikom je naglašeno kako je veoma značajno i hvale vrijedno donošenje ovakvog jedinstvenog teksta zakona, s obzirom da na potpuno novi, sistemski način reguliše pitanje maloljetničkog prestupništva, kao i

pitanje reakcija koje izaziva u društvu, posebno kada se ima u vidu sadašnje stanje u društvu po pitanju maloljetničke delinkvencije, njeni pojavnici i tendencije, kao i njene nerijetko pogubne posljedice, na prvom mjestu, po djecu i omladinu. Prilikom izrade Strategije protiv maloljetničkog prestupništva za Bosnu i Hercegovinu, prateći međunarodne standarde u ovoj oblasti, kao i primjere dobre prakse iz susjednih zemalja, jedan od osnovnih ciljeva bilo je donošenje jedinstvenog zakona na nivou države u ovoj oblasti. Ovaj zakon bi obuhvatio materijalni, procesni, te izvršni aspekt, ali i krivična djela učinjena na štetu maloljetnika, kako bi se izbjeglo šarenilo i veliki broj zakona na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta BiH. Međutim, očigledno je da se u predloženim zakonskim rješenjima, posebno na način na koji je formulisan **član 174** Prijedloga zakona, odustalo od te težnje, nalazeći opravdanje u ustavnoj regulativi krivičnog zakonodavstva. Naime, u odredbi člana 174 stav 1 Prijedloga zakona bilo je navedeno da „ stupanjem na snagu ovog Zakona prestaju da važe odredbe o maloljetnicima glave X Krivičnog zakona BiH i glave XVI Zakona o krivičnom postupku BiH, kao i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera:“ U stavu 2. istog člana je predviđeno da će „ Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, Narodna skupština RS i Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, uskladiti odredbe svojih krivičnih zakona, zakona o krivičnom postupku i zakona o izvršenju krivičnih sankcija sa ovim Zakonom najkasnije u roku od 3 mjeseca od dana stupanja na snagu ovog Zakona Smisao ove zakonske odredbe je bio da se u svim krivičnim zakonima, zakonima o krivičnom postupku, kao i u zakonima o izvršenju krivičnih sankcija koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, zadrže odredbe koje se primjenjuju na maloljetne počinioce krivičnih djela, samo što će se te odredbe uskladiti sa odredbama Zakona koji se donosi na nivou države.

U međuvremenu, nakon održane javne rasprave radna grupa koju je formiralo Ministarstvo pravde BiH je sačinila nove amandmane, tako da je u Amandmanu CXXXI navedeno da „ član 174. postaje član 183., mijenja se i glasi: „član 183.(prestanak važenja)

(1) Vijeće ministara BiH dužno je u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu ovog zakona uputiti Parlamentarnoj skupštini BiH prijedloge izmjena Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, kao i Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera.

(2) Ako do dana početka primjene ovog zakona ne budu izmjenjeni zakoni iz stava (1) ovog člana, umjesto odredbe glave X Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine o maloljetnicima i glave XXVI Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine kao i Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine primjenjivaće se odredbe ovog zakona.

(3) Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, Narodna skupština Republike Srpske i Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine uskladiti će odredbe svojih krivičnih zakona, zakona o krivičnom postupku i zakona o izvršenju krivičnih sankcija sa ovim zakonom najkasnije u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona.

(4) Odredbe krivičnih zakona, zakona o krivičnom postupku, zakona o izvršenju krivičnih sankcija, kao i zakona o sudovima, zakona o tužilaštvima, zakona o advokaturi, zakona o prekršajima, zakona o socijalnoj zaštiti i drugih opštih propisa moraju biti usklađeni sa ovim zakonom, najkasnije u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona“

Važno je istaći da je se prelaznim i završnim odredbama predviđen *vacatio legis* u dužem vremenskom periodu nego što je to predloženo u ranijem članu 175, tako što je u Amandmanu CXXXIII raniji član 175. postao član 184. i riječi „ 1. mart 2009. godine“ mijenjaju se riječima „ 01.01. 2010. godine. Na ovaj način je ostavljeno dovoljno vremena da se u međuvremenu, počev od dana kada ovaj zakon stupi na snagu, a očekivati je da će to biti uskoro, jer je parlamentarna procedura usvajanja u završnoj fazi, do dana 01.01.2010. godine, kada bi se počeo primjenjivati, obezbjede neophodni uslovi za efikasnu primjenu ovog zakona, a do tada

očekuje se da će se usvojiti i Zakon o tužilaštvima u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji je dostavljen Ministarstvu pravde F BiH, radi stavljanja u parlamentarnu proceduru usvajanja, i da će se definisati pitanje stvarne nadležnosti kroz i izmjene i dopune Zakon o sudovima u FBiH .

Imajući u vidu da Nacrt navedenog zakona posebno navodi odgojne preporuke koje predstavljaju jednu od alternativnih mjera vođenja krivičnog postupka, koja, zapravo, podrazumijeva da se predmet riješi jednom vrstom medijacije.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je na 86. sjednici, održanoj 21.januara 2009. godine, donijela Uredbu o primjeni odgojnih mjera prema maloljetnicima, kojom propisuje način primjene odgojnih preporuka prema maloljetnim počiniteljima krivičnih djela, vrste i uslove za njihovu primjenu, ciljeve koji se njima žele postići, rokove za primjenu i sprovođenje, te organe koji učestvuju u postupku.

U tom smjeru, potrebno je stvoriti uslove za implementaciju Zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i maloljetnika, kao i za implementaciju navedene Uredbe. Posebno treba obratiti pažnju na one odredbe koje se odnose na primjenu odgojnih preporuka koje izriče tužilac, zatim na naknadu štete oštećenom, kao i na primjenu odgojnih preporuka, kao što su:

- Redovno pohađanje škole maloljetnih osoba;
- Posjećivanja odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta;
- Rad u humanitarnim organizacijama, ili u korist lokalne zajednice;
- Prihvaćanje odgovarajućeg zaposlenja;
- Smještaj u drugu obitelj, dom ili ustanovu;

- Liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi.

Imajući u vidu praksu zemalja u okruženju, posebno Hrvatske, bilo bi veoma korisno pokrenuti pilot projekte u većim bosanskohercegovačkim centrima, kao jednu od aktivnosti drugog strateškog cilja iz Strategije protiv maloljetničkog prestupništva za BiH, koja se odnosi na primjenu alternativnih mjera. Ovakvu inicijativu podržavaju i nevladine organizacije koje pružaju pomoć i daju podršku organima vlasti i profesionalcima u ovoj oblasti. Koliko smo upoznati, za pokretanje ovakvih projekata nedostaju finansijska sredstva. Sredstva bi se mogla obezbijediti kroz grantove za projekte koje raspisuje međunarodna zajednica.

Naročito nedostaju sredstva za edukaciju pripadnika raznih vrsta profesija koji učestvuju u primjeni ovog Zakona. Potrebno ih je edukovati, kako u sferi primjene alternativnih mjera, tako i u sferi svih drugih mjera predviđenih ovim Zakonom. Na primjer, mogla bi se obezbijediti finansijska podrška za rad u humanitarnim organizacijama. Rad u humanitarnim organizacijama jeste jedna veoma korisna alternativna preporuka predviđena ovim Zakonom. U tom smjeru, Koordinacijsko tijelo je i uputilo javni poziv putem medija i pismo namjere svim nevladinim organizacijama da ponude svoje resurse i navedu svoje potrebe, te tako izraze zainteresovanost za doprinos implementaciji ovog Zakona.

S obzirom da se pripremni postupak prenosi sa sudova na tužilaštva, neophodna je edukacija stručnih saradnika u tužilaštvima. Važno je uvođenje odgovarajuće specijalizacije i edukacije zaposlenih u tužilaštvima, sudovima, policiji, centrima za socijalni rad, koji su prisutni u svim fazama postupka, kao i specijalizacija i edukacija branilaca. Predmeti koji se tiču maloljetničke delinkvencije trebaju imati prioritet u odnosu na druge predmete, što bi trebalo podržati Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH kroz standarni sistem upravljanja i nadzora u predmetima maloljetničke delinkvencije koji su dodijeljeni određenim sudijama i tužiocima.

Neophodna je saradnja sudija, tužilaca, stručnih saradnika i policije sa centrima za socijalni rad. Potrebno je razgraničiti i precizno definisati podjelu poslova, uzimajući u obzir njihove različite uloge i prirodu osnovnih funkcija.

Kako bi rad na predmetima maloljetničke delinkvencije bio efikasniji i zakonit, potrebno je što hitnije usaglasiti odredbe ovog Zakona s drugim relevantnim zakonima na državnom i entitetskom nivou, kao i sa zakonima Brčko Distrikta BiH, prije svega zakoni krivičnom postupku, zakoni o sudovima, zakoni o tužilaštvima, zakoni o socijalnoj zaštiti, zakoni o prekršajima itd.

Imajući u vidu da Zakon o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine sadrži značajna i korisna rješenja koja su usklađena s međunarodnim standardima, očekuje se da će doprinijeti stvaranju djelotvornijeg sistema maloljetničkog pravosuđa u Bosni i Hercegovini, kako u pogledu zakonodavnog okvira, tako i njegove praktične primjene. U svakom slučaju, da bi to postigli potrebno je obezbijediti materijalne i druge resurse koji su neophodni za implementaciju Zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i omladine, te Uredbe o primjeni odgojnih mjera prema maloljetnicima, što je obaveza države. Međutim, sredstava za ovu namjenu se mogu obezbijediti i apliciranjem na konkurse međunarodnih organizacija za projekte čija je svrha sprečavanje i suzbijanje maloljetničkog prestupništva, koje mogu osmisliti i realizovati profesionalna udruženja iz oblasti pravosuđa u saradnji sa domaćim nevladinim organizacijama.

Samir Jusičić

Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o stečajnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine

Samir Jusičić

Općinski sud u Tuzli – Udruženje sudija BiH

Uvod

Zakon o stečajnom postupku (u daljem tekstu ZSP), koji se trenutno primjenjuje u Federaciji Bosne i Hercegovine i po kojemu se postupa u stečajnim postupcima, objavljen je u Službenim novinama Federacije BiH, broj 29/03, od 30.06.2003. godine i stupio je na snagu narednog dana od dana objavljivanja u Službenim novinama Federacije BiH.

Do sada su u dva navrata izvršene izmjene i dopune ovog zakona i objavljene su u Službenim novinama FBiH, broj 32/04 i 42/06. Međutim, izvršene su izmjene i dopune u maloj mjeri i ograničenog karaktera.

Ovim Zakonom uređuju se uslovi za pokretanje stečajnog postupka, stečajni postupak, pravne posljedice njegovog pokretanja i sprovođenja, te reorganizacija stečajnog dužnika nesposobnog za plaćanje na osnovu stečajnog plana.

Stečajni postupak, u suštini, predstavlja postupak, takozvane, generalne egzekucije nad pravnim licem koje je postalo nesposobno za plaćanje svojih novčanih obaveza. On ima nekoliko ciljeva. Jedan od njih je potreba da se iz privredno-pravnog prometa isključe privredna društva koja više nisu u stanju da obavljaju svoju djelatnost i izmiruju svoje obaveze, dok se drugi cilj stečajnog postupka sastoji od potrebe da se obezbijedi, makar, djelimično podmirenje potraživanja stečajnih povjerilaca. Također, jedan od ciljeva jeste i zaštita općeg privrednog interesa, jer eliminisanjem privrednog

subjekta koji više ne može da obavlja privrednu djelatnost čuva se privredni kredibilitet države i društva. Pored toga, prestanak sa radom insolventnog privrednog subjekta, na osnovu sprovedenog stečajnog postupka, nužan je uslov za konkurenciju na tržištu i razvoj tržišne privrede. Stečajnim postupkom se, također, doprinosi pravnoj sigurnosti u privrednom prometu. Smatra se da stečajni postupak predstavlja jednu posebnu vrstu vanparničnog postupka, u kojem do posebnog izražaja dolaze njegova načela, kao što su: načelo univerzalnosti, koje podrazumijeva da cjelokupna imovina stečajnog dužnika na dan otvaranja stečaja ulazi u stečajnu masu, tj. služi za podjednako podmirenje potraživanja svih stečajnih povjerilaca; te načelo ravnopravnosti, tj. pariteta stečajnih povjerilaca, koje se ogleda u pravilu istovremenog i srazmjernog podmirenja potraživanja stečajnih povjerilaca iz ukupne stečajne mase, kao i u njihovom jednakom procesno-pravnom položaju.

Zbog socijalističkog načina privređivanja i planske ekonomije prisutnih u ranijem periodu, stečajno pravo predstavlja mladu i još uvijek nedovoljno razvijenu granu prava na našim prostorima. Upravo, navedeni Zakon o stečajnom postupku iz 2003. godine, donosi neke nove tendencije u stečajnom postupku. Tako je, na primjer, ovim Zakonom dato ovlaštenje stečajnim povjeriocima da putem svojih organa u stečajnom postupku, tj. skupštine povjerilaca ili odbora povjerilaca, donose obavezujuće odluke o mnogim bitnim pitanjima u stečajnom postupku. Jedno od najznačajnijih ovlaštenja ove vrste jeste pravo skupštine povjerilaca da na tzv. izvještajnom ročištu donosi odluku o daljem toku stečajnog postupka, o obustavi ili privremenom nastavku poslovanja. Skupština povjerilaca, također, određuje način i uslove unovčavanja imovine stečajnog dužnika. Ovakva tendencija Zakona je opravdana, obzirom da se stečajni postupak upravo i sprovodi radi grupnog podmirenja potraživanja povjerilaca stečajnog dužnika unovčavanjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava povjeriocima, što je cilj stečajnog postupka prema članu 2, stav 1, Zakona o stečajnom postupku.

Zakon o stečajnom postupku Federacije BiH, najvećim dijelom je

utemeljen na njemačkom Insolvencijskom zakonu, a ima i mnogo sličnosti sa Stečajnim zakonom Republike Hrvatske.

Analiza problema

Nakon nekoliko godina primjene Zakona o stečajnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine, uočeno je kako ovaj zakon sadrži nekoliko nejasnoća koje je potrebno otkloniti, kao i da bi se mogao poboljšati unošenjem novih odredbi ili određenom izmjenom postojećih odredbi. Stoga je oformljena radna grupa koju su činili, uglavnom, stečajne sudije sa iskustvom u primjeni ZSP-a. Radna grupa je formulisala tekst Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečajnom postupku. Pri izradi ovog teksta nastojalo se pokušati kvalitetno intervenisati u onim dijelovima Zakona koji su najvažniji i gdje su u praksi uočeni problemi i nedoumice u postupanju. U njemu se nisu mogle obuhvatiti sve odredbe ZSP-a koje bi na određen način mogle biti poboljšane, jer se radna grupa, zbog obima posla, fokusirala na poboljšavanje najbitnijih faza stečajnog postupka, kao što su npr., unovčavanje stečajne mase i podmirenje potraživanja povjerilaca. Ovim oblastima je posvećen i poseban značaj u tekstu Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečajnom postupku.

Tako na primjer, Zakon o stečajnom postupku praktično ne sadrži posebne odredbe o unovčavanju nekretnina u stečajnom postupku, već član 102, stav 1, Zakona propisuje da se nekretnine unovčavaju po odredbama izvršnog postupka za izvršenje o nepokretnosti, a ako se ne uspije na taj način, stečajni upravnik ih može unovčiti slobodnom pogodbom. Očito je namjera bila da se preuzmu odredbe Zakona o izvršnom postupku - u daljem tekstu ZIP (Sl.novine FBiH br.32/03 od 18.07.2003. i 33/06 od 28.06.2006. god), koji je veoma iscrpno regulisao postupak izvršenja nad nepokretnostima u tekstu od člana 67 do člana 113. Smatralo se da će se tako, koristeći već postojeće odredbe drugog zakona o istoj materiji – unovčavanju nekretnina, iskoristiti već postojeći tekst zakona i praksa u

njegovom sprovođenju, te da će se, ovakvom upućujućom odredbom, izbjeći pretjerana obimnost ZSP-a. No, u praksi su se pokazali problemi u primjeni navedenih odredaba ZIP-a zbog određenih specifičnosti stečajnog postupka u odnosu na izvršni. Predmet pojedinačnog izvršenja u izvršnom postupku jesu pojedinačni dijelovi imovine ili prava dužnika, a predmet općeg izvršenja u stečajnom postupku je cjelokupna imovina dužnika. Pojedinačno izvršenje se dozvoljava i sprovodi radi podmirenja onih potraživanja koja su utvrđena u izvršnoj ispravi, a postupkom općeg izvršenja u stečaju obuhvaćeno je podmirenje svih potraživanja povjerilaca, uključujući i ona koja nisu utvrđena izvršnom ispravom, kao i ona koja još nisu dospjela u izvršni postupak. Također, u slučaju više povjerilaca primjenjuju se različita pravila o redosljedu podmirenja njihovog potraživanja. U postupku pojedinačnog izvršenja, u slučaju da više povjerilaca traži izvršenje u istom predmetu izvršenja i protiv istog dužnika, potraživanja povjerioca se podmiruju redosljedom kojim su stekli pravo na podmirenje potraživanja u izvršnom postupku (*prior tempore, potior iure*). Suprotno tome, u stečajnom postupku općeg podmirenja potraživanja povjerioca se, po pravilu, podmiruju istovremeno i srazmjerno. Zbog djelovanja ovih različitih principa, u postupku pojedinačnog podmirenja, potraživanja povjerioca se podmiruju u cjelini. Smisao redosljeda podmirenja potraživanja jeste u tome da se omogući podmirenje potraživanja povjerioca koji ima prednost, a tek pošto se potraživanja u cjelosti naplate, otpočinje podmirenje potraživanja povjerilaca koji su slijedeći u rangu podmirenja potraživanja, dok se u postupku općeg izvršenja potraživanja povjerioca redovno ne podmiruju u cjelosti, već samo djelimično, u procentu koji zavisi od visine njegovih potraživanja (tzv. srazmjerno podmirenje potraživanja). Ročište za prodaju nepokretnosti u izvršnom postupku održava se pred sudijom, ili stručnim saradnikom kojeg on odredi (član 84, stav 3 ZIP-a), dok prodaju imovine u stečajnom postupku obavlja stečajni upravnik (član 25, stav 1 i 101 ZSP-a). Konačno, stranke u izvršnom postupku (potražilac izvršenja i izvršenik) ne mogu određivati uslove prodaje, kao na primjer, prodajnu cijenu, rok plaćanja i slično, dok temeljni princip unovčavanja imovine u stečajnom postupku podrazumijeva da skupština povjerilaca određuje način i uslove unovčavanja imovine

dužnika (član 99, stav 2 ZSP-a). Prilikom unovčavanja imovine stečajne mase, stečajni upravnik je dužan da se pridržava odluke skupštine, ili odbora povjerilaca, o uslovima i načinu prodaje (član 101, stav 2 ZSP-a). Dakle, povjeriocima u stečajnom postupku dato je pravo aktivnog učestvovanja u postupku unovčavanja imovine i određivanja načina i uslova prodaje za koje smatraju da su najpovoljniji za njih. Iz navedenih razloga, u tekstu Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečajnom postupku izostavljena je primjena člana 102, stav 1, ZSP-a, koji se odnosi na odgovarajuću primjenu Zakona o izvršnom postupku pri postupku unovčavanja nekretnina u stečajnom postupku. Međutim, dodati su novi članovi i to članovi od 101a do 101d, zatim član 102a, te član 102b koji propisuje primjenu odredbi o unovčavanju nekretnina prilikom unovčavanja pokretnih stvari i prava na kojima ne postoji razlučno pravo, a kojim članovima je u osnovnim crtama propisana procedura unovčavanja imovine u stečajnom postupku, te ostavljena određena autonomija stečajnim povjeriocima prilikom određivanja načina i uslova prodaje, pri čemu je preuzeto tek nekoliko odredbi iz izvršnog postupka. Sistem pravnih lijekova bi bio uređen tako da stranke, učesnici u nadmetanju, tj. prodaji, i osobe koje imaju upisano ili zakonsko pravo preče kupovine, imaju pravo podnijeti prigovor na postupak prodaje, odnosno postupak odabira najpovoljnijeg ponuđača, u roku od osam dana od dana nadmetanja. O prigovoru odlučuje stečajni sudija. Protiv rješenja stečajnog sudije, po prigovoru, bila bi dopuštena žalba. Dakle, radi se o sistemu pravnih lijekova koji su jednaki onim predviđenim u postupku diobe u stečajnom postupku (član 123 ZSP-a). Nakon polaganja cijene, umanjene za prethodno položeno osiguranje, te nakon isteka roka za prigovor, odnosno nakon što prigovor bude pravomoćno odbijen, stečajni upravitelj može zaključiti ugovor o prodaji sa kupcem, te, zatim, nekretninu može predati kupcu.

Cilj predloženih izmjena i dopuna Zakona o stečajnom postupku (koji je sam po sebi prevashodno procesni zakon, iako sadrži određeni broj materijalno-pravnih odredbi) jeste poboljšanje i pojednostavljivanje određenih procesnih rješenja, kako bi se doprinijelo bržem vođenju i

okončanju stečajnih postupaka i jačanju pravne sigurnosti.

Naime, stečajni postupci, kao složeni i komplikovani postupci s velikim brojem stranaka, obično dugo traju. Razlog tome, često, može biti objektivne prirode, ali može biti i uzrokovano određenim manjkavostima samog Zakona. Kao povjerioci u stečajnom postupku, gotovo redovno se pojavljuju bivši zaposlenici stečajnog dužnika, banke, porezna uprava, penzijsko/mirovinski fondovi, zavodi zdravstvenog osiguranja i drugi povjerioci (dobavljači, poslovni partneri i sl.). Svi ovi povjerioci imaju lični ekonomski interes u unapređenju kvaliteta vođenja stečajnih postupaka i same brzine njegovog vođenja i okončanja, zbog čega smatramo nužnim napraviti određene intervencije u Zakonu, koje se ogledaju, upravo, u predloženim izmjenama i dopunama Zakona o stečajnom postupku.

Za navedene povjerioce nije samo bitno u kojem procentu će biti naplaćena njihova potraživanja u stečajnom postupku, nego je, također, bitno i da se sve to obavi u, što je moguće, kraćem vremenskom periodu. Tako na primjer, bivši zaposlenici stečajnog dužnika imaju opravdan egzistencijalni interes da što prije naplate svoja novčana potraživanja od stečajnog dužnika, poput neisplaćenih plata, otpremnina i slično, zbog činjenice da su ostali bez posla, te da im se izvrši uplata doprinosa u penzijsko/mirovinski fond i poveže radni staž. Interes poslovnih partnera stečajnih dužnika, kao povjerilaca, jeste u tome da makar djelimično, u što kraćem vremenu, naplate svoje potraživanje od stečajnog dužnika, jer u suprotnom, posebno ukoliko postoji više ovakvih nenaplaćenih potraživanja u znatnijim iznosima, i sami mogu zapasti u poslovne probleme i teškoće. Interes porezne uprave je u sticanju prihoda iz kojih će se kasnije finansirati budžetski korisnici, pogotovo, jer dugovanja stečajnih dužnika po ovom osnovu često znaju biti znatna, ponekad u milionskim iznosima.

Javno mnijenje, često, prati otvaranje stečajnih postupaka s velikom pažnjom, pogotovo zbog činjenice da obično u tim situacijama zaposlenici stečajnog dužnika dobijaju otkaze.

Zaključak

Smatramo da je izvršena kvalitetna analiza i dijagnosticiranje najvećeg broja nedostataka i nejasnoća Zakona o stečajnom postupku, te, shodno tome, da su predloženim izmjenama i dopunama ovog Zakona učinjeni pokušaji da se najveći broj takvih nedostataka otkloni.

Na kraju, napominjemo da je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stečajnom postupku već dostavljen Ministarstvu pravde Federacije Bosne i Hercegovine. Ministarstvo se saglasilo sa dostavljenim Prijedlogom i već postoji prednacrt ovog zakona koji treba da se uputi u parlamentarnu proceduru.

Proces javnih konsultacija pri izradi pravnih propisa

Snježana Ivandić i Aida Vežić

Asocijacija za demokratsku inicijativu Sarajevo

O procesu javnih konsultacija

Proces javnih konsultacija vezuje se za postojanje kulture građanskog učešća u donošenju odluka na svim nivoima vlasti. To je proces koji treba eliminisati nedostatak komunikacije između građana i institucija vlasti prilikom donošenja odluka koje su od značaja za javnost.

Razvoj javnih konsultacija, kakve ih poznajemo danas u Bosni i Hercegovini, ima karakteristike procesa koji je osmišljen unutar Evropske unije prije dva desetljeća. Da bi se uspostavila bolja komunikacija između Evropske unije i njenih građana, osmišljen je čitav niz komunikacijskih kanala koji su imali za cilj omogućiti bolju informisanost građana o procesima koji se odvijaju unutar Evropske unije, te im pružiti mogućnost da na te procese i utiču. Glavna namjera uspostavljanja ovakvog vida saradnje institucija sa građanima bila je „ (...) otvoriti proces donošenja političkih mjera kako bi se taj proces učinio više uključivim i odgovornim“¹.

Bijela knjiga o evropskoj vladavini predstavlja jedan od temelja savremenog razvoja evropskog modela vladavine prava i «(...) odnosi se na način na koji Unija upotrebljava ovlasti koje joj daju njezini građani. Ona predlaže otvaranje procesa donošenja političkih mjera kako bi se čim više ljudi i organizacija uključilo u oblikovanje i donošenje političkih mjera Europske unije. Ona, također, promiče veću otvorenost i odgovornost za sve

¹ Komisija Europske zajednice, *Bijela knjiga o evropskoj vladavini*, Brisel, 25. 7. 2001. COM (2001) 428 final

koji su uključeni te određene promjene u strukturi nadležnosti institucija. To bi trebalo pomoći ljudima da vide kako se države članice mogu učinkovitije boriti sa svojim problemima djelujući zajedno unutar Unije. Ovaj je dokument po svom donošenju u srpnju 2001. privukao komentare brojnih dionika u okviru javnih konsultacija, te je ostvarivanje u njemu razrađenih principa bila jedna od četiri ključne odrednice djelovanja Europske komisije u periodu između 2000. i 2004.»²

Uključivanje građana u procese donošenja odluka na ovaj način nadovezuje se na već uspostavljene forme saradnje koji postoje između evropskih institucija i društva, a temelje se na konceptu reprezentativne demokratije. Kao primjer možemo navesti neke institucije koje odražavaju ovaj koncept, poput, Evropskog parlamenta, koji predstavlja zakonodavno tijelo Evropske unije sa 732 poslanika, koji se biraju na neposrednim izborima, zatim institucionalna savjetodavna tijela, kao što su Ekonomsko i socijalno vijeće i Religijsko vijeće, kao i direktne kontakte institucija sa zainteresovanim stranama).

Javne konsultacije, kao poseban vid učešća javnosti u procesu donošenja odluka, predstavljaju napredak u razvoju demokratije, jer omogućavaju ravnopravno učešće, kako ekspertnih grupa i predstavnika lokalnih vlasti, tako i predstavnika civilnog društva i pojedinaca (pripadnika akademske zajednice i tehničkih eksperata) u donošenju odluka značajnih za javnost. Te odluke mogu biti vezane za široki spektar pitanja, kako iz oblasti zakonodavstva, tako i kod uređenja drugih odnosa unutar zajednice.

Pravni okvir za proces javnih konsultacija u Bosni i Hercegovini

Odsustvo transparentnosti vladinih institucija u oblasti donošenja politika i zakona predstavlja jednu od slabosti koja je karakteristična za zemlje u tranziciji, kao što je Bosna i Hercegovina. S druge strane, razlog za

² Rev. soc. polit., god. 12, br. 2, str. 189-213, Zagreb 2005.

isključenost organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini iz procesa donošenja odluka značajnih za javnost, ne stoji samo činjenici da institucije nisu bile otvorene za dijalog, već i u tome da organizacije civilnog društva nisu pokazale dovoljan interes da se uključe u te procese (razlozi za nedovoljno iskazivanje interesa, bit će prezentirani u nastavku teksta).

Jedan od pozitivnih pokazatelja da je vlast u Bosni i Hercegovini zainteresovana za uključivanje javnosti u izradu zakona i podzakonskih akata predstavlja donošenje Zakona o upravi (Službeni glasnik BiH, broj 32/02). Članovima 18 i 31 ovog Zakona se predviđaju konsultacije i rasprave o komentarima u izradi pravnih propisa. Slijedeći korak koji predstavlja pozitivni pomak jeste donošenje odluke od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, koja je na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 12. januara 2005. godine, donijela *Jedinstvena pravila za izradu pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine*, kojima se zahtijeva učešće javnosti u procesu pripreme zakona predloženih od strane ministarstava. Ova pravila predstavljaju prvi iskorak po pitanju pokretanja demokratskih inicijativa u Bosni i Hercegovini, te osnovu za kreiranje pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa.

Na osnovu ovih pravila, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je, 7. septembra 2006. godine, donijelo *Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa*, kojima se propisuju procedure vezane za konsultacije s javnošću i organizacijama po „kojima postupaju ministarstva i druge institucije Bosne i Hercegovine prilikom izrade pravnih propisa“³.

Treba napomenuti da je Bosna i Hercegovina, za razliku od većine evropskih zemalja, donijela obavezujuću odluku za ministarstva i druge institucije o učešću javnosti pri izradi pravnih propisa.

3 Službeni glasnik BiH, *Pravila za izradu pravnih propisa*, broj 81//06

Proces javnih konsultacija sa aspekta vladinih institucija

Pravila za javne konsultacije u izradi pravnih propisa sastoje se od 30 članova kojima se regulišu:

- Obaveze institucija u pogledu vođenja i ažuriranja spiskova pojedinaca i organizacija zainteresovanih za zakonodavne aktivnosti institucije (član 3);
- Imenovanje koordinatora za konsultacije, koji je odgovoran za koordiniranje svih obaveza institucije (član 4);
- Sačinjavanje i objavljivanje spiska normativno-pravnih poslova institucije u tekućoj godini (član 5);
- Ispunjavanje minimalne obaveze institucija u pogledu konsultacija o prednacrtima pravnih propisa (minimalne konsultacije regulisane su članom 6);
- Ispunjavanje obaveza koje se odnose na dodatne konsultacije ukoliko će pravni propis imati „značajan uticaj na javnost“ (pravni propisi koji podliježu članovima od 9 do 13 Pravilnika, podliježu i dodatnim konsultacijama iz članova 15 i 23);
- Procedure koje se tiču odabira organizacija i pojedinaca koje će uključiti u proces konsultacija (član 16);
- Oblici konsultacija (član 17);
- Vremenski rokovi za dostavljanje komentara (član 20);
- Načini korištenja komentara (član 23);
- Sačinjavanja izjava koje se podnose Vijeću ministara BiH (član 24);
- Dostupnost izjava širokoj javnosti (član 25);

- Razlozi za izuzimanje od obaveze u pogledu javnih konsultacija (član 26);
- Prosljeđivanje prijedloga zakona Parlamentarnoj skupštini BiH (član 27);
- Sklapanja sporazuma sa organizacijama i pojedincima koji će vršiti konsultacije (član 28);
- Razlozi za odbijanje uvrštenja u dnevni red sjednice nacrtu pravnog propisa od strane Vijeća ministara BiH (član 29).

Svako ministarstvo i institucija u Bosni i Hercegovini dužna je ispoštovati navedena pravila i procedure. Kako bi se „ (...) pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa bolje razumjela i efikasnije provela“⁴ ministarstva i institucije trebaju donijeti interni pravilnik za sprovođenje konsultacija pri izradi pravnih propisa.

Da bi se pravila primijenila u potpunosti, najveće izazove za ministarstva i institucije predstavljaju:

- Sačinjavanje, vođenje i ažuriranje spiskova pojedinaca i organizacija koje imaju kapacitete i koje su zainteresovane za zakonodavne aktivnosti institucije;
- Sinhronizovanje rada koordinatora i radne grupe koja predlaže zakonski propis;
- Odabir ciljne grupe kojoj treba uputiti informaciju da je novi zakonski propis u fazi konsultacija;

⁴Ministarstvo pravde BiH, *Pravilnik za provođenje konsultacija u izradi pravnih propisa*, dostupan na: www.mpr.gov.ba (pristupljeno 16.2.2009)

- Selekcija, odabir i grupisanje komentara prije sačinjavanja izjave iz člana 24 *Pravila*.

Pretraživanjem web prezentacija devet državnih ministarstava, nismo uspjeli doći do podataka o planiranim zakonodavnim aktivnostima za period 2008./2009. godine, iako je članom 6, stav 2a i 2b, *Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa* institucija dužna postaviti prednacrt pravnog propisa na svoju web stranicu i pozvati na konsultacije. Jedino Ministarstvo pravde BiH, na svojoj web stranici (<http://www.mrp.gov.ba>) nudi informacije o procesu javnih konsultacija, dokumente kojima se utvrđuje procedura, obim konsultacija i otvorenost za komentare javnosti. Ovo ministarstvo je prvi državni organ u Bosni i Hercegovini koji je počeo sprovoditi *Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa*.

Zaključak

Proces javnih konsultacija predstavlja mogućnost za veliki broj nevladinih organizacija koje posjeduju kapacitete u oblasti izrade pravnih propisa da se direktno uključe u procese pripreme i izrade istih. Istovremeno, ovaj proces državnim organima pruža mogućnost za uspostavljanje direktne saradnje sa organizacijama civilnog društva i korištenje njihovih stručnih i praktičnih znanja u procesu izrade strateških politika, te za stvaranje partnerskih odnosa između ova dva sektora.

Proces javnih konsultacija sa aspekta organizacija civilnog društva

Kako bi organizacije civilnog društva aktivno učestvovala u procesu javnih konsultacija prilikom donošenja pravnih propisa, one moraju razviti dvije karakteristike - proaktivnost i stručnost. S obzirom da je proces javnih konsultacija, kod nas, još uvijek u fazi uspostavljanja i testiranja zakonom propisanih procedura, organizacije civilnog društva ne smiju čekati poziv

nekoj vladinog tijela, već moraju učiniti prvi korak kako bi ponudile i realizovale svoje partnerstvo s vladinim institucijama u procesu izrade pravnih propisa.

Proaktivnost i stručnost organizacija civilnog društva

Organizacije civilnog društva moraju djelovati proaktivno kako bi se maksimalno iskoristile njihove informacije, baze podataka, analize, znanje, studije/izvještaji, kontakti (s pojedincima i institucijama, unutar i van države), kao i poznavanje problema i potreba njihovih korisnika. U kojoj mjeri organizacije civilnog društva posjeduju gore nabrojane elemente, pitanje je procjena i mjerenja, ali nesumnjivo je da one obavljaju značajnu društvenu funkciju, koja još uvijek nije u potpunosti shvaćena i prihvaćena.

Centar za promociju civilnog društva, u aprilu 2008. godine, izdao je publikaciju pod nazivom *Istraživanje nivoa razvijenosti civilnog društva u BiH*⁵ koja ima za cilj:

- Povećati vjerodostojnost i legitimitet institucija civilnog društva, organizacija, lidera na nacionalnom nivou;
- Poboljšati profesionalnost, podignuti standarde i unaprijediti odgovornost između institucija civilnog društva, organizacija, lidera, akademske zajednice i vladinih institucija koje se bave civilnim društvom;
- Povećati nivo znanja i razumijevanja civilnog društva u BiH kroz proces promišljanja i ocjene snage i stvarnog uticaja civilnog društva;

⁵ Centar za promociju civilnog društva, *Izvještaj o stepenu razvijenosti civilnog društva u BiH*, Sarajevo, mart-april 2008, http://www.civilnodrustvo.ba/files/docs/civilno/Index_Stepen_razvijenosti_CD_BiH.pdf (pristupljeno 4.3.2009)

- Osnažiti članove (aktere) civilnog društva kroz promociju i širenje dijaloga, udruživanje i umrežavanje (povezivanje) različitih članova civilnog društva;
- Ojačati unutrašnje kapacitete domaćih (lokalnih) organizacija civilnog društva kroz “vlasništvo” nad ovom inicijativom i preuzimanje odgovornosti za njenu potpunu realizaciju.

Obavljajući društvenu ulogu okupljanja građana oko zajedničkih vrijednosti i interesa, organizacije civilnog društva stiču znanje i iskustvo. Tako nastaje tehnička i suštinska stručnost organizacija civilnog društva. Svojim dugogodišnjim djelovanjem, organizacije civilnog društva su, nesumnjivo, stekle značajno tehničko iskustvo, ali ono suštinsko je još uvijek ostalo nedovoljno razvijeno, nedovoljno fokusirano, arikulisano i promovisano u javnosti.

Organizacije civilnog društva konstantno su prisiljene da određene usluge i znanja koja su potrebna za njihov rad⁶ ugovaraju izvana (tj., da rade *outsourcing*), umjesto da ih internaliziraju, te na taj način steknu preduslove za održivost i predanost svojoj misiji i viziji.

Šta su prednosti internalizacije/institucionalizacije znanja/stručnosti, a šta ugovaranja usluga izvana (outsourcinga)?

Nevladine organizacije, kao najprofesionalnije struktuirane organizacije civilnog društva, do sada nisu imale dovoljno mogućnosti za razvijanje unutrašnje stručnosti (*in-house stručnost*). Ulagati u znanje, istraživanje i razvoj zahtijeva novac i vrijeme, a nevladine organizacije te resurse u

⁶ Te usluge i znanja potrebna za rad, trenutno, većinom se odnose na realizaciju projekata, a u manjoj mjeri na monitoring rada vladinih institucija, ili praćenje sprovođenja strategija i akcijskih planova. (komentar iz zagrade prebacila sam u fusnotu, jer je predugačak i razbija rečenicu, bolje funkcioniše kao fusnota)

potpunosti posvećuju sprovođenju projekata. U toku sprovođenja projekata naglašene su uloge nevladine organizacije kao implementatora, partnera, koordinatora, facilitatora, menadžera i voditelja, ali ne i uloga stručnjaka, koji posjeduju struktuirane i analizirane podatke na osnovu kojih mogu donijeti validne zaključke o potrebama i svim aspektima problema kojim se bave. Ovo je posebno izraženo kod projekata čiji donatori imaju potrebu kontrolisati svaku fazu provedbe projekta i tako koristiti nevladinu organizaciju kao implementirajuću agenciju bez ostavljanja prostora da svojim znanjem i stručnošću doprinese postizanju ciljeva projekta.

Ugovaranje usluga izvana, kao procedura za povećanje djelotvornosti, danas se u svijetu smatra učinkovitijim i isplativijim načinom pružanja usluga građanima od zapošljavanja novih zaposlenika. Postavlja se pitanje, ako lokalna samouprava opštine/općine u BiH koristi ugovaranje usluga izvana, zašto to ne bi činile i organizacije civilnog društva? Budžetska ograničenja nevladinih organizacija za posljedicu imaju nedostatak stručnog osoblja, te su zbog toga prisiljene potražiti alternativna i isplativija rješenja, kao što su kratkoročno angažovanje stručnjaka, najčešće nekog pripadnika akademske zajednice sa veoma ograničenog spiska stručnjaka u određenoj oblasti.

Potrebno je svjesno ulagati u specifična, strukovna znanja organizacija civilnog društva i omogućiti im prostor da one same pronađu fokus i način kontinuiranog sticanja novih znanja. Za takav proces, prije svega, potrebno je biti svjestan važnosti razvijanja centara izvrsnosti i obezbjeđivanje neophodnih finansijskih sredstava. Danas, svega nekoliko donatorskih agencija⁷ u Bosni i Hercegovini finansira istraživanja, jer takva vrsta ulaganja nije prepoznata kao prioritet i veoma su rijetki programi koji nude mogućnost organizacijama civilnog društva, i njihovim zaposlenicima, da posvete svoje kapacitete istraživanju tačno definisanog problema i precizno postavljene hipoteze.

⁷ I strane i domaće državne agencije.

Nadu pružaju programi poput: *Programa podrške istraživanjima u oblasti javnih politika*, Fonda za otvoreno društvo BiH (FOD BIH)⁸ i *Programa podrške društvenim istraživanjima u regiji (Regional Research Promotion Programme in the Western Balkans – RRPP)*⁹, koji implementira Univerzitet u Friburgu, Švajcarska, uz podršku Švajcarske agencije za saradnju i razvoj (SDC).

Još uvijek postoji nedovoljan broj organizacija civilnog društva, poput: organizacija podrške, resursnih centara, banaka podataka, programa tehničke podrške, centara izvrsnosti specijaliziranih za jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva. «(...) očigledno je da pitanje infrastrukture za podršku razvoja civilnog društva nije još riješeno, i da je, u tom kontekstu, ukoliko se nešto brzo ne promijeni, prognostički govoreći, perspektiva

⁸ FOD BIH je započeo sa implementacijom *Programa podrške istraživanjima u oblasti javnih politika* početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unapređenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika, koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Trenutno je ovaj program jedini takve vrste u Bosni i Hercegovini.

⁹ Cilj Programa je jačanje i izgradnja održivih istraživačkih kapaciteta u oblasti društvenih nauka značajnih za proces tranzicije u regionu (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Crna Gora i Srbija). Razlozi pokretanja Programa bazirani su na značaju koji društvena istraživanja imaju za proces tranzicije, pošto rezultati istraživanja mogu doprinijeti razumijevanju potreba za reformama i identifikovanju dugoročnih uticaja koje nosi sa sobom izbor određenih politika. Društvena istraživanja, također, doprinose većem broju opcija i mogućnosti, kao i procjeni političkih odluka, tretirajući pitanja diskriminacije, različitosti, demokratskog učešća i vlasti, kao i izgradnje nacije. Ova pitanja su glavni elementi za realizaciju političke stabilnosti i preduslov za ekonomski i socijalni razvoj. Program će se implementirati u roku tri godine (2008.-2011.) u Bosni i Hercegovini i Makedoniji kroz podršku određenog broja istraživačkih projekata javnih univerziteta i nezavisnih istraživačkih institucija. Ciljna grupa Programa je nova generacija istraživača, profesora i donosioca odluka iz istraživačkih institucija u regionu. Program je usmjeren ka asistentima profesorima i njihovim postdiplomcima i doktorantima, kao nukleus partnerima. Kako bi se dao doprinos rješavanju problema neravnopravnosti polova u bh. društvu, RRPP posebnu pažnju posvećuje uključivanju istraživača u aktivnosti Programa. (Informacije o programu preuzete sa web stranice Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, <http://www.hrc.unsa.ba>)

razvoja civilnog društva sasvim upitna, bolje rečeno bez većih izgleda na uspjeh u nekom doglednom vremenu.«¹⁰

Gdje smo sada i kuda idemo?

Asocijacija za demokratsku inicijativu, Sarajevo, uključena je u nekoliko projekata koji imaju za cilj uključiti organizacije civilnog društva u proces donošenja odluka i proces reforme državne uprave. Projekat *JUP – Jačanje uloge profesionalnih udruženja*, kao dugoročni cilj ima uključivanje profesionalnih udruženja u proces reforme pravosuđa. Učešće društva u procesu kreiranja javne politike od presudnog je značaja, jer « (...) da li neki program 'funkcionira' ovisi o tome kako je oblikovano pitanje i koga se o tome pitalo; a to također ovisi o procesu.»¹¹ Kada je riječ o Bosni i Hercegovini, ionako oskudno stručno znanje iz oblasti kreiranja javnih politika, nedovoljno se iskorištava i primjenjuje.

Pravni propisi regulišu život u zajednici i ako nisu kvalitetni, postaju dio problema, umjesto dio rješenja. Jednom kada su doneseni, pravni propisi regulišu svaku sferu našeg života i u interesu nam je da budemo obaviješteni i uključeni u sami početak procesa njihovog kreiranja. U BiH postoji mnogo područja koja, ili nisu nikako regulisana, ili su loše regulisana međusobno kontradiktornim zakonima. Advokati su često u situaciji da ne znaju kako da se ponašaju i koji propis da poštuju, a sve na uštrb kvalitete života nas građana.

Organizacije civilnog društva prepoznale su važnost proaktivnosti i stručnosti kao preduslova za stvaranje partnerskih odnosa s državnim vlastima koje vode proces javnih konsultacija. Jedino je pomoću proaktivnosti

¹⁰ Centar za promociju civilnog društva, *Istraživanje nivoa razvijenosti civilnog društva u BiH*, Sarajevo mart-april 2008, str. 14

¹¹ Colebarch, Hal K., *Policy*, Zagreb, 2004., 120 st.

moгуće potači zainteresovanost i motivisanost vladinih institucija za bilo koji oblik saradnje s civilnim društvom. «Pitanje uspostave institucionalnog dijaloga i suradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH je vrlo složeno pitanje kako zbog činjenice da je javni sektor u BiH u tranziciji, tako i zbog činjenice da civilni sektor još uvijek nije izgradio svoje kapacitete koji su neophodni da bi u potpunosti preuzeo svoju društvenu ulogu u smislu vođenja društvenog i političkog dijaloga sa vladinim sektorom.»¹²

Nama građanima je u interesu da diskutujemo o problemima i načinima njihovog rješavanja, a donošenje pravnog propisa i postojanje nacrtu zakona koji će se baviti rješavanjem tog problema, najbolji je povod za javnu debatu, udruživanje kompatibilnih kapaciteta i stvaranje istinskih partnerskih odnosa.

¹² Žeravčić, Goran; *Analiza institucionalne suradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH*, 64. st. <http://www.kronauer-consulting.com/download/analiza-bos.pdf> (pristupljeno 4.3.209)

IV

O profesionalnim udruženjima

Anđela Lalović

O profesionalnim udruženjima u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini

Anđela Lalović

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

Profesionalna udruženja sudija, tužilaca, advokata, u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine još uvijek ne obavljaju ulogu koju bi trebali obavljati u okviru reforme pravosuđa BiH, koja je već godinama u toku. Ova udruženja se posmatraju više kao sindikalna udruženja, nego kao faktori koji bi mogli dati svoj profesionalni doprinos u daljem razvoju reformskih procesa u oblasti pravosuđa. Kako bi se uočilo koji su to nedostaci, odnosno slabosti profesionalnih udruženja (ali i drugih bitnih aktera u oblasti pravosuđa u BiH¹), kao i njihove jake strane, u periodu između 1. marta i 30. aprila 2008. godine obavljeno je 19 intervju sa predsjednicima udruženja sudija, tužilaca, advokatskih komora, zatim nadležnih ministarstava i drugih relevantnih faktora u procesu reforme pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

Primijećeno je opšte mišljenje da se udruženja smatraju izostavljenim iz procesa izrade nacrt zakonskih akata i njihovih izmjena zbog toga što nadležna ministarstva ne pozivaju predstavnike udruženja da učestvuju u tom procesu, već pozivaju njihove pojedinačne članove (npr., određenog sudiju, tužioca i sl.) da učestvuju kao individue i daju svoje prijedloge/komentare na nacrt nekog zakonskog akta u izradi. Na taj način, ministarstva zaobilaze profesionalna udruženja kao bitan faktor u sistemu.

¹ Ti akteri su: ministarstva pravde (BiH, RS i FBiH), Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Pravosudna komisija Brčko distrikta, centri za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Federacije BiH, Udruženje medijatora, Udruženje «Vaša prava BiH».

Problem sa kojim se susreću sva udruženja, a manje-više i ostali akteri, jeste problem nedostatka kapaciteta u kontekstu ljudskih resursa i raspoloživosti vremena. Naime, generalni problem udruženja predstavlja, ili nedostatak prostorija, ili samo jedan zaposlenik u udruženju, zaposlen na mjestu „tehničkog sekretara“ (koji, realno, ne može obavljati sve poslove vezane za moguće aktivnosti udruženja). Također, članovi udruženja imaju svoje redovne radne obaveze na sudovima, u tužilaštvima, te zbog preopterećenosti svojim redovnim poslom (odnosno velikim brojem slučajeva na kojima rade) ne mogu se dodatno angažovati i intenzivnije uključiti u rad i razvoj kapaciteta udruženja čiji su članovi.

Tužioci i sudije su posebno izloženi medijskim napadima. Svaka njihova aktivnost se u medijima okarakteriše kao aktivnost s političkom pozadinom, što im otežava rad i umanjuje njihov kredibilitet u javnosti. Udruženje sudija Republike Srpske je, na primjer, razvilo generalnu strategiju za komunikaciju s medijima kako bi se poboljšala cjelokupna slika o sudskoj praksi i sudijama u javnosti, te kako se ne bi dešavale zloupotrebe u političke svrhe.

Advokatura se smatra izuzetno marginalizovanom u bosanskohercegovačkom pravosuđu, naročito u Federaciji Bosne i Hercegovine².

Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini jeste, praktično, „novi“ faktor koji je stupio na scenu u oblasti bh. pravouđa. Za sada, ovo Udruženje ima problem sa vlastitim kapacitetima u pogledu aktivnosti namicanja sredstava i upravljanja projektima. S obzirom da je praksa medijacije relativno mlada u BiH (Zakon o medijaciji donesen tek 2004. godine, op.a.)

² Ovdje postoji primjetna razlika između entitetskih advokatskih komora, gdje Advokatska komora Republike Srpske ima više uticaja na reformske procese i izrade nacrtu zakonskih akata u Republici Srpskoj, nego što to ima Advokatska komora FBiH u Federaciji BiH.

može se reći da je Udruženje poprilično aktivno (60 registrovanih medijatora različitog fakultetskog obrazovanja).

Pozitivna stvar je publikovanje *Strategije reforme pravosuđa 2008-2012*³ na kojoj su zajednički radila sva tri ministarstva pravde (i entitetska i državno), što je dokaz da se interesne strane mogu dogovoriti oko određenih stvari u procesu reforme pravosuđa.

Advokatska komora Federacije Bosne i Hercegovine

Advokatsku komoru Federacije Bosne i Hercegovine, koja ima svojstvo pravnog lica, čine pet regionalnih advokatskih komora⁴. Advokati se obavezno učlanjuju u jednu od regionalnih advokatskih komora, prema sjedištu svoje kancelarije. Advokatska komora FBiH potvrđuje postojanje uslova za upis u Imenik advokata (verifikaciona komisija), čime se stiče pravo članstva u Advokatskoj komori FBiH. Nakon upisa u Imenik advokata i položene svečane zakletve, advokat ima pravo zastupanja stranki. Advokatska komora FBiH ima ukupno 793 advokata i 163 advokatska pripravnika (prema podacima iz avgusta 2008. godine).

Advokatski pripravnici se udružuju u Organizaciju advokatskih pripravnika u okviru Advokatske komore FBiH. Advokatska komora FBiH predstavlja i zastupa sve advokate s teritorija Federacije BiH pred federalnim tijelima i institucijama. Advokatsku komoru FBiH predstavlja i zastupa njen

³ Ministarstvo pravde BiH, *Strategija za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini za period od 2008. do 2012. godine*. Sarajevo, 2006. (dostupno:

http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/SRSP_u_BiH_-_BJ.pdf)

⁴ Pet regionalnih komora čine: Regionalna advokatska komora Bihać, Regionalna advokatska komora – odjetnička komora Mostar, Regionalna advokatska komora Sarajevo, Regionalna advokatska komora Tuzla i Regionalna advokatska komora Zenica (također imaju svojstvo pravnog lica).

predsjednik. Organi Advokatske komore FBiH su: skupština, upravni odbor, predsjednik i potpredsjednik, nadzorni odbor, disciplinski sud i disciplinski tužilac, komisija za advokatske ispite, te drugi organi i komisije utvrđene Statutom Advokatske komore FBiH. Skupština Advokatske komore FBiH donosi staut, kodeks advokatske etike, disciplinski pravilnik, te predlaže tarifu o nagradama i naknadi troškova za rad advokata, koju odobrava Ministarstvo pravde FBiH. Mandat organa Advokatske komore FBiH traje četiri godine. Advokatska komora FBiH vodi Imenik advokata, advokatskih pripravnika, stručnih saradnika i advokatskih društava; ovi imenici su javne knjige. Advokatska komora FBiH je članica Međunarodne unije advokata (Union Internationales Avocats).

Misija i vizija

Donošenjem Zakona o advokaturi-odvjetništvu FBiH, 2002. godine (Službene novine FBiH, broj 25/02 i 29/03), advokatura/odvjetništvo je nezavisna i samostalna profesionalna djelatnost koja funkcioniše u skladu sa ovim Zakonom i propisima donesenim na osnovu Zakona. Advokatsku djelatnost, kao profesionalnu djelatnost, obavljaju advokati, kao pojedinci, koji moraju biti upisani u Imenik advokata Advokatske komore FBiH (obavezno članstvo). Advokati u svrhu zajedničkog obavljanja profesije mogu formirati zajedničku advokatsku kancelariju i društvo advokata. Advokat ne smije obavljati djelatnosti koje su nespojive sa ugledom i neovisnošću advokatske djelatnosti.

Advokatska komora FBiH, u okviru Ustava BiH, Ustava FBiH i drugih propisa i svojih opštih akata, štiti prava i interese advokata.

Aktivnosti

Advokatska komora FBiH, preko svojih tijela, aktivno sudjeluje u izradi nacрта svih važnih zakona koje donose zakonodavna tijela u Federaciji BiH (Zakon o krivičnom postupku, Krivični zakon, Zakon o obligacijama, Zakon o stvarnim pravima).

Kontakt Advokatske komore Federacije Bosne i Hercegovine

Predsjednica: Amila Kunosić-Ferizović,

Predsjednik Upravnog odbor Advokatska komore FBiH: Asim Crnalić

Poslovna tajnica : Normela Isović

Adresa: Obala Kulina bana 6, Sarajevo

Tel/fax: + 387 33 261 090; 209 976

E-mail: adkomfbih@bih.net.ba

Web: www.advokomfbih.ba

<h2>Advokatska komora Republike Srpske</h2>
--

Zakon o advokaturi, koji je usvojila Narodna skupština Republike Srpske, 1992. godine, jeste organizacijski osnov Advokatske komore Republike Srpske. Advokati, čije je sjedište advokatskih kancelarija na teritoriji Republike Srpske, održali su Osnovačku skupštinu Advokatske komore Republike Srpske, 30. oktobra 1993. godine, u Banja Luci Na skupštini je usvojen statut, kodeks etike advokata, pravilnik o disciplinskoj odgovornosti advokata, tarifa o naknadi i nagradi troškova za rad advokata,

te je izabrano rukovodstvo Advokatske komore Republike Srpske.

Na dan 5. septembra 2005. godine, u Imenik advokata Advokatske komore Republike Srpske bilo je upisano 444 advokata i 57 advokatskih pripravnika.

Misija i vizija

Advokatska komora Republike Srpske štiti interese pravde bez straha i pristrasnosti, zatim visoke standarde obrazovanja u oblasti prava, kao preduslove za prijem u redove advokata, te jednak pristup građanima pravosudnom sistemu, uključujući pravnu pomoć i savjetovanje. Pored toga, zalaže se za pravo svake osobe na pravično suđenje pred nadležnim, nezavisnim i nepristrasnim tijelom, kao što se zalaže i uključuje u javnu raspravu o suštini, interpretaciji i primjeni postojećih i predloženih zakonodavnih rješenja.

Advokatska komora Republike Srpske zalaže se za uspostavljanje reciprociteta o zastupanju advokata sa svim državama nastalim raspadom Socijalističke federativne republike Jugoslavije, te za pristupanje Savezu advokatskih komora Balkana i drugim asocijacijama.

Aktivnosti

Na Izornoj skupštini Advokatske komore Republike Srpske, održanoj 1. marta 1997. godine, donesena je odluka o izdavanju *Advokature: časopisa za pravnu praksu, teoriju i problem ljudskih prava*. Glavni i odgovorni urednik časopisa jeste Slobodan Stanišić, advokat iz Laktaša. Časopis je otvoren za saradnju prema svakome ko ponudi prilog zadovoljavajućeg kvaliteta, gdje autor ima pravo na honorar prema utvrđenom cjenovniku. Do sada je izašlo deset brojeva spomenutog časopisa.

Postignuta je veoma dobra saradnja sa skoro svim asocijacijama advokata u

Anđela Lalović

Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama, na osnovu čega su ostvarene razmjene advokata radi usavršavanja i razmjene iskustva (sa udruženjima iz Švedske, Njemačke, Španije, Francuske i dr.)

Advokatska komora Republike Srpske aktivno učestvuje u izradama i doradama zakonodavnih rješenja u Republici Srpskoj.

Kontakt Advokatske komore Republike Srpske

Predsjednik: Jovan Čizmović

Adresa: Lorkina 3, Banja Luka

Tel: 051 226 010

Fax: 051 215 992

E-mail: akrsbars@inecco.net

Web: www.advokatska.com

Notarska komora Federacije Bosne i Hercegovine

Kontakt Notarske komore Federacije Bosne i Hercegovine

Tel: 033 222 115

Fax: 033 222 117

E-mail: notarskakom.fbih@bih.net.ba

Notarska komora Republike Srpske

Notarska komora Republike Srpske osnovana je 7. februara 2008. godine na sjednici Osnivačke skupštine Notarske komore Republike Srpske.

Notarska komora je samostalno i nezavisno udruženje svih notara Republike Srpske koji su upisani u Imenik notara, kao i notara iz Brčko distrikta, ako se upišu u Imenik notara Notarske komore RS. Članstvo u Notarskoj komori Republike Srpske jeste obavezno.

Misija i vizija

Notarska komora Republike Srpske prati i proučava odnose i pojave u obavljanju notarske profesije, te u cilju unapređenja notarijata, ostvaruje saradnju s pravosudnim i drugim nadležnim organima i strukovnim udruženjima.

Aktivnosti

Notarska komora naročito:

- 1) Prati i proučava odnose i pojave u obavljanju notarske profesije, te u cilju unapređenja notarijata ostvaruje saradnju s pravosudnim i drugim nadležnim i strukovnim udruženjima;
- 2) Predstavlja notare kod nadležnih organa vlasti;
- 3) Čuva ugled, čast i prava notara;
- 4) Brine se da notari savjesno i odgovorno, u skladu sa zakonom, obavljaju službu notara;
- 5) Nadzire rad i ponašanje notara, notarskih pomoćnika, zamjenika

notara i drugih lica zaposlenih u kancelarijama notara;

- 6) Brine se o trajnom stručnom usavršavanju notara, notarskih pomoćnika, notarskih zamjenika i administrativnih radnika zaposlenih u kancelarijama notara;
- 7) Uspostavlja i unapređuje razne oblike stručne i naučne saradnje sa ministarstvima pravde, uprave i lokalne samouprave, sudovima, Advokatskom komorom RS, fakultetima, Udruženjem pravnika RS i Notarskom komorom Federacije BiH, međunarodnim notarskim komorama i drugim sličnim međunarodnim udruženjima;
- 8) Utvrđuje pravila notarske etike;
- 9) Prati i proučava odnose i pojave, uključujući stanje u pravosuđu i upravi, koji su od interesa za uređeni položaj i rad, te unapređenje notarske službe;
- 10) Uspostavlja i razvija saradnju s drugim notarskim i javnobilježničkim komorama i međunarodnim organizacijama notara i pravnika;
- 11) Razvija i njeguje međusobnu solidarnost i uzajamnu saradnju svih notara u Republici Srpskoj;
- 12) Obavlja i druge poslove koji su zakonom i propisima stavljeni u nadležnost Komore, te druge zadatke koji odgovaraju svrsi njenog osnivanja.

Kontakt Notarske komore Republike Srpske

Predsjednik: Marinko Plavšić

Adresa: Aleja Svetog Save 57, Banja Luka

Anđela Lalović

Tel: 051 321 620

Faks: 051 321 621

E-mail: notarskakom@blic.net.ba

Web: www.notarrs.org

Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini

Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini formirala je grupa polaznika obuke o medijaciji “Treća neutralna strana”, namijenjene organizacijama i institucijama koje rade na zaštiti ljudskih prava i podršci procesu povratka izbjeglica, koju je na području Bosne i Hercegovine, od 1998. godine, provodio Kanadski institut za rješavanje sukoba. Ova organizacija je 2002. godine završila svoje aktivnosti na području BiH, a grupa polaznika obuka koje su organizovali uvidjela je mogućnost primjene medijacije u omogućavanju bržeg pristupa pravdi za građane, rješavanju sudskih predmeta, rasterećenju sudova, nakon čega se pristupilo organizaciji osnivačke skupštine. Udruženje medijatora u BiH osnovano je u martu 2002. godine s ciljem stvaranja uslova za uvođenje medijacije kao alternativne metode za rješavanje sudskih sporova. Pri Ministarstvu civilnih poslova i komunikacija BiH, registrovano je (danas registar vodi Ministarstvo pravde BiH) 5. novembra 2002. godine.

Broj članova je promjenljiv iz godine u godinu, ali se do sada kretao između 60 i 70. Članovi Udruženja su većinom pravnici, ali i stručnjaci iz drugih profesija iz cijele Bosne i Hercegovine. Na listi registrovanih medijatora jesu 54 člana i članice.

Organi Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini su skupština, upravni odbor, nadzorni odbor i izvršni direktor.

Misija

Udruženje medijatora u BiH posvećeno je vrijednostima i etici medijacije i pruža:

- Obuku i trening sudijama, medijatorima i široj javnosti;
- Forum za uvođenje i promociju usluga medijacije;
- Efikasne i kvalitetne usluge medijacije.

Vizija

Razvijena kultura mirnog rješavanja sporova u Bosni i Hercegovini.

Aktivnosti

Udruženje medijatora u BiH, prije svega, obavlja aktivnosti na pružanju usluga medijacije, pružanju usluga obuke za medijatore i certifikovanje medijatora, te pružanju usluga posebnih programa obuke za sudije, advokate, korisnike medijacije i druge zainteresovane grupe. Također, djeluje na promociji medijacije u BiH i stvaranju uslova za njenu primjenu u različitim sferama, te prati postignuća u razvoju medijacije u regiji i svijetu i povezuje se sa sličnim organizacijama.

Dosadašnja postignuća

Stvaranje uslova za primjenu medijacije u BiH

Udruženje medijatora je nakon osnivanja, održalo niz sastanaka s ministarstvima pravde, kao i međunarodnim organizacijama, koje sprovode, ili podržavaju, reformu pravosuđa (Nezavisna sudska komisija i Američko

udruženje pravnik/pravna inicijativa za centralnu i istočnu Evropu (ABA/CEELI), te dalo sugestije koje su ove organizacije i institucije prosljedile u zakonodavnu proceduru. Godine 2003., usvojeni su zakoni o parničnom i krivičnom postupku u Republici Srpskoj i Federaciji BiH, koji su predviđali mogućnost da sudija predloži strankama da spor pokušaju riješiti medijacijom, te da isti prijedlog sporazumno daju i stranke. Ovim je otvoren put stvaranju pravnog okvira za uvođenje medijacije u zemlji. Za dalji razvoj medijacije interes je pokazao i Program za razvoj preduzetništva u jugoistočnoj Evropi – SEED, koji je u saradnji sa Udruženjem medijatora u BiH, 2003. godine, pokrenuo projekat uvođenja alternativnog rješavanja sporova, koji je, između ostalog, obuhvatio i izradu Nacrta zakona o postupku medijacije. Formirana je radna grupa za izradu zakona o postupku medijacije, koju su činili predstavnici Udruženja medijatora u BiH, Nezavisne sudske komisije, Kancelarije visokog predstavnika (OHR), Programa za razvoj preduzetništva u jugoistočnoj Evropi, Američkog udruženja pravnik/pravna inicijativa za centralnu i istočnu Evropu, Ministarstva pravde Federacije BiH i Ministarstva pravde Republike Srpske. Nacrt zakona predat je u proceduru Savjetu ministara BiH, koji ga je krajem 2003. godine uputio na usvajanje Parlamentarnoj skupštini BiH. Zakon je usvojen 2004. godine, nakon skoro godinu dana. Zakon detaljno definiše postupak medijacije, principe i ulogu medijatora u procesu, te rokove, ukoliko je sudski postupak u toku. Prema zakonskom rješenju, u BiH je predviđena neobavezna vansudska medijacija. Udruženje je dalo doprinos i u kreiranju Zakona o prenosu poslova medijacije na udruženje medijatora, koji je usvojen 2005. godine, te izradilo set pravilnika i formulara kojima je zaokružen pravni okvir za primjenu medijacije u zemlji. Za razvoj medijacije, od izuzetnog značaja su bili i pilot projekti pokrenuti u saradnji sa Osnovnim sudom, Banja Luka, Opštinskim sudom, Sarajevo i Međunarodnom finansijskom korporacijom, u kojima je za nešto više od dvije godine dana na medijaciju upućeno više od 600 predmeta sa ovih sudova, a oko 60 procenata tih slučajeva okončano je sporazumom između stranaka. Pilot projekti su omogućili Udruženju da izradi strategiju samoodrživog funkcionisanja medijacije, koja se počela sprovoditi nakon registracije prvih medijatora u maju 2007. godine. Značajnu podršku

Anđela Lalović

aktivnostima Udruženja pružaju ministarstva pravde BiH, Republike Srpske i Federacije BiH, sudovi, advokatske komore, Visoki sudski i tužilački savjet BiH, te Kanadska agencija za međunarodni razvoj, Kanadski institut za rješavanje sukoba i Kanadski projekat reforme pravosuđa.

Kontakt Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini

Predsjednik: Aleksandar Živanović

Kontakt osoba: Nermina Kapičić (Sarajevo), Hazima Ćatić (Banja Luka)

Adresa: Kaptol 5, Sarajevo / Voždovačka 3, Banja Luka

Tel/fax: +387 33 215 825 / +387 51 316 682

E-mail: medijacija@epn.ba (Sarajevo) / medijacija@blic.net (Banja Luka)

Web: www.umbih.co.ba

Udruženje sudija Bosne i Hercegovine

Udruženje sudija BiH je strukovno udruženje, osnovano 2005. godine. Struktura i način rada ovog udruženja regulisani su Statutom Udruženja sudija u BiH. Udruženje trenutno broji 279 članova, odnosno sudija iz Republike Srpske i Federacije BiH. Trenutno je u Udruženju zaposlena jedna osoba.

Misija i vizija

Misija Udruženja sudija BiH jeste da se kroz aktivno učešće sudija u reformskim procesima, preko Udruženja sudija Bosne i Hercegovine, održi

trend i ubrza proces reformi pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Uspostavljanje što većeg nivoa saradnje među sudijama širom BiH, kako bi se oduprli stalnim napadima na sudije.

Vizija Udruženja sudija BiH jeste jačanje uloge Udruženja, učlanjenje u Međunarodno udruženje sudija (International Association of Judges IAJ), saradnja s udruženjima s teritorija bivše Jugoslavije, kako bi se ostvarili kontakti među sudijama i izvan BiH. Udruženje će nastojati postati zdrava organizacija koja će moći ostvariti značajan uticaj izvan granica BiH.

Aktivnosti

Aktivnosti koje je Udruženje sudija BiH implementiralo od dana osnivanja su, između ostalog: održavanje osnivačke skupštine Udruženja u Neumu 2005. godine, redovni sastanci upravnog odbora, održavanje Skupštine Udruženja sudija BiH, u Tesliću 2007. godine, prisustvovanje skupštini Međunarodnog udruženja sudija, sprovođenje aktivnosti za punopravno članstvo u Međunarodnom udruženju sudija, 2008. godine, te izrada web stranice Udruženja.

Kontakt Udruženja sudija Bosne i Hercegovine

Predsjednik: Izo Tankić

Tel: 033/707-364

E-mail: izo.tankic@sudbih.ba

Sekretar: Vilotić Dejan

Tel. 033/707-446

E-mail: dejan.vilotic@tuzilastvobih.gov.ba

Fax : 033/707-321

Web: www.usbih.ba

Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine jeste nezavisno, strukovno udruženje sudija s područja Federacije Bosne i Hercegovine. Udruženje je osnovano i upisano u registar udruženja Ministarstva pravde FBiH, Rješenjem broj: 03-011-1399/96 od 13.09.1996. godine i broji 480 članova.

Struktura i način rada Udruženja regulisani su Statutom Udruženja sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine. Prema Statutu, Udruženje osniva ogranke, kao osnovne organizacione jedinice, koje nemaju status pravnog lica. Ogranak se osniva za područje jednog kantonalnog suda i čine ga svi članovi Udruženja sa tog područja. Također, sudije Ustavnog suda Federacije BiH i Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, kao i sudije Suda Bosne i Hercegovine i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, osnivaju po jedan poseban ogranak.

Organi Udruženja su skupština, predsjedništvo; sekretarijat, sud časti, nadzorni odbor i komisija za stručno usavršavanje.

Skupština je najviši organ Udruženja i čine je predstavnici ogranaka, a svaki ogranak ima pravo na jednog predstavnika na svakih pet članova Udruženja.

Predsjedništvo je izvršni organ Skupštine Udruženja sudija/sudaca u FBiH, sastoji se od petnaest članova koje bira Skupština, čiji mandat traje dvije godine. Svaki ogranak predlaže jednog kandidata za člana Predsjedništva Udruženja sudija/sudaca u FBiH, a ogranak koji broji preko stotinu članova, predlaže dva kandidata. Ostale članove Predsjedništva Udruženja

sudija/sudaca u FBiH predlaže Predsjedništvo iz ranijeg saziva.

Misija i vizija

Misija i vizija su definisani Osnovnim programskim ciljevima Udruženja sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, a to su:

- Zalaganje za dosljednu primjenu ustava, zakona i jačanje pravne države;
- Afirmacija ljudskih prava u skladu s najvišim međunarodnim standardima;
- Zalaganje za efikasno funkcionisanje pravosuđa i pravnog sistema uopšte, davanje prijedloga nadležnim organima u pitanjima bitnim za funkcionisanje pravosuđa;
- Davanje mišljenja o nacrtima zakona na zahtjev nadležnih organa, ili na vlastitu inicijativu;
- Stručno usavršavanje sudija;
- Saradnja s udruženjima na državnom i međunarodnom nivou;
- Razvijanje odnosa u slučaju neosnovanog pozivanja sudija na odgovornost vezano za obavljanje sudačke funkcije.

Aktivnosti

Radi ostvarivanja ovih programskih ciljeva, Udruženje organizuje predavanja, savjetovanja, seminare, okrugle stolove, učestvuje na savjetovanjima i seminarima drugih udruženja i institucija. Pored toga, Udruženje sudija/sudaca u FBiH inicira izmjene i dopune zakona i drugih

propisa radi unapređenja pravosuđa i pravnog sistema uopšte, zauzima stanovište o pitanjima od interesa za funkcionisanje pravosuđa i pravnog sistema, izdaje časopis *Pravo i pravda*, kao i stručne publikacije.

Dosadašnja postignuća

U ostvarivanju programskih ciljeva, između ostalog, Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine glavni je organizator, sada već, tradicionalnog savjetovanja iz oblasti krivičnog prava, koje okuplja oko pet stotina učesnika, nosilaca pravosudnih funkcija svih nivoa sudske vlasti u Bosni i Hercegovini (advokata, pravobranilaca, predstavnika izvršne i zakonodavne vlasti, kao i uglednih gostiju u oblasti krivično-pravne teorije i prakse iz regiona). Na osnovu referata, koji su publikovani u časopisu *Pravo i pravda*, diskusija i razmjene iskustava sa kolegama iz regiona, zakonodavnim organima su upućeni zaključci s prijedlozima za izmjene i dopune Krivičnog zakona, Zakona o krivičnom postupku, zatim, za donošenje zakona o registru podataka prikupljenih DNA analizom, zakona o maloljetnim počiniocima krivičnih djela, zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći, kao i zahtjevi za ubrzavanje potpisivanja Drugog protokola (Starazburg, 2001.), koji se vezuje za Evropsku konvenciju o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Strazburg, 1959.), te ubrzavanje ratifikacije Konvencije o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi.

Polazeći od ustavnog principa podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, te opšteg interesa da je nezavisna i nepristrasna sudska vlast od suštinske važnosti za vladavinu zakona u Bosni i Hercegovini, Udruženje kontinuirano radi na poboljšanju uslova rada sudaca u statusnom, materijalnom i edukativnom smislu.

Kontakti Udruženja sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Predsjednica : Vildana Helić

Sekretar: Davor Bogdanić

Adresa: Valtera Perića 15, Sarajevo

Tel/fax: 033-668-035

E-mail: usfbih@bih.net.ba

Web: www.usfbih.ba

Udruženje sudija Republike Srpske

Udruženje sudija Republike Srpske jeste strukovna organizacija sudija s teritorija Republike Srpske, osnovana 30. maja 2005. godine, sa sjedištem u Banja Luci. Udruženje broji 300 članova. Članstvo u udruženju je dobrovoljno i po principu slobodnog pristupa. Organi Udruženja su skupština, upravni odbor, nadzorni odbor i sud časti.

Skupštinu sačinjavaju izabrani delegati, članovi Udruženja. Biraju se tako što svaki sud koji ima do 10 članova delegira po jednog delegata, sudovi koji imaju od 10 do 20 članova delegiraju po dva delegata, a sudovi sa 20 i više članova po tri delegata. Delegati se biraju na period od četiri godine, uz mogućnost ponovnog izbora.

Upravni odbor je organ upravljanja Udruženjem sudija Republike Srpske. Upravni odbor čine: predsjednik, jedan potpredsjednik i pet članova, koji se biraju sa svakog od okružnih sudova. Mandat traje četiri godine uz mogućnost ponovnog izbora. Nadzorni odbor vrši nadzor nad finansijskim i materijalnim poslovanjem Udruženja. Sud časti pokreće postupak i utvrđuje odgovornost članova Udruženja. Udruženje zastupa i predstavlja predsjednik

upravnog odbora.

Misija i vizija

Misija Udruženja sudija Republike Srpske jeste udruživanje sudija s teritorija Republike Srpske radi ostvarivanja zajedničkih interesa i unapređivanja pravne struke i nauke.

Misija i vizija Udruženja sudija Republike Srpske izražene su u ciljevima Udruženja, a to su:

- Izgradnja pravne države i vladavina prava;
- Poštovanje zakonitosti i pravde kroz sve vrste aktivnosti;
- Afirmacija prava kao struke i naučne discipline;
- Očuvanje i jačanje nezavisnog i samostalnog sudstva;
- Unapređenje propisa o organizaciji i radu sudstva;
- Razvijanje i unapređivanje pravne svijesti, sudačke etike i pravne kulture;
- Razvijanje i unapređivanje stručnog obrazovanja i usavršavanja sudija;
- Obavješćavanje stručne i druge javnosti o pitanjima od interesa za pravni sistem;
- Razvijanje i unapređivanje pravne teorije i prakse;
- Razvijanje i jačanje profesionalne etike i odgovornosti sudija;
- Zalaganje za poboljšanje materijalnog položaja sudova;

- Održavanje i unapređivanje saradnje sa Udruženjem tužilaca Republike Srpske, udruženjima sudija i tužilaca Federacije BiH, kao i udruženjima sudija i tužilaca drugih država.

Aktivnosti

Pri ostvarivanju svojih ciljeva Udruženje provodi slijedeće aktivnosti:

- Pokreće inicijative za donošenje, izmjene i dopune Ustava BiH, zakona, drugih propisa i opštih akata;
- Brani samostalno i nezavisno sudstvo;
- Štiti ugled i dostojanstvo sudačke profesije;
- Izdaje sudske i naučne publikacije i saraduje u izdavanju publikacija drugih izdavača od interesa za sudstvo;
- U saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske organizuje stručna savjetovanja, seminare, predavanja i druge oblike stručnog usavršavanja, naučnih i konsultativnih savjetovanja i javnih rasprava;
- Zauzima stavove o svim pitanjima bitnim za pravni sistem i funkcionisanje države;
- Saraduje sa drugim srodnim udruženjima.

Dosadašnja postignuća

Udruženje organizuje susret sudija Republike Srpske, tradicionalni skup članova udruženja, koji se dešava jednom godišnje, zadnjeg vikenda u septembru. U saradnji sa centrima za edukaciju, strukovnim udruženjima i

advokatskim komorama, Udruženje u oktobru organizuje savjetovanje u oblasti građanskog prava u BiH. Udruženje je objavilo dva zbornika radova sa Savjetovanja iz oblasti građanskog prava u Bosni i Hercegovini, publikovana 2006. i 2007. godine. Također, Udruženje sudija Republike Srpske je organizovao okrugli sto na temu odnosa sudova i medija, te objektivnog informisanja, koji je održan u Banja Luci, u maju 2007. godine. Udruženje sudija Republike Srpske je učestvovalo na projektima *Strategija za brigu o korisnicima sudova* (2006.), finansiranog od strane Britanskog odjela za međunarodni razvoj (DFID), i *Savjetodavno vijeće za etički i profesionalni razvoj* (2007.-2008.). U 2008. godini Udruženje je pokrenulo inicijativu kod Ministarstva pravde Republike Srpske za povećanje plata sudija, te je Ustavnom sudu Republike Srpske uputilo Prijedlog za ocjenu ustavnosti Zakona o izmjenama i dopunama zakona o platama i drugim naknadama sudija i tužilaca.

Kontakt Udruženja sudija Republike Srpske

Predsjednik Upravnog odbora: Mladen Ružojčić

Tel: 051/222 270

Fax: 051 222 271

Tel/fax (Predsjednik UO): 053/241 310

E-mail: ok.sud.d.@teol.net , mladen.ruzojcic@pravosudje.ba

Udruženje tužilaca Bosne i Hercegovine

Kontakt Udruženja tužilaca Bosne i Hercegovine

Predsjednik: Miroslav Marković

Tel: 033 707 455

Fax: 033 707 463

E-mail: Miroslav.Markovic@tuzilastvobih.gov.ba

Web: n/a

Udruženje tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine

Udruženje tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine strukovna je organizacija, bazirana na dobrovoljnom članstvu tužilaca s teritorija Federacije Bosne i Hercegovine.

Misija i vizija

Misija Udruženja je udruživanje tužilaca s teritorija Federacije BiH radi ostvarivanja zajedničkih interesa.

Aktivnosti

U dosadašnjem radu, Udruženje tužilaca FBiH nije imalo planski i programski osmišljene aktivnosti, već se uglavnom bavilo pitanjima koja su trenutno problematična.

Udruženje se aktivno angažovalo na regulisanju problematike vezane za plate tužilaca, odnosno na pitanju ustavnosti Zakona o izmjenama i dopunama zakona o sudskoj i tužilačkoj funkciji, te na aktuelnim problemima vezanim za rad tužilaca. Također, udruženje aktivno učestvuje u organizovanju redovnih godišnjih savjetovanja za krivično-pravnu i građansko-pravnu oblast, te učestvuje u radu Savjetodavnog vijeća za etički i profesionalni razvoj BiH, (SVEPR). Udruženje pruža podršku radu jedinstvenog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, kao i drugim pitanjima vezanim za kadrovske, tehničko, stručno i materijalno osposobljavanje tužilaštava radi postizanja kvalitetnijeg i efikasnijeg rada tužilaštava u Federaciji BiH

Plan budućeg djelovanja

Prije svega, dosadašnja praksa je pokazala da aktivnosti Udruženja tužilaca FBiH nisu bila planski osmišljavana i programski realizovana, pa je rad Udruženja tužilaca FBiH najčešće bio *ad hoc* motivisan, u zavisnosti od aktuelne problematike, a najčešće je bio usmjeren na pitanja materijalnog statusa tužilaca i materijalno-tehničku osposobljenost tužilaštava. Zbog toga je neophodno da Udruženje tužilaca FBiH promijeni dosadašnju praksu, te da koncem tekuće godine Predsjedništvo Udruženja tužilaca FBiH donese plan i program djelovanja za narednu godinu.

Mogući pravci djelovanja na zasnovani na planu i programu mogu biti:

- Utvrdjivanje ustavnog i zakonodavnog položaja tužilaca, što bi rezultiralo upućivanje inicijative Udruženja tužilaca FBiH prema zakonodavnoj i izvršnoj vlasti da se kroz buduće ustavne promjene utvrdi položaj tužilaca u Ustavu FBiH i Ustavu BiH, čime bi se ujednačila ustavna rješenja Federacije BiH sa ustavnim rješenjima u Republici Srpskoj;

- Proučavanje pravnog okvira unutar kojeg tužilaštva i tužioci djeluju (Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku i drugi zakoni kojim se pravno tretiraju krivična djela; Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, Zakon o tužilaštvu u Federaciji BiH), te inicijiranje izmjena određenih zakona;
- Naročitu pažnju zaslužuju pitanja koja se odnose na načine i uslove imenovanja, razrješenja, disciplinsku odgovornost tužilaca, zatim primjena kodeksa tužilačke etike, materijalno pravni položaj tužilaca, materijalno tehnička osposobljenost, organizacija tužilaštava, a sve u cilju predlaganja mjera za poboljšanje kvaliteta i efikasnosti rada tužilaštava i tužilaca, kao neophodnog uslova u borbi protiv kriminala;
- Proučavanje aktuelnih pojava oblika organizovanog kriminala, korupcije, kompjuterskog kriminala, nasilja u porodici, neravnopravnosti polova, pedofilije i dr., te iniciranje, kako izmjena odgovarajućih zakona, tako i poboljšanje metoda i sadržaja rada tužilaca za postizanje veće efikasnosti u borbi protiv ovih oblika kriminala;
- Kadrovske osposobljavanje tužilaštava (tužilaca, stručnih saradnika i drugog pomoćnog stručnog osoblja), te upućivanje inicijativa Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH za preduzimanje potrebnih mjera;
- Poseban segment su uslovi i kvalitet smještaja
- (sagledavanje stanja, predlaganje kvalitativnih rješenja);

- Odnos sa zakonodavnom i izvršnom vlasti:
 - a) Angažovati se na daljem jačanju principa nezavisnosti tužilaštava i to po pitanju finansiranja tužilaštava, a u smislu osiguravanja finansiranja kantonalnih tužilaštava iz Budžeta Federacije BiH;
 - b) Energično se angažovati da Udruženje tužilaca FBiH dobije materijalnu potporu iz Budžeta Federacije BiH za 2009. godinu.

Sve prethodno navedene stavke bi mogle odrediti sadržaj web stranice Udruženja tužilaca FBiH i pomoći pri odabiru sadržaja web prezentacije u odnosu na svako od navedenih pitanja.

Kontakt Udruženja tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine

Predsjednik: Milorad Barašin

Kontakt osoba: Hajrija Hadžiomerović-Muftić

Adresa: Šenoina 1, Sarajevo

Tel: n/a

E-mail: hajrija.muftic@pravosudje.ba

Web: n/a

Udruženje tužilaca Republike Srpske

Udruženje tužilaca Republike Srpske jeste strukovna organizacija bazirana na dobrovoljnom članstvu tužilaca s teritorija Republike Srpske. Udruženje je osnovano 30. juna 2005. godine u Banja Luci, radi ostvarivanja zajedničkog interesa i unapređivanja pravne struke i nauke. U 2008. godini, Udruženje tužilaca Republike Srpske je imalo 80 članova. Trenutno, Udruženje nema stalno zaposlene osobe. Organi Udruženja tužilaca Republike Srpske jesu skupština, upravni odbor i nadzorni odbor.

Misija i vizija

Misija Udruženja tužilaca Republike Srpske jeste udruživanje tužilaca s teritorija Republike Srpske radi ostvarivanja zajedničkih interesa.

Misija i vizija Udruženja tužilaca Republike Srpske jesu izražene u ciljevima Udruženja, a to su:

- Izgradnja pravne države i vladavina prava;
- Poštovanje zakonitosti i pravde kroz sve vrste aktivnosti;
- Afirmacija prava kao struke i nauke;
- Očuvanje i jačanje nezavisnog i samostalnog tužilaštva;
- Unapređenje propisa o organizaciji i radu tužilaštva;
- Razvijanje i unapređivanje pravne svijesti, tužilačke etike i pravne kulture;
- Razvijanje i unapređivanje stručnog obrazovanja i usavršavanja tužilaca;
- Obavješćavanje stručne i ostale javnosti o pitanjima od interesa za

pravni sistem;

- Razvijanje i unapređivanje pravne teorije i prakse;
- Razvijanje i jačanje profesionalne etike i odgovornosti tužilaca;
- Zalaganje za poboljšanje materijalnog položaja tužilaštava;
- Održavanje i unapređivanje saradnje sa Udruženjem sudija Republike Srpske, udruženjima sudija i tužilaca Federacije BiH, kao i udruženjima sudija i tužilaca drugih država i drugih strukovnih udruženja.

Aktivnosti

U ostvarivanju svojih ciljeva Udruženje tužilaca Republike Srpske sprovodi slijedeće aktivnosti:

- Pokreće inicijative za donošenje, izmjene i dopune ustava, zakona, drugih propisa i opštih akata;
- Pruža stručnu pomoć državnim organima, te drugim organizacijama i udruženjima pri izradi zakona i drugih pravnih akata;
- Brani samostalno i nezavisno tužilaštvo;
- Štiti ugled i dostojanstvo profesije tužioca;
- Izdaje stručne i naučne publikacije, saraduje pri izdavanju publikacija drugih izdavača od interesa za tužilaštvo;
- U saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske organizuje stručna savjetovanja, seminare, predavanja i druge oblike stručnog usavršavanja, naučnih i konsultativnih savjetovanja i javnih rasprava;

Anđela Lalović

- Zauzima stavove o svim pitanjima bitnim za pravni sistem i funkcionisanje države;
- Sarađuje s drugim srodnim udruženjima;
- Dodjeljuje priznanja i prigodne nagrade za rad na unapređenju pravnog sistema, kao i za uspješan profesionalan rad;
- Obavlja druge poslove radi ostvarivanja ciljeva Udruženja.

Dosadašnja postignuća

Udruženje tužilaca Republike Srpske aktivno učestvuje u organizaciji godišnjeg savjetovanja iz oblasti krivičnog prava, u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske. Udruženje tužilaca Republike Srpske učestvovalo je, kao aktivan partner, u organizaciji godišnjeg savjetovanja iz krivične oblasti, koje je održano u Neumu sredinom maja 2006. godine. Krajem 2006. godine, Udruženje je potpisalo i Sporazum o saradnji sa udruženjima iz regiona: Udruženjem tužilaca Srbije, Udruženjem tužilaca Makedonije, Udruženjem tužilaca Crne Gore, Udruženjem tužilaca Federacije BiH i Udruženjem tužilaca BiH.

Udruženje Savjetovanja iz krivične oblasti ostvarilo je saradnju i sa Udruženjem javnih tužilaca Republike Srbije učešćem članova Udruženja na međunarodnoj konferenciji posvećenoj položaju tužilaca i pravcima reforme pravosuđa, koja je održana u Beogradu 2. juna 2007. godine.

Udruženje je učestvovalo, kao aktivan partner, i u organizaciji godišnjeg savjetovanja iz krivične oblasti, koje je održano u Neumu, početkom juna 2007. godine.

Također, Udruženje tužilaca Republike Srpske izdaje dvomjesečni bilten o aktivnostima udruženja, putem kojeg svoje članstvo upoznaje s radom

Anđela Lalović

Udruženja i svim planiranim aktivnostima.

Posebno treba istaći učešće Udruženja u projektu za osnivanje Savjetodavnog vijeća za etički i profesionalni razvoj u BiH (SVEPR).

Kontakt Udruženja tužilaca Republike Srpske

Adresa: Bana Lazarevića 15, Banja Luka

Brana Vujanović, računovodstvo-finansije

Marijana Savić, administrativno tehnički poslovi

E-mail : udruzenje.tuzilacars@gmail.com

Mob: 065 640 105

Udruženje «Vaša prava Bosne i Hercegovine»

Udruženje «Vaša prava Bosne i Hercegovine» jeste lokalno, nevladino i neprofitno udruženje koje je inkorporiralo rad, mandat i ciljeve prijašnjih centara za pravnu i informativnu pomoć u Bosni i Hercegovini, koje je organizovao Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR). Udruženje «Vaša prava BiH» je osnovano i registrovano 23. decembra 2003. godine na nivou Federacije BiH, a od 11. novembra 2005. godine je registrovano na nivou Bosne i Hercegovine. Članove Udruženja «Vaša prava BiH» čine svi zaposlenici Udruženja. Ono danas broji 47 zaposlenih osoba, uključujući diplomirane pravnike, službenici za informisanje i drugo operativno osoblje. Udruženje je organizovano unutar četiri regije (regija centar – Sarajevo i kancelarija Goražde, regija sjever - regionalna kancelarija Tuzla i kancelarije Zvornik, Bijeljina, Doboj i Srebrenica, regija zapad – regionalna kancelarija Banja Luka i kancelarije Prijedor, Bihać i Bosanski

Petrovac i regija jug – regionalna kancelarija Mostar i kancelarije u Travniku, Zenici, Livnu i Trebinju). Dakle, u četiri regije, Udruženje posjeduje ukupno devet kancelarija na prostoru Bosne i Hercegovine sa više od 60 mobilnih timova, koji pokrivaju 120 mobilnih lokacija u BiH. Udruženje «Vaša prava BiH» predstavlja jedan od najvažnijih izvora besplatne pravne i informativne pomoći u Bosni i Hercegovini i jednu od najvećih nevladinih organizacija u regiji. Fleksibilna organizacijska struktura kancelarija i mobilnih timova osigurava da Udruženje pomoć pruži onima koji je najviše trebaju.

Misija

Udruženja «Vaša prava BiH» je doprinos vladavini prava, zaštiti ljudskih prava i jačanju civilnog društva kroz pružanje besplatne pravne i informativne pomoći ugroženim kategorijama, u saradnji s donatorima.

Vizija

Udruženje «Vaša prava Bosne i Hercegovine» predstavlja zalaganje za slobodu i ljudsko dostojanstvo, jačanje položaja korisnika na sudu, uticanje na profesionalnost rada sudskih organa, insistiranje na zakonitosti i pravilnom postupanju administrativnih organa i sudova, te nastoji postati prvi oslonac sistema za besplatnu pravnu i informativnu pomoć na nivou BiH i izgraditi dugoročno rješenje u sistemu pružanja besplatne pravne pomoći.

Aktivnosti

Udruženje «Vaša prava BiH» pruža pomoć ugroženim kategorijama stanovništva iz svih oblasti prava, sa izuzetkom krivičnog prava. Sveobuhvatna besplatna pravna pomoć daje se vezano za povrat imovine, slučajeve diskriminacije, radno pravo, obrazovanje, penzijsko i zdravstveno

osiguranje, kao i druga ljudska prava zagarrantovana *Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* i drugim međunarodnim instrumentima zaštite ljudskih prava. Posebno važno je pružanje pravne pomoći osjetljivim kategorijama u oblasti izbjegličkog i azilantskog prava.

Ovim aktivnostima je Udruženje «Vaša prava BiH» posebno posvećeno, s obzirom na to da Udruženje predstavlja jednu od rijetkih nevladinih organizacija u zemlji koja se bavi pružanjem pravne pomoći tražiteljima azila. Važno je istaći da je Udruženje «Vaša prava BiH», u julu 2004. godine, sa Ministarstvom sigurnosti Bosne i Hercegovine potpisalo Protokol o saradnji, a vezano za rješavanje slučajeva azila i žrtava trgovine ljudima, što je jedan veoma značajan primjer saradnje vladinog i nevladinog sektora. Rezultatu svih ovih aktivnosti treba dodati i snažnu informativnu komponentu, rad na terenu, kampanje javnog zagovaranja i mnogobrojne medijske nastupe, što je sveukupno doprinijelo da Udruženje «Vaša prava BiH» bude vodeća nevladina organizacija u Bosni i Hercegovini.

U dosadašnjem radu, pravnici Udruženja «Vaša prava BiH» pružili su pomoć za više od 350.000 korisnika.

Dosadašnja postignuća

Jedan pozitivan primjer iz prakse jeste Predmet br. U-14/00, gdje je korisniku odbijen zahtjev za povrat imovine uz obrazloženje da nije raspolagao ugovorom o korištenju stana. Kantonalni sud i Vrhovni sud FBiH potvrdili su stav prvostepenog organa. Korisnik se za pomoć obratio Udruženju «Vaša prava BiH». Zbog povrede prava na dom i imovinu, Udruženje «Vaša prava BiH» upućuju apelaciju Ustavnom sudu BiH. Ustavni sud BiH podržao je stav Udruženja «Vaša prava BiH». Nakon toga, odlukom Ustavnog suda BiH vezano za Predmet br. U-14/00 promijenjena je praksa upravnih i sudskih organa na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Kontakti Udruženja «Vaša prava BiH»

Izvršni direktor: Emir Prcanović

Adresa: Dolina 9, Sarajevo

Telefon/fax: + 387 33 260 360, 260 370

E-mail: emirp@vasaprava.org, sarajevo@vasaprava.org

Web: www.vasaprava.org

Sadržaj

I Uvod

Predgovor, Aida Vežić, Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo.....2

Uloga profesionalnih udruženja u oblasti pravosuđa, Faris Vehabović, Ustavni sud Federacije BiH.....6

Zagovaranje u oblasti pravosuđa: prema kome je usmjereno i u koju svrhu zagovaraju profesionalna udruženja, Sevima Sali-Terzić, Ustavni sud Federacije BiH.....14

II Program edukacije

Informacijsko-komunikacijske tehnologije za profesionalce iz oblasti prava: internet i baze podataka, Saša Madacki i Anđela Lalović, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.....26

Kreiranje praktičnih politika u oblasti pravosuđa, Anđela Lalović, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.....41

Lobiranje i zagovaranje: korisno sredstvo za profesionalna udruženja, Anđela Lalović, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.....49

III Rezultat rada radnih grupa

Uparednopravni prikaz podjele nadležnosti između advokata i notara u Bosni i Hercegovini, te zemalja u regionu, Adnan Novo, predstavnik Upravnog odbora Advokatske/Odvjetničke komore Federacije Bosne i Hercegovine u Projektu „Jačanje uloge profesionalnih udruženja u sektoru pravosuđa u Bosni i Hercegovini“57

Maloljetnička delinkvencija: Zakon o maloljetnim počiniocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti djece i maloljetnika - stvarno stanje, problemi u praksi i preporuke, Hajrija Hadžiomerović-Muftić, Federalna tužiteljica Federalnog tužilaštva Federacije Bosne i Hercegovine.....67

Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o stečajnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Samir Jusičić, Općinski sud u Tuzli / Udruženje sudija BiH86

Proces javnih konsultacija pri izradi pravnih propisa, Aida Vežić i Snježana Ivandić, Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo.....93

IV O profesionalnim udruženjima

O profesionalnim udruženjima u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Anđela Lalović, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.....106

Advokatska komora Federacije Bosne i Hercegovine.....108

Advokatska komora Republike Srpske.....110

Notarska komora Federacije Bosne i Hercegovine.....112

Notarska komora Republike Srpske.....113

Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini.....115

Udruženje sudija Bosne i Hercegovine.....118

Udruženje sudija Federacije Bosne i Hercegovine.....120

Udruženje sudija Republike Srpske.....123

Udruženje tužilaca Bosne i Hercegovine.....127

Udruženje tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine.....127

Udruženje tužilaca Republike Srpske.....131

Udruženje «Vaša prava u Bosni i Hercegovini».....134

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

347 . 961 . 8 : 34 (497 . 6)

**JAČANJE uloge profesionalnih udruženja u
oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini – JUP BiH**
/ [izvršne urednice Snježana Ivandić, Aida Vežić ;
tematski urednik Faris Vehabović]. – Sarajevo :
Asocijacija za demokratske inicijative, ADI, 2009.

COBISS .BH-ID 17300486

